

IRK BİTİG IRAQ BİTİG Mi?

DAİRECİKLER NEYİ

TEMSİL EDİYOR ?

0000 0000 0000

0 0 1 0 1 1

0 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

00 00 00 00

0 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

1 1 1 1 1 1

聞法
法
能
自
覺
悟
定
生
淨
土
會
元
餘

V. Metin TÜRKOĞLU

IRK BİTİĞ Mİ İRAQ BİTİĞ Mİ

HANGİ OKUMA DAHA DOĞRU

**SAYFA BAŞLARINDAKİ
DAİRECİKLER NE ANLAMA
GELİYOR**

V. Metin Türkoğlu

**Kutlu Yayınevi
İstanbul – 2024**

KUTLU YAYINEVİ

göksel sözcüklerin yayıncısı

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı belgesi: 50661

Bétik: 1593

Yazar: Veli Metin Türkoğlu

Editör: Tuğçe Türkoğlu

Kapak tasarımcısı: Hazar Alabdullah

Kasım, 2024 – İstanbul

ISBN: 978-625-6229-64-8

© **Veli Metin TÜRKOĞLU**

Tüm içerik yazarının sorumluluğundadır. Yayınevi yalnızca basım, dağıtım ve satış işlemlerinden yükümlüdür.

KUTLU YAYINEVİ – göksel sözcüklerin yayıncısı

Siyavuşpaşa Mah. Aydede Sok. No: 2A Bahçelievler/İstanbul

Çağrı: 0212 603 5661 istek@kutluyayinevi.com

Google Play

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM

IRK BİTİĞ Mİ – IRAQ BİTİĞ Mİ?

Yazarın notu	9
GİRİŞ	10
Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın bildikleri diller ve çalışmaları	12
Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın bildikleri dillerin yazıt ve yazmaları okumalarına etkisi	15
İrk Bitig ve İraq Bitig bölümlerinin Türkçe çevirisi	18
Vilhelm Thomsen'in çevirisini yaptığı İrk Bitig gerçekten de fal kitabı olabilir mi?	51
İrk/İraq Bitig bölümleri ve sayfa başlarındaki dairecik sayıları tablosu	55
Kâzım Mirşan'ın çevirisini yaptığı İraq Bitig gerçekten de tarih kitabı olabilir mi?	63

Kâzım Mirşan'ın İraq Bitig alfabesi ve bu alfabeyle yapılan okuma örnekleri	80
Kâzım Mirşan'ın İraq Bitig haricindeki bazı okumalarının doğruluğunun incelenmesi	84
Kâzım Mirşan'ın resmi olarak kabul gören okuma ve tespitleri	92

2. BÖLÜM

IRK/İRAQ BİTİG EL YAZMASININ SAYFA BAŞLARINDAKİ DAİRECİKLER NE ANLAMA GELİYOR?

İRAQ kelimesinin incelenmesi ve yorumu	100
İrk/İraq Bitig yazmasının sayfa başlarındaki dairecikler ne anlama geliyor?	101

3. BÖLÜM

VİLHELM THOMSEN ve KÂZIM MİRŞAN'IN BİRBİRİYLE AYNI – BENZER – YAKIN OLAN ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Thomsen ve Mirşan'ın birbiriyle aynı-benzer-yakın çevirilerinin karşılaştırılması	116
Thomsen ve Mirşan'ın birbiriyle aynı olan çevirileri	117

Thomsen ve Mirşan'ın birbirine yakın olan çevirileri	126
Thomsen ve Mirşan'ın birbirinden farklı olan fakat aynı sonuca götüren çevirileri	129
Thomsen ve Mirşan'ın birbiriyle aynı olan çevirilerinin konu içerikleri	131
Thomsen ve Mirşan'ın birbirine yakın olan çevirilerinin konu içerikleri	132
Thomsen ve Mirşan'ın birbirinden farklı olan fakat aynı sonuca götüren çeviri içerikleri	133
Thomsen'in çevirilerinin Erken Türk Tarihi ile bağlantısı hakkında akademik bir makale	136

4. BÖLÜM

VİLHELM THOMSEN ve KÂZİM MİRŞAN'IN BİRBİRİNDEN FARKLI ÇEVİRİLERİNİN YER ALDIĞI BÖLÜMLER

Thomsen ve Mirşan'ın birbirinden farklı çevirilerinin yer aldığı bölümler	144
---	-----

5. BÖLÜM

KÂZİM MİRŞAN'IN ÇEVİRİLERİNİN BÜYÜK RESMÎ OLUŞTURMAMIZA KATKILARI

Kâzım Mirşan'ın çeviri ve yorumlarının büyük resmi oluşturmamıza olan katkıları	161
SONUÇ	186
KAYNAKLAR	188

1. BÖLÜM

IRK BİTİG
IRAQ BİTİG

Yazarın notu:

İrk Bitig ya da diğ er adıyla İraq Bitig,   in'in Dunhuang Şehri civarında yer alan Bin Buda mağaralarında bulunan, 9. veya 10. yüzyıla ait bir Uygur el yazmasıdır.

Toplam 67 bölümden oluşan yazmanın bölümleri Vilhelm Thomsen/Talat Tekin ve Kâzım Mirşan tarafından okunmuş ve günümüz Türkçesine  evrilmiŐtir. Fakat toplam 31 bölüm benzer çeviriler içerirken geriye kalan 36 bölümün çevirileri farklı anlamlar içermektedir. Bu da “Hangi okuma daha doğru?” sorusunu sormamıza neden olmaktadır.

Amacımız, hangi bilim insanının doğru okuduğunu kanıtlamaya çalışmak değil, bu iki çeviriyi inceleyerek Erken Türk Tarihi hakkında doğru bilgiler elde edebilme çabasıdır.

Saygılarımla
V. Metin Türkoğlu

GİRİŞ

İrk Bitig ya da diğerk adıyla İraq Bitig, 9. veya 10. yüzyıla ait bir Uygur el yazmasıdır. Yazma, Orhun alfabesi ile Eski-Türkçe yazılmış olup girişinde ve sonunda Çince Budist metinler ihtiva etmektedir.

Yazma, Macar-İngiliz arkeolog Aurel Stein tarafından 1907'de Çin'in Dunhuang şehri civarında yer alan Bin Buda mağaralarında keşfedilmiş ve Danimarkalı dilbilimci Vilhelm Thomsen tarafından incelenmiştir. Günümüzde British kütüphanesinde bulunmaktadır.

El yazması, iyi korunmuş olması ve **bilinen tek tam Eski-Türkçe el yazması** olmasından ötürü Türk tarihi açısından önemli kabul edilmektedir. Türkolog Marcel Erdal bu yazmanın *"Türk kültürüne doğrudan tanıklık eden birinci binyılda üretilmiş en önemli eser"* olduğunu belirtmiştir.

Yazmayı inceleyen Vilhelm Thomsen'a göre İrk sözcüğü kehanet, fal ya da tahmin anlamına gelmektedir. Bitig sözcüğü ise kitap anlamındadır. Bu nedenle Vilhelm Thomsen, **İRK BİTİĞ**'i günümüz diline **fal kitabı** olarak çevirmiştir.

Kâzım Mirşan ise bu el yazmasını **İRAQ BİTİĞ** yani ıraktaki/uzaktaki/geçmişteki bilgiler kitabı olarak yorumlamış ve bir **tarih kitabı** olduğunu savunmuştur.

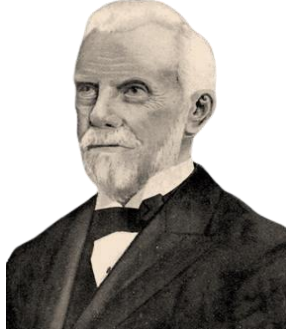
Toplam 67 bölümden oluşan el yazmasının bölümleri V. Thomsen/Talat Tekin ve Kâzım Mirşan tarafından okunarak günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Fakat toplam 31 bölüm aynı ya da benzer okumalar içerirken geriye kalan 36 bölümün farklı anlamlar içermesi, “Hangi okuma daha doğru?” sorusunu sormamıza neden olmaktadır...

Aynı kelimelerle anlatılan / Aynı anlam içeren bölümler	26, 27, 28, 33, 34, 35, 37, 38, 41, 47, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 59, 63, 65, 66	20
Farklı kelimelerle anlatılan / Aynı anlam içeren bölümler	24, 32, 48, 55, 57, 62, 64, 67 Çince	8
Farklı konuları anlatan/ Benzer sonla biten bölümler	36, 42, 46	3
TOPLAM		31
TÜM BÖLÜM SAYISI 67 – Benzer bölümler 31 = Farklı bölümler 36		

Eserdeki 36 bölümün çevirilerinin farklı olması nedeniyle farklı anlatımlar ve yorumlar içeren bu bölümlerde, hangi okuma daha doğru olabilir diye bazı çalışmalar yapmaya karar verdik. Amacımız, hangi bilim insanının doğru okuduğunu kanıtlamaya çalışmak değil, bu iki okumayı inceleyerek Erken Türk Tarihi hakkında doğru bilgiler elde edebilme çabasıdır.

VİLHELM THOMSEN ve KÂZİM MİRŞAN BİLDİKLERİ DİLLER ve ÇALIŞMALARI

VİLHELM L. P. THOMSEN

(Doğum 1842 – Ölüm 1927)

Danimarkalı dilbilimci ve Türkolog Vilhelm Ludwig Peter Thomsen başlangıçta ilahiyat okumuş ancak sonradan filolojiye (sözlü ve yazılı tarihi kaynaklardaki dilin incelenmesine) odaklanmıştır. Türk yazıtlarını ve Bin Buda mağaralarında bulunan el yazmalarını okuyabilmek için otuz yaşından sonra Türkçe, Macarca ve Fince öğrenmiş, dil bilimine önemli katkılarda bulunmuştur. Germen, Baltık ve Hint-İran dillerinin Finceye etkisi konusunu araştırmış, 1893 yılında Rus Türkolog Vasili Friedrich Wilhelm Radloff'un yardımlarıyla Orhun Kitabeleri'ni çözümlemiştir. IRK BİTİG (Fal Kitabı) adını verdiği Uygur el yazmasını 1912 yılında okumuş ve çevirisini yayınlamıştır.

Thomsen, Türklerin çubuk zarlar kullandığı ve Irk Bitig yazmasındaki (sayfa başlarında bulunan) daireciklerin bu zarlarla alakalı olduğu, bunun da el yazmasının fal kitabı olduğunu kanıtladığı kanaatine varmıştır.

Vilhelm Thomsen'in otuz yaşından sonra Türkçe ve aynı zamanda da Türkçe kökenli diller olan Macarca ve Finceyi öğrenmiş olması, mesleğine olan saygısını ve çalışmalarındaki ciddiyetini göstermektedir.

Vilhelm Thomsen'in okuduğu ve Irk Bitig (Fal Kitabı) olarak yorumladığı yazmayı, Kâzım Mirşan'ın Iraq Bitik (Tarih Kitabı) olarak yorumlamış olması, her iki bilim insanının da bildiği dilleri ve bu dillere hâkimiyetlerini araştırmamızı gerektirmektedir. Bu nedenle Kâzım Mirşan'ın bildiği dillere de bakmamız gerekmektedir.

KÂZIM MİRŞAN

(Doğum 1919 – Ölüm 2016)

Kâzım Mirşan, Doğu Türkistan'ın İli Nehri üzerindeki Gulca kentinde dünyaya gelmiştir. 1932'de öğrenimine İstanbul'da devam etmiş, Boğaziçi Lisesi'nden mezun olduktan sonra 1940'ta Yüksek Mühendis Mektebi'ne girmiş, 1942'de üçüncü sınıftayken Almanya'ya giderek Berlin'de Technische Schule'de okumuştur. 1946 yılında Türkiye'ye dönmüş ve İstanbul Teknik Üniversitesi olarak adı değiştirilmiş olan Yüksek Mühendis Mektebi'nde, inşaat yüksek mühendisliğini okumaya devam ederek 1947 yılında mezun olmuştur.

İnşaat mühendisi olarak Almanya, İsviçre ve Türkiye'de çalıştığı sıralarda vatan hasretinden dolayı, Asya'daki Eski-Türk eserlerini araştırmaya başlamış ve bu konularda çalışmalar yapmıştır.

Kâzım Mirşan; Almanca, Rusça ve İngilizceyi üst düzeyde bildiği gibi Yunanca, Latince ve İtalyancayı meslek araştırmalarına yarayacak düzeyde bilmektedir.

Ayrıca; ailesinin tüccar olması nedeniyle Orta Asya'daki birçok bölgede ticaret yaptıkları için bu bölgelerin de diline hâkim olan Kâzım Mirşan, Türk dilleri olan Tatarca, Özbekçe, Başkurtça, Tarançica, Kaşkarlıkça (Uygurca), Kazakça, Kırgızca, Azerbaycanca, Türkiye Türkçesi ve kendi ana lehçesi olan Tümenlikçeyi bilmektedir. Bu dilleri iyi bilen Mirşan, hayatının büyük bir kısmını Erken Türk Tarihi ile ilgili araştırmalara adanmıştır.

VİLHELM THOMSEN ve KÂZIM MİRŞAN'IN BİLDİKLERİ DİLLERİN YAZIT ve YAZMALARI OKUMALARINA ETKİSİ

Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın bildiği dilleri göz önüne alırsak; Thomsen'in otuz yaşından sonra Türkçeyi öğrenmiş olması, Mirşan'ın ise Türk dillerine ve lehçelerine çocukluğundan beri hâkim olması, Kâzım Mirşan'ın okumalarının daha isabetli olma ihtimalinin ciddi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu durumda, Vilhelm Thomsen'dan daha ziyade Kâzım Mirşan'ın doğru okuyup okumadığını sorgulamamız gerekir. Bunu sorgulayabilmemiz için de ilk olarak Kâzım Mirşan'ın IRAQ BİTİĞ (Tarih Kitabı) olarak yorumladığı kitapta yapmış olduğu (günümüz Türkçesine dönüştürdüğü) çevirileri inceleyip, bu çevirilerdeki anlatımların Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığına bakmamız gerekir.

İrk Bitig ya da diğer adıyla İraq Bitig olarak isimlendirilen yazmanın çevirilerinde, Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın Erken-Türkçe ile (yani Eski-Uygur alfabesiyle yazılmış şeklinin orijinal okunuşuyla) yaptıkları okumalar hemen hemen aynı ya da yakındır. Fakat okuyup günümüz Türkçesine çevirirken yorumladıkları bölümlerin yarıya yakını (36 bölüm) farklı anlamlar içermektedir. Bu nedenle, yapılan çevirilerde anlatılan konular, birbirinden farklı bambaşka konular haline dönüşmektedir.

Aynı kelimeler / Aynı yorumlar içeren bölümler	26, 27, 28, 33, 34, 35, 37, 38, 41, 47, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 59, 63, 65, 66	20
Farklı kelimeler / Aynı yorumlar içeren bölümler	24, 32, 48, 55, 57, 62, 64, 67	8
Farklı konular ama benzer sonuçlar içeren bölümler	36, 42, 46	3
Aynı çeviriler		31
TÜM BÖLÜM SAYISI 67 – Benzer çeviriler 31 = Farklı çeviriler		36

Tabloda da görüldüğü gibi, 67 bölümün yer aldığı el yazmasının 31 bölümünde aynı ya da benzer çeviriler yapılırken, 36 bölümünde farklı anlamlar içeren farklı çeviriler yer almaktadır.

Bu nedenle, birbirinden farklı olan 36 bölümü inceleyerek hangi okuma daha doğru olabilir diye

bazı çalışmalar yapmaya ve Türk dillerine hâkim olması nedeniyle Kâzım Mirşan'ın doğru okuyup okumadığını sorgulamaya karar verdik. Bu sorgulamayı, K. Mirşan'ın çevirisini yaptığı konuların Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığına bakarak yapacağız.

Birbirinden farklı olan bu 36 bölümü incelemeye başlamadan önce Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın yapmış oldukları çevirilerin tamamına (67 bölümün hepsine) bir göz atalım.

IRK BİTİG ve IRAQ BİTİG BÖLÜMLERİNİN TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

1. ●● ●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin (Irk Bitig): ¹⁺

Göğün oğluyum (= Çin imparatoruyum). Sabah akşam altın taht üzerinde oturarak mutlu oluyorum. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan (Iraq Bitig): ²⁺

Benim gibi içgüdü dinine inanmış olanlar, yeryüzünden geçerek öbür dünyada övünerek hüküm sürerler. (Ey) boylar halinde yaşayan aileler; ancak bu kadar biliniz, olumludur.

2. ●●●● ●●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Alaca atlı yol tanrısıyım. Sabah akşam (atımla) rahvan gidiyorum. (Bu yol tanrısı) güler yüzlü iki insanoğluna rastlamış. İnsanoğulları korkmuş. (Yol tanrısı) Korkmayın demiş, (size) kut vereceğim demiş. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

(Canları) alan isimli Tanrıyım. O yeri (Ala Tavuları) geçerek, (bu dünyada atımızı) sürmeye devam eder isek, (ölüyü) ateşe atarak Tanrısına ulaşacağına inanan kişiöğullarının (yönettiği) Oq egemenliği denilen kişi(lere) ulaşırız. Oq'lar (diğer inançsız)

Oq'lara demiş ki; "Kut vermesi için içgüdü dinine inanın". Ancak bu kadar biliniz, olumludur.

3. ●●● ●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Altın kanatlı yırtıcı (bir) kartalım. Vücudumun tüyleri henüz tam büyümemiş olmakla birlikte, deniz (kıyısın)da yatarak dilediğimi tutuyor, sevdiğimi yiyorum. Onca güçlüyüm. Öyle biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Altın kanatlı kağanın adı ile adlandırılan Oq yönetimi mensubuyum. Bu yönetimin mensubu olarak diğerleri ile birlikte (hepimizle) Taluy'da (Kore Denizinde) yaşama zaferini kazanmış bulunmaktayım. Benim düşünceme göre, onun için güçlü kıldım. Buna göre biliniz, olumludur.

4. ● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Ak benekli şahin kuşuyum. Sandal ağacı üzerinde oturarak mutlu oluyorum. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Öbür dünyada da inançlı olarak hüküm süren Oq yönetimi mensubuyum. Oraya lider (olarak) atanan kişinin üzerinde hüküm sürdüğü taht, bin boydan oluşur. Bu şekilde bilmelisiniz.

5. ●● ●●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bey atlarına doğru gitmiş. (Bakmış ki) ak kısrağı yavrulamış. (Bu taya) altın toynaklı bir aygır olmak yakışır (diye düşünmüş). (Bey bu kez) develerine doğru gitmiş. (Bakmış ki) beyaz dişi devesi yavrulamış. (Buna) altın burunsalıklı buğra olmak yakışır (diye düşünmüş). (Bey bu kez de) evine doğru gitmiş. (Bakmış ki) üçüncü prensesi bir oğlan doğurmuş. (Buna da) beylik yakışır (diye düşünmüş), der. (Anlaşılan) mutlu (bir) şey imiş. (Öylece biliniz). Çok iyidir.

Kâzım Mirşan:

Beyi, (Tanrısına) eriştirecek olan zekâ, bedeninden ayrılarak (Tanrısına) varmış. (Böylece) o topluluğunu devam ettirebilmiş. Şöyle ki; Devletin yetkili hâkimiyetini kendi soyundan muzaffer olan bir kişiye (ölenin oğluna) başkanlık verilmiş. Ölenin şerefi ile Tanrı'dan kazanılmış yetkiyle milleti, Kağanı gömmek/defnetmek için yapılan oylama merasimi(ne) binlerce (kişi) gelmiş olduğu için onun öbür dünyaya göçmesi için ateşe atılmış. Kağanın ruhu (gökyüzüne) çekilmiştir. Kağanın ruhunun sonsuzluğa ermesi, son derece olumlu bir hadisedir.

6. ●● ●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) ayı ile (bir) domuz (bir) dağ geçidinde çarpışmışlar imiş. Ayının karnı yarılmış, domuzun azı dişleri kırılmış, der. Öylece bilin. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Zafer kazanmış komutan, öbür dünyaya günahlarından arınarak geçip, Kağan gibi kabul olunarak (öbür dünyaya) ulaşmış bulunuyor. Zaferin gereğini düşünmüş olan ulu akıl (Tanrı), (Komutanın) göğе çekilmesi ile öbür dünyaya geçmiş olan (kağanımızı), (bize) hatırlatır. Buna göre biliniz, uyumludur.

7. ●● ● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) adam koşar adım geliyor. İyi haber getirerek geliyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Evlenmek için gelin getirilirken, (önce) söz alınıp getirilmelidir. Buna göre biliniz, olumludur.

8. ●●● ●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Altın başlı yılanım. Altın kursağımı kılıç ile keserek nefsimi kopar ininden, başımı kopar evinden, der. Öyle biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Altın başlıklı oy sahibiyim, savaşta yetkisini sonuna kadar kullanan askerim. Kılıç ile kesme alanında kendi düşüncemin dışında (diğer) fikirleri de aklıma ilave ederim. Buna göre biliniz, seçimdir bu.

9. ● ●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Büyük (bir) ev yanmış. Katına kadar (sağlam yeri) kalmamış, köşe-bucağına kadar (yanmadık yeri) kalmamış, der. Öylece bilin. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Büyük yokuşun sonundaki Tibet'e kadar ulaşamadık. BÜ (Sarı Uygur) Kağanlığına kadar olan bölgeye Oq'lar derler. Buna göre biliniz, uyum içindedirler.

10. ●●● ●●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Esneyip duran kaplanım. Kamışlar arasında başım. Onca cesur (ve) onca erdemliyim. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

İman ve inanç yolunda giden kişiyim. Oq'ların idaresini yöneten, ulu kağan olarak başarı sahibiyim. Erdemliyim. Buna göre biliniz.

11. ●●● ●●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Sarı atlı haberci, yağız atlı elçi iyi haber getirerek geliyor, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kağanın milletine tâbi isimli olarak yönetilen inançlı halk, ortak yönetim diye söz edilen (yönetim) kağından kağına geçerek gelmektedir. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

12. ●●● ●●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Adam(ın biri) ava gitmiş. Dağda (yürürken) düşmüş. Kudretli (Tanrı) göklerde, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Kişilerin ziyarete vardığı, başkentte bulunan mabette “Tanrı seçiminde özgürlük vardır” denmektedir. Buna göre biliniz, öbür dünyaya geçme yetkilisidir.

13. ●● ●●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Dindar (bir) yaşlı kadın terk edilmiş kamp yerinde (yalnız) kalmış. Yağlı bir kepçe bulup yalamış, (öylece) hayatta kalmış, ölümden kurtulmuş, der. Öylece biliniz.

Kâzım Mirşan:

Tanrı'yı bulabilme adına belli bir düşüncesi olan, Oq mensubu toplum aklın Tanrı'ya ulaşması için toplanmış, (bu sırada) ölüm halinde aklı öbür dünyaya geçmiş deniliyor. Bunu bu şekilde biliniz.

14. ●●●● ●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) kuzgunu ağaca bağlamışlar. Sıkı bağla, iyi bağla, der. Böylece biliniz.

Kâzım Mirşan:

Oq'ların arasına girmiş olan **On-Oğlar** tahta çıkmış bulunuyorlar. Ard arda (tahta) çıkmış, bütün hanedanı ele geçirmiştir. Bu şekilde biliniz.

15. ● ●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yukarıdan sis bastırdı, aşağıdan toz kalktı. Kuş yavrusu uçup yolunu kaybetti, geyik yavrusu koşup yolunu kaybetti, insanoğlu (da) yürüyüp yolunu kaybetti. (Bunlar) yine Tanrı lütfu ile üçüncü yılda sağ salım (buluşup) görüşmüşler. Hepsi (de) mutlu olur, sevinirler, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Tanrı adına hüküm süren yönetimde, Tanrı'ya ulaşmak için hüküm sürdü. Oq kağanı, şerefi

(/şerefli) liderliğine bağımlı oldu. Kişioğlu olarak (Tanrı'ya) bağımlı olmak üzere, Tanrı kutunda, üçüncü yılda (Bars/Kaplan yılında), ruhu üzerinde etraflı olarak görüşülmüş bulunan ve (Tanrı'ya) gönderilen ruhu, yukarı (göğe) çıkmıştır. Buna göre biliniz, olumludur.

16. ●●●● ● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Zayıf at semirdi. (Kaldığı) yerini düşünüp koşarak gitmiş. Yolda karşısına (bir) hırsız çıkmış, (atı) tutup (üstüne) binmiş. (At hızlı koşmaktan) yelesine ve kuyruğuna kadar yara bere içinde kalmış, kımıldayamadan duruyor, der. Öylece bilin. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Tanrı hâkimiyetine atılma, ismi verilmiş olan yerin (Türük Bil'in kuruluşu dolayısı ile) küskünlük tahakkuk etmiş bulunan yerinde, egemenlik kurulmak üzere kazanılmış devletin kurulduğu yılda, Oq uygulaması söz konusu olması dolayısı ile değinmiş bulunduğum, Oq'lar üzerinde Uma (Tanrı) namı hüküm sürmüştür, der. Buna göre biliniz, uyumludur o.

17. ●●● ●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) binek atı çölde yorgunluktan (ve susuzluktan) bitkin halde kalakalmış. (Sonra) Tanrının inayeti ile

dağ üstünde yol (ve) su görerek, dağ çayırında (da) taze ot görerek yürüyüp gitmiş, su içip taze (ot) yiyerek ölümden kurtulmuş, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kendi halkımızın devletinin bulunduğu yerde, fetih başarısını mümkün kılmış olan Tanrı gücü (etrafında) hâkimiyet vasıtası ile toplanarak Tanrı buyruğu ile savaşarak elde edilen başkentte ortak yönetim teşkil etmek üzere (ortak yönetime) katılmalarını sağlayarak hâkimiyetim (altına) aldım. Hayattan ayrılp öldüğümde Tanrı'ya ulaşmış olduğumu hatırlasınlar. Buna göre biliniz, olumludur.

18. ● ●●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Çadırın içi nasıl? Bacası nasıl? Penceresi nasıl? Manzaralı. Çatısı nasıl? İyidir. İpleri nasıl? Var, der. Öylece biliniz. Çok iyidir.

Kâzım Mirşan:

Olman gerektiği gibi ol. (Bu) tükenmişlik hali nedir? Görüldüğün nasıl ise, görüldüğün gibi ol. Elindekilerle yetinmesini bilersen (sana) bağışlananın nasıl verildiğini anlarsın. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

19. ●●● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Kır at, rakibini üç arayışta seçerek bir dilsizle duaya yollamış, der. Korkma iyi dua et, korkma iyi yalvar, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Aq-At askerlerinin Tanrı'ya arması emniyete alınmış olması dolayısıyla, Anavatanın ululanmasına katkıda bulunulmuş olduğundan, (onlar batıya) gitmiş (sevk edilmiş) der. Bundan korkmuş olma, (yurtlarına) geçilmiş olması dolayısı ile onları iyice birleştirmek üzere götürdü, der. Buna göre bilin, olumludur.

20. ●●● ●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Dişi deve(li) (bir) erkek deveyim. Ak köpüklerimi (ağzımdan öyle) saçarım (ki) yukarıda göklere erişir, aşağıda yer(in dibin)e girer. Uyuyanları uyandırıp yatanları kaldırıyorum. Onca güçlüyüm. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Dağılmış (milletimin) arasında kalan ben, öbür dünyaya gitmek için kabarıyorum (dilekte bulunurum). (Bu dünyadan) çekilme safhasındayım. Özüm, Tanrı'ya ulaşana kadar uzaktaki yerlere gider, der. Hedefim şerefimle savaşıp vuruşmaktır. Belirtilen durumda arka arkaya asker sevk ederim. Bu derece güçlüyüm. Buna göre biliniz, olumludur.

21. ● ●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yaşlı hüthüt (kuşu) (yeni) yıl (sabah daha ortalık) ağarmamışken öttü. Heyecanlanmayın, bakmayın, ürkütmeyin, der. Öylece bilin.

Kâzım Mirşan:

Yaşlılığın artması sebebi ile düşünerek baba, dedi. Yüreğinin (sesinin) doğrultusunda, ürkmüş bulunuyor, der. Anca bilin.

22. ●● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) kadın aynasını göle düşürmüş. (Bu yüzden) sabah(ları) söyleniyor, akşam(ları) sızlanıyor, der. Öyle biliniz. Üzücüdür. Çok kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Geçilebilecek halde gözüken, göle düşmüş yarın yeni durumu geçerli olunca, (göl) genişlemiş olur der. Bunu böyle biliniz, (bu durum) sıkıntılıdır. Son derece olumsuzdur.

23. ●● ●●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) oğlan kartal tezeğini buldu. Tarla kuşu! Etin kutlu olsun! der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Gök Tanrı'ya kişiöğlunun ulaşmak sureti ile uçarak gitmiş olmasına, kutlu olsun der. Bunu bu şekilde biliniz, olumludur.

24. ●●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Kör (bir) tay (emmek için) erkek attı meme arıyor. Güpegündüz kaybedip gece yarısı nerede nasıl bulacak, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Doğmuş olan nesil erkek olarak emzirilmek (meme) istiyor. (Ancak) gün ortası kaybedip gece yarısı nereye inmiş olabilir ki, der. Buna göre bilmelisiniz, bu bizim düşünce şeklimiz.

25. ●●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

İki öküzü bir sabana koşmuşlar. (Öküzler) kımıldayamadan duruyor, der. Öylece bilin. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

İki öküz, bir boğanın (bir ineğe) binmesini akıllarına getirmiş olsalar bile, kanıncaya kadar emmeyi umarak dururlar **der**. Buna göre bilin, uygun bir seçimdir.

26. ● ●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Şafak söktü ve yer aydınlandı ve güneş doğdu. Her şeyin üzeri aydınlık oldu, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Şafak söktü (ve) yer aydınlandı. Güneş doğdu, her şeyin üzeri aydınlık oldu. Buna göre bilin, olumludur.

27. ●● ●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Zengin (bir) adamın koyunu ürküp kaçmış. (Yolda bir) kurda rastlamış. (O sırada) kurdun ağzı zehirlenmiş. (Koyun böylece) sağ salim kalmış, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Zengin (bir) kişinin koyunu ürkerek gitmiş ve bir kurt ile karşılaşmış. (O sırada) kurdun ağzı zehirlenmiş, (böylece koyun) sağ salim (hayatta) kalmış der. Buna göre biliniz, olumludur.

28. ● ● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) Han tahta oturup (kendine bir) saray yap(tır)mış. Devleti ayakta kalmış. (Ülkesinin) has ve muktedir adamları (etrafında) toplanmış, (sarayını) neşe içinde süslüyorlar, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kağan olarak tahta oturunca, (kendisine) ordu kurmuş. Halkının hâkim olduğu dört bucaktaki en olumlu düşünceleri (yani Ak Sakallıları) (etrafına) toplayarak, binlerce başarı göstermişler, der. Buna göre biliniz, olumludur.

29. ●● ●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) sakatatçı çocuklarını (ve) karısını rehin olarak koyup (bir yarışta, kesilen koyunların) iç organ ve bağırsaklarını oymaya gitmiş. (Yarışta) çocuklarını (ve) karısını kaybetmemiş, üstelik doksan koyun kazanmış. Çocukları ve kadını hep seviniyorlar, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Düşünülene (öbür dünyaya) erişen kişinin (ölünün) ateşte yakılması hakkında hüküm veren, düşünceye tabi olarak (mezarına) alıp götürülmüş. Erkek kişinin (ölünün) ateş aracılığı ile (yakılmamış olması nedeniyle) öbür dünyaya geçmemiş olacağı varsayımı ile ateşe (atılma) aracılığı ile öbür dünyaya geçerek boş mezar kazanmış olan (Tanrı) vekilinin (yani kağanın) görevini kabul ettiğini ilan eder, der. Buna göre biliniz, olumludur.

30. ●●●● ●● ●●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yoksul (bir) adamın oğlu (para) kazanmaya gitmiş. Yolculuğu yararlı olmuş. Neşe ve sevinç içinde (eve) geliyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Liderliğe erişerek komutanlık kazanmış, (halkı onun) yolunun başarılı olmuş olduğunu ilan etmek sureti ile sevinerek gelmektedir, der. Buna göre biliniz, olumludur.

31. ●●●●● ●●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) kaplan avlanmaya gitmiş. Avını bulmuş. (Avını) bulup yuvasına neşe ve sevinç içinde geliyor, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Zırh giyince binlik, askeri birliğe varmış. Ve bu binliğe dâhil olmuş olunca, (bu) teşkilatlanma ilan edilince, sevinç gelir, demektir. Buna göre biliniz, olumludur.

32. ●●●●● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir hünnap yüz oldu. Yüz hünnap bin oldu. Bin hünnap on bin oldu, der. Öylece biliniz. Yararı var. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Bir keşif yüz oldu, yüz keşif bin oldu, bin keşif on bin oldu, der. Buna göre biliniz, iş bu hakikat olumludur.

33. ●●●●● ●● ●●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Adamın biri) keçeyi suya sokmuş. Daha çok vur, sıkıca bağla, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

(Keçeyi/yünü) kesilerek suya sokmuş, elde olunmuş dokuyu (bir araya getirmek için) daha çok vurmak gerek, der. Buna göre biliniz, uyumludur o.

34. ●●●●● ●●●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir han sefere çıkmış, düşmanı mızraklamış. (Askerlerini) göç ettire kondura geliyor. Kendisi ve askerleri neşe ve sevinç içinde karargâhına doğru geliyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kağan ordusuna ulaşmış, düşmanı mızraklamış. (Askerlerini) göç ettirerek konaklatarak gelir iken, kendi ordusu, sevindiğini ilan etmek üzere, resmigeçit yapmış, denmektedir. Buna göre biliniz, olumludur.

35. ●●●● ●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) adam orduya gitmiş. Yolda atı yorulmuş. Adam (bir) kuğu kuşuna rastlamış. Kuğu kuşu (onu) kanatlarına vurup (alıp) onunla uçmuş ve anasına babasına eriştirmiş. Anası babası neşe ve sevinç içinde, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Erkek orduya (askere) varmış. Yolda atı yorulmuş. Er (bir) kuğu kuşuna rastlamış. Kuğu kuşu kanadını vurup kalkmak (uçmak) sureti ile vararak, evdeki babasına anlatır. Evdeki babası ise, sevindirici ilan eder, der. Buna göre biliniz, olumludur.

36. ● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Sende) çok atı olan (bir kişinin) sevinci yok, (öte yandan, sende) az atı olan bir kişinin korkusu (da) yok. (Uzun sözün kısası), uçuşan bayraklarla kutlanacak iyi bir talihin yok, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Tabiatın öğretilerine karşı çıkılmaz. Aslında dik uçan güvercin yoktur. (Güvercini) uçurabilecek kutun (yetkin) yok, der. Buna göre biliniz, son derece kıt düşün çeliktir o.

37. ●●●● ●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yaşlı bir öküzü, bir karınca, belini biçerek yemiş. Öküz yerinden kımıldayamadan duruyor, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Bir ihtiyar öküzün belini, ısırarak karınca yemiş, hırslı bir şekilde. (İhtiyar öküz) ümitsiz bir şekilde (kımıldamadan) duruyor, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

38. ●●●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir köle kız) kamışlar arasında (yalnız) kalmış. Tanrı (bunu) doğru bulmamış. (Bu köle kız) Hatun olsun, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

(Bir kız) sazlıklar arasında (yalnız) kalmış, Tanrı bunu uygun bulmamış. (Kız) saygın bir hatun gibi davransın, der. Buna göre biliniz, olumludur.

39. ●●●● ●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Demir kır (bir atın ayaklarını) çapraz olarak kösteklemişler. (At) kımıldayamadan duruyor, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Dağın yeniden meydana gelmesi için kum halinde bulunması gerekir. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

40. ● ●●●● ●●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Cesur bir genç, omuzları açık, okunun ucu ile yalçın kayaları yara yara yapayalnız yürüyor, der. (Bu genç) öylesine güçlü imiş. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Ruh bedeni vurup parçalayınca, hayat yolundan kayar (ölünür). (Ruh bedenden) uzaklaşır. Geri kalan beden, son derece yığıtmiş/güçlüymüş. Buna göre biliniz, olumludur.

41. ●●●●● ●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Ak benekli bir inek doğurmak üzere imiş. Öleceğim (galiba) demiş (fakat ölmemiş), ak benekli bir erkek buzağı dünyaya gelmiş. (Bunu) Tanrıya kurban etmek uygun olur, (çünkü inek böylece) kötü talihinden kurtulmuş, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Öbür dünyaya gitme düşünceli (ölmek üzere olan) inek buzağılayacak (doğuracak) olmuş ve öleceğim demiş. Öbür dünyaya gitme düşünceli (neslini devam ettirmek üzere) erkek (boğa) doğurmuş.

(Doğum yaparak) yararlı (bir) hissede yer almış (ve ölmemiş). Buna göre biliniz, olumludur.

42. ●●●● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir kadın kabını kacağını bırakıp gitmiş. Sonra iyice düşünmüş. Kabımdan kacağımdan ayrı nereye gidiyorum ben demiş. Sonra yine gelmiş, kabını kacağını sapasağlam bulmuş. Mutlu olup seviniyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Uzun adımların sahibi, ayağını kaldırıp (yürüyüp) varmış. İyi yönde işler yapmak düşüncesiyle yürümeye başlamış. Kaç zamanda varırım? der. Birçok olumsuz sebep bir araya gelse de sağ salım tamamlamış olduğu başarılarla sevinir, der. Buna göre biliniz, olumludur.

43. ●●●● ●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir şahin, su kuşu avlamaya gitmiş. (Ama) yırtıcı bir kartal yerinden uçup karşısına çıkmış, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Başkent nehri (Amu-Derya ötesi) Oq egemenliği, Oq'larca yönetilen (yere) varmış. (Ölüyü) ateşe atma

ile meşhur Oq milleti talihsizce (At-İl'den) koparak/göçerek varmış, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

44. ●● ●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir şahin “(işte) bir tavşan” diyerek göklerden aşağı inmiş ve (tavşanı) kapmak istemiş. (Bu arada) şahinin pençeleri yolunmuş ve sıyrılmış. Şahin pençeleri yolunmuş olarak uçup gitmiş, tavşan derisi soyulmuş olarak koşup gitmiş. Böyle diyor. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

At (At-Bil) mensubu Oq yönetimi, Tanrı tarafından gönderilen tavşanın eti koparılıp alınmış ve At (At-Bil) mensuplarının Oq yöneticisi (uç beyi) olarak egemen liderlik kazanmış. Yanaşılarak ortak yönetim At-Bil(i) kurmuş olan At-Bil mensubu Oq yönetimi, temsilci (uç beyi) devleti halinde büyümesi daim olmuş ve tavşan derisi sayesinde, öncelik ile yücelmeye koşarak varmış, der. Buna göre biliniz, yavuz o.

45. ●● ●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Geyik yavrusuyum. Otsuz ve susuz nasıl yapabilirim. Nasıl hayatta kalırım, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Yabancı oğluyum. Ateşsiz-talihsiz kaldığıma göre, nasıl sefer edeyim, der. Buna göre biliniz, yavuzdur o.

46. ●●● ●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir deve bir bataklığa düşmüş. Bata bata (yine) yemeye devam etmiş, (fakat) kendisini (de) bir tilki yemiş, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Derler ki, tepe düzlüğe inmiş, başını yemiş. Kendisini ise tilki yemiş, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

47. ●●●● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Adamın biri konukluğa gitmiş. (Yolda) Tanrı'ya rastlamış. (Ondan) şans dilemiş. (Tanrı da ona) şans vermiş: "Ağılında atların olsun, ömrün uzun olsun" demiş. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Er emekleyerek varmış, Tanrı'ya rastlamış. (Tanrı) kut vermiş: "Ağılında atın olsun, ömrün uzun olsun" demiş. Buna göre biliniz, olumludur.

48. ●●●●● ●●●●● ●●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yaşlı yol tanrısıyım. Senin kırıklarını onarırım, çıkıklarını yerine oturturum. (Nitekim) ülkeyi (de) düzene sokmuşum. Hayırlısı olsun, der. Öyle biliniz.

Kâzım Mirşan:

Yaşlılar yolu (ölüm) Tanrısıyım. İnemeleri dinlendiririm, ayrılmışları birleştiririm. İnsanı yarattım, iyi olsun (diye) der. Buna göre biliniz.

49. ● ●●●●● ●●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir kaplan avlanmaya gitmiş. Orta yerde bir yaban keçisine rastlamış. Benekli yaban keçisi gidip yalçın bir kayaya çıkmış, ölümden kurtulmuş. Ölümden kurtulup sevinç ve neşe içinde yürüyüp gidiyor, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Büyük bir savaşa girmiş asker, inleyerek-minleyerek gidiyormuş. Etrafı (taşlarla) çevrili bir yerde bir duacıya tesadüf etmiş. Fark ettiği duacı devamlı kayaya (şehitler abidesine) yöneliyormuş. Çünkü (asker) ölüm haline geçmiş (bulunuyordu). Ölme (noktasına) gelince, gayet sevinçli olarak (Tanrısına) yürümüş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

50. ●●● ●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Demir kırır atın kuyruğunu düğümle ve onu osurtuncaya kadar son süratle sür. Yağır atı (da) yıkılıp yere yayılınca kadar koşur. (Öyle ki) dokuz kat teyeltin yırtılıp delininceye kadar terlesinler, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Atılmış candan çıkıp kurtulmuş çekirdek (tohum) düğümlenerek, hız ile götürülme hadisesi, erken yabancılaşma At denilen Oq-At'da ki çöküş bilinci toplu olarak bulunarak hayat verendir. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

51. ●●● ●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yırtıcı kartalım. Yeşil kayalar yazlığım, kızıl kayalar kışlığım. Dağlarda kaldığım için mutluyum. Öylece biliniz.

Kâzım Mirşan:

Adım karakuştur (kartaldır). Yeşil kaya yaylağım, kızıl kaya kışlağım. Söz konusu dağda yaşayarak ebediyetteyim. Buna göre biliniz.

52. ●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Adam kaygılı, gök bulutlu oldu. Bulutlar arasından güneş doğmuş, kaygılar arasından (da) sevinç gelmiş, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Er kişi düşünceli (çünkü) gökyüzü bulutlu oldu. (Bulutlar) arasından güneş ışığı doğmuş, ara açılınca bana kadar gelmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

53. ●● ●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Boz bulut yürüdü, halk üstüne yağmur bıraktı, kara bulut yürüdü her şeyin üstüne yağmur bıraktı. Ekinler olgunlaştı, taze otlar çıktı. Hayvanlar ve insanlar için iyi oldu, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Boz bulut yürüdü, millet üzerine (yağmur) yağdı. Kara bulut yürüdü, herkesin üzerine (yağmur) yağdı. Ekin biçtiler, yaş ot meydana çıktı. Atlar ve insanlar için iyi oldu, der. Buna göre biliniz, olumludur.

54. ● ●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Kölenin sözü beyinden ricadır, kuzgunun sözü Tanrıya yakarıştır. (Bunları) yukarıda Tanrı işitti, aşağıda insan bildi, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kul, himayesinde bulunduğu beyine rica ederek, dilekte bulunur. Akli başında olanlar ise Tanrı'ya yalvararak dilekte bulunur. Üzerimizdeki Tanrı bunu duyar, (Tanrının) makamındaki kişi ise bunu bilir, der. Buna göre bilin, olumludur.

55. ●● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yiğit bir adamın oğlu savaşa gitmiş. Savaş alanında (kendisine) güçlü bir sözcü türetmiş, der. Evine doğru gelirken kendisi ünlü ve mutlu, atı (da) yetkin olarak geliyor, der. Öylece biliniz. Çok iyidir.

Kâzım Mirşan:

Alp bir kişinin oğlu orduya (askere) gitmiş. Ordunun bulunduğu yerde yetkili başvurucuya dürtmüş, der. Karargâha varınca ise kendileri de atanmış (askeri hizmete kabul edilmiş) öğrenci topluluğu kahkahalar ile gülmeye (başlamış) der. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

56. ● ●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Sürüsü ile mutlu bir aygırım. Cevizlikler yazlığım, kuşlu ağaçlar kışlağım. Buralarda yaşayıp mutlu oluyorum, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Sürüsü (ile birlikte) yaşayan mutlu bir aygırım. Yağışlı yerlerdeki ağaçlıklar yaylağım, kuşlar ile meskûn yerlerdeki ağaçlıklar kışlağım. Böyle bir hayat yaşayarak hayattayım, der. Buna göre biliniz, olumludur.

57. ● ● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Kızın) gözde sevgilisi ölmüş, kovası (da) donmuş. Gözde sevgilisi niçin ölsün? Beydir o. Kovası niçin donsun? Güneşte duruyor. Öylece biliniz: (Yani) bu falın başında biraz acı var, (ama) sonra yine iyi olur.

Kâzım Mirşan:

Kağanı ölmüş, kaderi donmuş (kaderi sona ermiş). Hangi neden ile ölmüş olabilir ki? Onun beylik (asalet) günleri ne ola ki? Donduktan (öldükten) sonra güneş doğmuş olur. Buna göre biliniz, bu iraklık (ayrılık) başlangıcında biraz acı var. (İşler) sora yine iyi olacak.

58. ● ● ● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Evin) oğlu babasına anasına öfkelenerek kaçıp gitmiş. (Sonra) yine düşünmüş, (geri) gelmiş. Anamın öğüdünü alayım, babamın sözlerini dinleyeyim diye (geri) gelmiş, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Oğlu annesine, babasına küsmüş. Ve (evden) uzaklaşmış. (Sonra) yine tedbirli düşünüp (eve geri) gelmiş. Annemin öğüdünü alayım, babamın sözlerini dinleyeyim, diyerek (geri) gelmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

59. ●●● ●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir yıla erişmiş korkutmayayım, bir aya erişmiş bozmayayım. Hayırlısı olsun, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

(Bir) yılına basmış olanları (bir yaşındaki çocukları) yalnız bırakmayın. Ayına basmış (bir aylık bebek) olanları göz ardı etmeyin. İyisi (hayırlısı) olsun, der. Buna göre biliniz, olumludur.

60. ● ●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Dokuz çatalı boynuzu olan erkek geyiğim. Yüksek dizlerimin üstüne çıkarak böğürürüm. (Beni) yukarıda Tanrı işitmiştir, aşağıda insanoğlu bilmıştır. Onca güçlüyüm, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

At denilenlerin (At'ların) Oral Dağları Kağanlığı vazifesini üstlendim. Başarılarımı İtiz (Kama Irmağının Subasar yöresinde) geliştirerek sürdürmekteyim. Beni Tanrı duydu ve (onun) makamındaki kişi bildi. Başarılı olduğum için güçlü oldum, der. Buna göre biliniz, olumludur.

61. ● ●●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Turna kuşu tüneğine konmuş. Farkına varmadan tuzağa takılmış, uçamadan oturuyor, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Hayata kuş şeklinde gelmiş olmadığı halde, canın öbür dünyaya geçmesi için uçmayı ümit ederek hüküm sürüyorlar, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

62. ●●●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yargun denilen hayvanım. Yazlık dağıma çıkarak yazı geçiriyorum. Mutluyum, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Yorgunluğu üzerinde (bir) haldeyim. Yayla dağıma çıkarak, yaylayarak yaşamaktayım. (Bu şekilde) ebediyim, der. Buna göre biliniz, olumludur.

63. ● ●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Hanın ordusu ava çıkmış. Avlak içine bir erkek karaca girmiş. (Onu) elleri ile tutmuşlar. (Hanın) bütün sıradan askerleri seviniyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kağanlık ordusu ava gitmiş. Av alanının içine olgun (bir) geyik girmiş. Kağan onu (geyiği) eliyle tutmuş. Ona tabi (olan) tüm sıradan ordu mensupları sevinçlerini ilan etmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

64. ● ●●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Ak boyunlu gri bir şahinim. Manzaralı kaya(lık)lara konup etrafa bakınırım, üstü cevizle dolu kavak üzerine inip yazı geçiririm, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

(Vücudum) gök mavisinde doğan kuşum. (Gözle) görülür kayaya konmayı gözlemekteyim. Çalılık üzerine inerek yaylamaktayım, der. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

65. ●● ●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Semiz atın ağzı sertleşti. Sahibi (onu iyileştirmek için hiçbir şey) yapamıyor, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Semiz (besili) atın ağzı katı hale geldi. Sahibi (onu iyileştiremiyor), der. Buna göre biliniz, bu kötüdür.

66. *Talat Tekin'in kitabındaki 66. bölümün başında >>> **Hatime (Kolo fon)** şeklinde yazılmış, Kâzım Mirşan'ın kitabındaki 66. bölümün başında >>> ●● ●●● ●●● şeklinde dairecikler var.*

V. Thomsen / Talat Tekin:

Şimdi, sevgili çocuğum, şöylece biliniz: **İrk Bitig** (Bu fal kitabı) iyidir. Fakat (yine de) herkes kendi kaderi üzerinde güç sahibidir.

Kâzım Mirşan:

Şimdi sevgili oğullarım, şöyle biliniz; bu **İraq Bitig** iyidir. Öyle ki, herkes kendi payına düşeni seçmekte serbesttir.

67. (Çince Bölüm)

V. Thomsen / Talat Tekin:¹⁺

Kaplan yılı(nda), ikinci ayın on beşinde, Taygüntan manastırında, (ben) genç dindar (mürît), mürşit kâhinden işitip, ağabeyimiz **Aziz Sangun İtaçuk** için (bu kitabı) yazdım.

Kâzım Mirşan: ²⁺

Bars (Kaplan) yılının ikinci ayının on beşinde “At-Oy Tarihi” isimli (eseri) geçmiş yıllardaki zaman hatırlayıcımız (tarihçimiz) **Aziz Asımın İtaçug** için yazdım...

Birbirinden farklı yorum ve anlamlar içeren çevirilerin olduğu bölümler.	1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-25-29-30-31-39-40-43-44-45-49-50-60 ve 61	36
Aynı ya da benzer yorum ve anlamlar içeren çevirilerin olduğu bölümler.	24-26-27-28-32-33-34-35-36-37-38-41-42-46-47-48-51-52-53-54-55-56-57-58-59-62-63-64-65-66 ve 67	31
TOPLAM		67

Görüldüğü gibi, farklı çeviriler ve anlatımlar içeren toplam 36 bölüm bulunmaktadır. Bu farklılıklar nedeniyle, Erken Türk Tarihi hakkında daha doğru bilgiler elde edebilmek için, hangi okumanın daha doğru olabileceği konusunda bazı incelemeler yapmamız gerekmektedir.

1* / IRK BİTİĞ – Talat TEKİN – Türk Dil Kurumu Yayınları – Ankara, 2019

2* / IRAQ BİTİĞ – M. Turgay TÜFEKÇİOĞLU & Ö. İlteriş BULCA – Özsan matbaacılık – Bursa, 2018

Daha önce de söylediğimiz gibi amacımız, hangi bilim insanının doğru okuduğunu kanıtlamaya çalışmak değil, bu iki okumayı inceleyerek Erken Türk Tarihi hakkında doğru bilgiler elde edebilmektir.

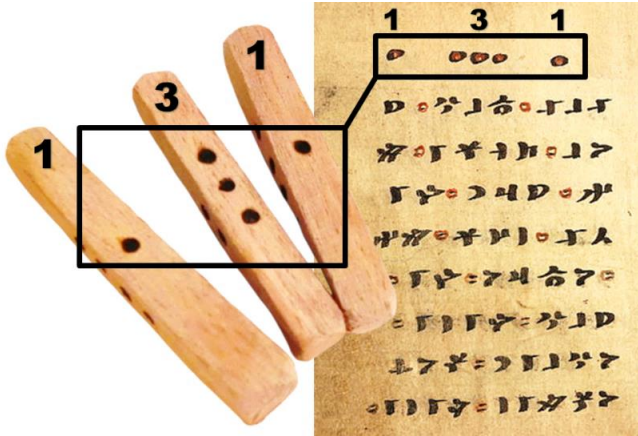
V. Thomsen ve K. Mirşan'ın bildiği dilleri göz önüne alırsak; Thomsen'in otuz yaşından sonra Türkçeyi öğrenmiş olması, Mirşan'ın ise Türk dilleri olan Tatarca, Özbekçe, Başkurtça, Tarançica, Kaşkarlıkça (Uygurca), Kazakça, Kırgızca, Azerbaycanca, Tümenlikçe ve Türkiye Türkçesine çocukluğundan beri hâkim olması, Kâzım Mirşan'ın okumalarının daha isabetli olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle Vilhelm Thomsen'in değil Kâzım Mirşan'ın çevirilerini inceleyip sorgulayarak, yaptığı yorumların Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığına bakacak ve elde edilen sonuçları ortaya koyduktan sonra, her iki çevirinin kıyaslamasını ve hangi okumanın daha doğru olabileceği hakkındaki son kararı siz değerli okuyucularımıza bırakacağız. Bu sorgulamayı yaparken de, Thomsen ve Mirşan'ın aynı çevirileri yaptığı bölümleri değil birbirinden farklı olan bölümleri kullanacağız ki el yazmasına tarih kitabı diyen Kâzım Mirşan'ın çevirilerinin Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığını anlayabilelim.

Kâzım Mirşan'ın çevirilerini Türk tarihi açısından sorgulamadan önce *"Vilhelm Thomsen'in Fal kitabı iddiası doğru olabilir mi?"* konusuna bir göz atalım ki ihtimalleri daha iyi değerlendirebilelim.

VILHELM THOMSEN'IN ÇEVİRİSİNİ YAPTIĞI IRK BİTİĞ GERÇEKTEN DE FAL KİTABI OLABİLİR Mİ?

Vilhelm Thomsen'ın IRK BİTİĞ yani FAL KİTABI olarak isimlendirdiği Uygur el yazması gerçekten de fal kitabı olabilir mi? Türklerin kullandığı çubuk zarlarla el yazmasının bir bağlantısı var mıdır? Bu konulardaki bütün ihtimalleri değerlendirmeye çalışalım.

Türklerin çubuk zarlar kullandığı göz önüne alınarak el yazmasındaki sayfa başlarında yer alan daireciklerin bu zarlarla alakalı olduğu düşünülmüş ve bu nedenle zar kullanımının el yazmasının fal kitabı olduğunu doğruladığı kanaatine varılmıştır.

Dört taraflı olan ve 1'den 4'e kadar sayılar taşıyan çubuk zarların atılmasıyla ortaya çıkan sayıların, el yazmasının sayfa başlarında bulunan aynı sayıda ve sırada daireciklere denk gelen bölümün, adına zar atılan kişinin falı olduğu kabul edilmiştir. Ancak bu kanaat doğru olmayabilir. Çünkü kitapta olması gerekirken hiçbir sayfada olmayan dairecik sayısı sıralamaları olduğu gibi, farklı sayfalarda tekrarlanan dairecik sayısı sıralamaları da vardır. Örneğin;

Kitapta hiç bir sayfada olmayan sayı sıralamaları	2 farklı sayfada tekrarlanan aynı sayı sıralamaları	3 farklı sayfada tekrarlanan aynı sayı sıralaması
1-1-3	3-1-3	1-4-3
3-1-1	4-1-1	
4-2-1		

Tabloda da görüldüğü gibi, kitapta hiç bir sayfada olmayan 3 sayı sıralaması mevcuttur. Yani atılan zar 1-1-3 veya 3-1-1 ya da 4-2-1 şeklinde gelirse buna karşılık gelen açıklama (fal yorumu) sayfaları kitapta yoktur. Irk Bitig yazması, iyi korunmuş olması ve **bilinen tek tam Eski-Türkçe el yazması** olmasından ötürü Türk tarihi açısından önemli bir yazma olarak kabul edilmektedir. El yazması kitabın, bilinen tek tam (yani eksik sayfası olmayan) bir kitap olduğunun belirtilmiş olması önemlidir. Çünkü eksik sayfası olmayan bir fal kitabında eksik sayı sıralamasının da olmaması gerekir. Fakat el yazmasında hiç bir sayfada olmayan 3 sayı sıralaması vardır. Yani; 1-1-3 / 3-1-1 ve 4-2-1 sayı sıralamaları kitapta bulunmamaktadır.

Ayrıca; kitabın farklı sayfalarında (24. ve 25. bölümlerde), aynı sayı sıralamasından oluşan ve iki kez tekrarlanan (3-1-3) sayı sıralaması vardır. Aynı durum 32. ve 47. bölümde de (4-1-1) görülmektedir.

24. BÖLÜM:	●●● / 3	● / 1	●●● / 3	3-1-3
25. BÖLÜM:	●●● / 3	● / 1	●●● / 3	3-1-3

32. BÖLÜM:	●●●● / 4	● / 1	● / 1	4-1-1
47. BÖLÜM:	●●●● / 4	● / 1	● / 1	4-1-1

İki aynı sayı sıralamasının iki ayrı sayfada (bölümde) tekrarlanmasına verdiğimiz bu iki örnek [(3-1-3) (4-1-1)] haricinde, bir de aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, el yazmasının farklı sayfalarında (49-61 ve 64. bölümlerde) üç kez tekrarlanmış olan aynı sayı sıralaması (1-4-3) vardır.

49. BÖLÜM:	● / 1	●●●● / 4	●●● / 3	1-4-3
61. BÖLÜM:	● / 1	●●●● / 4	●●● / 3	1-4-3
64. BÖLÜM:	● / 1	●●●● / 4	●●● / 3	1-4-3

El yazmasını fal kitabı olarak kabul edersek, farklı sayfalarda tekrarlanan aynı sayı sıralamalarının kitapta olmaması gerekir, fakat olduğunu görmekteyiz. Farklı sayfalarda tekrarlanan aynı sayı sıralamalarını, fala bakan kişinin tercihinine bırakılan seçenekler olarak kabul etsek bile, hangi fal (sayfa) neye göre seçilecektir. Diyelim ki falın (sayfanın) birini seçtik, bu durumda falların aynı yoruma sahip olmasını ve hepsinin de olumlu ya da olumsuz bir sonuçla bitmesini bekleriz. Fakat İrk Bitig el

yazmasındaki aynı sayı sıralamasından oluşan ve üç ayrı sayfada tekrarlanan (1-4-3) sayı sıralamalarının olduğu bölümleri okuduğumuzda, birbirinden farklı yorumlar ve farklı sonuçlar (ikisi iyi, biri kötü biten sonuç) görmekteyiz...

Farklı (iyi/kötü) sonuç içeren ve aynı sayı sıralamalarından oluşan bölümler, el yazmasının 49 - 61 ve 64. bölümleridir.

49. BÖLÜM:	● / 1	●●●● / 4	●●● / 3	1-4-3
61. BÖLÜM:	● / 1	●●●● / 4	●●● / 3	1-4-3
64. BÖLÜM:	● / 1	●●●● / 4	●●● / 3	1-4-3

49. bölüm: ● ●●●● ●●● (V. Thomsen'in okuması)
*Bir kaplan avlanmaya gitmiş. Orta yerde bir yaban keçisine rastlamış. Benekli yaban keçisi gidip yalçın bir kayaya çıkmış, ölümden kurtulmuş. Ölümden kurtulup sevinç ve neşe içinde yürüyüp gidiyor, der. Öyle bilin. **Bu fal iyidir.***

61. bölüm: ● ●●●● ●●● (V. Thomsen'in okuması)
*Turna kuşu tüneğine konmuş. Farkına varmadan tuzağa takılmış, uçamadan oturuyor, der. Öylece biliniz. **Bu fal kötüdür.***

64. bölüm: ● ●●●● ●●● (V. Thomsen'in okuması)
*Ak boyunlu gri bir şahinim. Manzaralı kaya(lık)lara konup etrafa bakınırım, üstü cevizle dolu kavak üzerine inip yazı geçiririm, der. Öyle biliniz. **Bu fal iyidir.***

IRK / IRAQ BİTİG BÖLÜMLERİ ve SAYFA
BAŞLARINDAKİ DAİRECİK SAYILARI TABLOSU

1. BÖLÜM:	2	2	2	222
2. BÖLÜM:	4	4	4	444
3. BÖLÜM:	3	3	3	333
4. BÖLÜM:	1	1	1	111
5. BÖLÜM:	2	4	2	242
6. BÖLÜM:	2	2	1	221
7. BÖLÜM:	2	1	2	212
8. BÖLÜM:	3	2	1	321
9. BÖLÜM:	1	2	3	123
10. BÖLÜM:	3	4	2	342
11. BÖLÜM:	3	4	4	344
12. BÖLÜM:	3	4	3	343
13. BÖLÜM:	2	4	3	243
14. BÖLÜM:	4	3	2	432
15. BÖLÜM:	1	4	1	141
16. BÖLÜM:	4	1	2	412
17. BÖLÜM:	3	3	2	332
18. BÖLÜM:	1	4	2	142
19. BÖLÜM:	3	1	4	314
20. BÖLÜM:	3	2	2	322
21. BÖLÜM:	1	3	3	133
22. BÖLÜM:	2	1	1	211
23. BÖLÜM:	2	4	4	244
24. BÖLÜM:	3	1	3	313 **
25. BÖLÜM:	3	1	3	313 **
26. BÖLÜM:	1	2	4	124
27. BÖLÜM:	2	2	4	224

28. BÖLÜM:	1	1	2	112
29. BÖLÜM:	2	3	4	234
30. BÖLÜM:	3	2	4	324
31. BÖLÜM:	4	4	1	441
32. BÖLÜM:	4	1	1	411 **
33. BÖLÜM:	4	2	4	424
34. BÖLÜM:	4	4	2	442
35. BÖLÜM:	4	3	4	434
36. BÖLÜM:	1	1	4	114
37. BÖLÜM:	4	3	1	431
38. BÖLÜM:	4	1	3	413
39. BÖLÜM:	4	2	2	422
40. BÖLÜM:	1	4	4	144
41. BÖLÜM:	4	2	3	423
42. BÖLÜM:	4	1	4	414
43. BÖLÜM:	4	3	3	433
44. BÖLÜM:	2	4	1	241
45. BÖLÜM:	2	3	1	231
46. BÖLÜM:	3	3	1	331
47. BÖLÜM:	4	1	1	411 **
48. BÖLÜM:	4	4	3	443
49. BÖLÜM:	1	4	3	143 ***
50. BÖLÜM:	3	4	1	341
51. BÖLÜM:	3	3	4	334
52. BÖLÜM:	2	1	3	213
53. BÖLÜM:	2	3	2	232
54. BÖLÜM:	1	3	1	131
55. BÖLÜM:	2	1	4	214
56. BÖLÜM:	1	3	2	132
57. BÖLÜM:	1	2	2	122

58. BÖLÜM:	2	2	3	223
59. BÖLÜM:	3	2	3	323
60. BÖLÜM:	1	3	4	134
61. BÖLÜM:	1	4	3	143 ***
62. BÖLÜM:	3	1	2	312
63. BÖLÜM:	1	2	1	121
64. BÖLÜM:	1	4	3	143 ***
65. BÖLÜM:	2	3	3	233
66. BÖLÜM:	2	3	3	Hatime/233
67. BÖLÜM:	中文页 – Çin’ce sayfa			

Görüldüğü gibi; Uygur el yazmasını fal kitabı olarak kabul edecek olursak, farklı sayfalarda tekrarlanan aynı sayı sıralamalarının ve var olması gerektiği halde hiç bir sayfada olmayan sayı sıralamalarının karşımıza çıkmaması gerekirdi. Bu nedenle, Vilhelm Thomsen’in yorumladığı ve IRK BİTİĞ olarak isimlendirdiği el yazmasının fal kitabı olup olmadığı konusunda bazı tereddütler oluşmaktadır. Bu durumda, Kâzım Mirşan’ın yorumladığı ve IRAQ BİTİĞ olarak isimlendirdiği el yazmasının tarih kitabı olup olmadığı konusunu da araştırmamız ve onun yapmış olduğu çevirileri de bütün detaylarıyla incelememiz gerekmektedir.

El yazması eserin ne kitabı olduğu, yazmanın 66. bölümünde belirtilmiştir. Fakat çevirilerde bir kelimenin farklı okunup yorumlanması, “IRK mı – IRAQ mı?” sorusunu gündeme getirmiştir. El yazmasının 66. bölümünde yer alan ve bu yazmanın ne kitabı olduğunu belirten bölümün okumaları ve çevirileri şu şekildedir:

Q(A)R M(A) I T M (A)

Q(A)R M(A) I T M (A)

AÇN(A) M(I) N(I) L Ğ O

AÇN(A) M(I) N(I) L Ğ O

R(E) L Ñ İ L İ B

R(E) L Ñ İ L İ B

İ B Q(A)R I U B

İ B Q(A)R I U B

LO Ü G D(Ė) G İ T

LO Ü G D(Ė) G İ T

N(E)K U Q L(A)P(I) ÇN(A)

N(E)K U Q L(A)P(I) ÇN(A)

*Eski-Uygur (Eski-Türk) yazısı
sağdan sola doğru
yazılıp okunmaktadır.*

Kâzım Mirşan'ın okuması:

BU IR(A)Q BİTİĞ

Vilhelm Thomsen'in okuması:

BU IRK BİTİĞ

V. Thomsen / Talat Tekin:

Şimdi, sevgili çocuğum, şöylece biliniz; **IRK** bitig (Bu **fal anlatan kitap**) iyidir. Fakat (yine de) herkes kendi kaderi üzerinde güç sahibidir.

Kâzım Mirşan:

Şimdi, sevgili oğullarım, şöyle biliniz; bu **IRAQ** bitig (Bu **irak/uzak bilgiler anlatan kitap**) iyidir. Öyle ki, herkes kendi payına düşeni seçmekte serbesttir.

기세악합장
 Q(A)R M(A) I T M (A)
 ㄱ ㅅ ㅈ ㅊ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ
 AÇN(A) M(I) N(I) L Ğ O
 ㄱ ㅅ ㅈ ㅊ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ
 R(E) L Ñ I L I B
 ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ
 I B Q(A)R I U B
 K R I
 ㄱ ㅅ ㅈ ㅊ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ
 LO Ü G D(Ė) G I T
 ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ ㅌ ㅍ ㅊ ㅈ
 N(E)K U Q L(A)P(I) ÇN(A)

Görselde kare içerisine alınarak işaretlenmiş olan kısımdaki (Sağdan sola doğru yazılmış ve okunmuş olan) **기세악** kelimesi, Kâzım Mirşan tarafından “IRAQ” olarak, Vilhelm Thomsen tarafından “IRK” olarak okunmuştur. Bu okuma farklılığından dolayı K. Mirşan bu kelimenin çevirisini “IRAQ” şeklinde okuyup “Irak/Uzak/Kadim” olarak yorumlarken, V. Thomsen bunu “IRK” şeklinde okuyup “Fal/Kehanet” olarak yorumlamıştır. **기세악** şeklindeki yazının V. Thomsen tarafından “Irk” olarak okunması ve yazmanın sayfa başlarında yer alan dairecik sayılarının çubuk zarlardaki sayılarla benzeşmesi nedeniyle el yazmasının fal kitabı olabileceği kanaatine varılmıştır. Peki, “Irk” kelimesi sadece fal anlamına mı gelmektedir yoksa başka anlamları da var mıdır? Bunun cevabını bulabilmek için, Eski-Uygurca sözlüklere bakmamız ve “Irk” kelimesinin

Türkçe karşılığının ne olduğunu detaylı olarak incelememiz gerekmektedir.

Türk Dil Kurumunun yayınladığı “Eski-Uygur Türkçesi Sözlüğü” Ahmet Caferoğlu tarafından hazırlanmıştır. Bu sözlükte 7.500 kelime yer almaktadır. Caferoğlu'nun bu çalışmasından sonraki süreçte önemli sayıda Uygur eseri incelenmiş ve yayınlanmıştır. Yayınlanan yeni eserler İsmail Doğan ve Zerrin Usta tarafından taranarak 12.250 kelime içeren “Eski-Uygur Türkçesi Söz Varlığı” isimli sözlük oluşturulmuştur. Bu iki sözlükteki kelimeler Karadeniz Teknik Üniversitesi tarafından derlenerek, “Web tabanlı Eski-Uygurca ⇄ Türkçe Sözlük” yazılımı geliştirilmiş ve internet üzerinden erişilecek şekilde araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Karadeniz Teknik Üniversitesi tarafından hazırlanan bu sözlükte Eski-Uygurca “IRK” kelimesinin günümüz Türkçesindeki karşılığına baktığımızda, bu kelimenin “**iaşret, rümuz ve falcı**” anlamlarına geldiğini görmekteyiz... [IRAQ (IRAK) kelimesinin sözlükteki karşılığı ise günümüzde de kullanılan “irak, uzak” anlamını taşımaktadır.]

ESKİ UYGURCA ırk (ırq)	GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİ iaşret – rümuz / falcı
TÜRKÇE KELİME AÇIKLAMALARI	
İaşret: İm, işaret / Belirti, gösterge, iz.	
Rümuz: Gizli anlamı olan söz ya da im. / Simge.	
Falcı: Kehanet (gelecekle ilgili tahmin) yapan kişi.	

Eski-Uygurcadaki “IRK” kelimesinin günümüz Türkçesindeki birincil anlamını “**İaşret - Rümuz**” olarak, ikincil anlamını ise “**Falcı**” olarak görmekteyiz...

Vilhelm Thomsen’ın “İrk” kelimesinin karşılığını “Fal” olarak değerlendirdiğini biliyoruz ve bunda bir art niyet aramıyoruz. Fakat “İrk” kelimesini diğer karşılığı olan **İaşret** ve **Rümuz** anlamlarıyla değerlendirirsek farklı bir anlam oluşmaktadır.

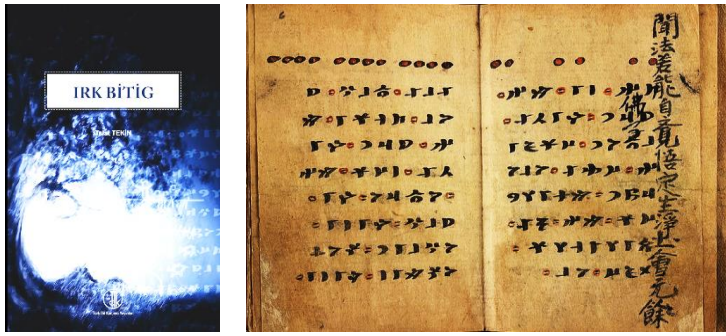
İAŞRET kelimesi “*İm, İşaret, İz*” anlamına, RÜMUZ kelimesi ise “*Gizli anlamı olan söz ya da im (imâ)*” anlamına gelmektedir. Bu durumda; Uygur el yazmasına (“*Fal Kitabı*” diyebileceğimiz gibi,) “*Eski olaylar anlatılarak yeni nesle imâ edilen iz (gösterge) kitabı*” da diyebiliriz. Kâzım Mirşan, Uygur el yazmasına İraq Bitig (Tarih Kitabı) derken “iaşret, rümuz” anlamlarını dikkate almış olsa gerek.

Sözlükteki bilgilerle yetinmeyip, Uygur kökenli insanlarla görüşüp “İrk” kelimesinin Eski-Uygurcada “fal” anlamına gelip gelmediğini sorduğumuzda; böyle bir anlamı olup olmadığını bilmediklerini, günümüzde IRK kelimesini “Köken/Soy” anlamında kullandıklarını ve IRK kelimesini IRQ olarak telaffuz ettiklerini belirttiler. Türkiye Türkçesinde “Kardeş” kelimesini eskiden “Gardaş” şeklinde telaffuz ettiğimiz gibi Uygurlar halen IRK kelimesini IRQ olarak telaffuz etmekte. K. Mirşan’ın, “” kelimesini IR(A)Q olarak (sonu “Q” harfiyle bitecek şekilde) okuması da Uygurca telaffuza uygun bir okuma yaptığını göstermektedir.

Kâzım Mirşan'ın çevirisinde, IR(A)Q şeklinde yer alan okumadaki “(A)” harfi, iki sessiz harf birleştirilirken araya eklenen sesli harf kullanımı nedeniyle (Q harfi kalın okunduğu için) parantez içerisine alınarak “(A)” şeklinde araya yerleştirilmiş ve IRAQ şeklinde telaffuz edilmiş olmalı.

Eski-Uygurcadaki “IRK” kelimesinin birincil anlamının “İaşret-Rûmuz”, ikincil anlamının “Falcı” olması nedeniyle, IRK kelimesi üzerinden bir sonuca varmaya çalıştığımızda, el yazmasının ne kitabı olduğu hakkında net bir sonuca ulaşamıyoruz. Her iki tahmin de (Fal=IRK / İaşret, rûmuz=IRAQ Bilgi) doğru sayılabilir. Bu nedenle K. Mirşan ve V. Thomsen'in çevrilerinin içeriklerini inceleyip Uygur el yazmasının ne kitabı olduğu hakkında bir sonuç elde etmeye çalışmak daha isabetli bir karar olacaktır diye düşünmekteyiz.

NOT: Bin Buda mağaralarında bulunan el yazmasının sayfalarının tamamının yer aldığı tıpkıbasımlarını, Talat Tekin'in IRK BİTİĞ adlı kitabında bulabilirsiniz.

KÂZIM MİRŞAN'IN ÇEVİRİSİNİ YAPTIĞI IRAQ BİTİK GERÇEKTEN DE TARİH KİTABI OLABİLİR Mİ?

Bin Buda mağaralarında bulunan ve İrk Bitig ya da Iraq Bitig olarak adlandırılan el yazması kitap toplam 67 bölümden oluşmaktadır. Bu el yazması, Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan tarafından okunmuş ve günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Fakat 67 bölümden oluşan yazmanın Türkçe çevirileri, toplam 31 bölümde benzer anlatımlar içerirken geriye kalan 36 bölümde farklı anlatımlar içermektedir. Bu da “Hangi okuma daha doğru?” sorusunu sormamıza neden olmaktadır.

Kâzım Mirşan, Uygur el yazmasını okurken aynı zamanda da alfabetesini çıkarmış ve bu alfabenin tablosunu IRAQ BİTİK isimli eserine eklemiştir. Bu alfabenin, Iraq Bitig haricindeki diğer Eski-Uygur yazıtlarında da denenerek sorgulanmasını istemiş, okumalarının doğruluğundan emin olamayan uzmanlara adeta meydan okumuştur. Bu oldukça iddialı ve kendinden emin bir söylemdir.

harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.
a,e	آ	ë		k	ك	ñ	ن	s	س	z	ز
b	ب	g	گ	q	ق	o,u	و	ş	ش	nç	نچ
c		ğ	گ	l	ل	ö,ü	و	t	ت	ök	ب
ç	چ	x		m	م	p	پ	w	و	oq	و
d	د	i,i,i	ي	n	ن	r	ر	y	ي	oñ	ئ

Buraya kadar olan incelemelerimiz sırasında, Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın çevirilerinin (67 bölümün) tamamını gözden geçirdik. Şimdi de, Uygur el yazmasına tarih kitabı demesi nedeniyle Kâzım Mirşan'ın Thomsen'in çevirilerinden farklı olan çevirilerinin (36 bölümdeki konuların) Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığına bakarak doğru okuma yapıp yapmadığını inceleyelim.

İNCELEME 1 MİRŞAN'IN ÇEVİRİLERİNDE GEÇEN OQ HALKI İSMİ

Kâzım Mirşan, Iraq Bitig olarak isimlendirdiği ve tarih kitabı olarak değerlendirdiği yazmanın çevirilerinde sıkça Oq halkından bahsetmektedir.

OQ isminin geçtiği bölümler: 2, 3, 4, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 43, 44 ve 50. bölümlerdir.

TOPLAM: 12 bölümde OQ ismi geçmektedir.

Eğer Kâzım Mirşan'ın çevirileri ve yorumu doğruysa, bu durumda Oq halkı isminin Türk tarihinde de (başka yazıtlarda da) geçiyor olması gerekir. Peki, tarihi kayıtlarda "Oq halkı" adında bir topluluk var mıdır?

Aşağıdaki alfabede "oq" tamgası (harfi) ve "oq" sözcüğünü oluşturan "o" ve "q" harflerinin yazılış şekilleri yer almaktadır.

harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.
a,e	𐰀	ë		k	𐰁	ñ	𐰂	s	𐰃	z	𐰄
b	𐰅	g	𐰆	q	𐰇	o,u	𐰈	ş	𐰉	ñç	𐰊
c		ğ	𐰋	l	𐰌	ö,ü	𐰍	t	𐰎	ök	𐰏
ç	𐰐	x		m	𐰑	p	𐰒	w	𐰓	oq	↓
d	𐰔	i,i	𐰕	n	𐰖	r	𐰗	y	𐰘	on	𐰙

OQ (OG) ve OK kelimesinin okunuşunda küçük bir fonetik farklılık olsa da her ikisi de aynı anlama gelmektedir. Kâzım Mirşan'ın Iraq Bitig çevirilerinde yer alan bölümlerin 12 tanesinde "Oq" ismi geçmektedir. Türk tarihi içerisinde geçen topluluk (halk) isimlerinde Oq isimli topluluklar var mı diye baktığımızda On-oqlar/On-Oklar, Üç-oklar, Boz-oklar gibi isimlerin olduğunu görmekteyiz.

Kâzım Mirşan'ın Uygur el yazması haricinde okuduğu kaya yazıtlarında da Oq ismine çokça rastlamaktayız. Bu kaya yazıtları arasında Amerika'daki (runik yazıyla/Erken-Türk alfabesiyle) yazılmış olan Spirit Pond Stone ve Kensington Rune Stone gibi kaya yazıtları da yer almaktadır.

Spirit Pond Stone
(Yer: Maine Eyaleti)

Kensington Rune Stone
(Yer: Minnesota Eyaleti)

Örneğin, **Amerika'daki Kensington Yazıtı'nın 2. satırında;** *(Bu bitigtaş ile) hatırlanan kral mücadele edilen savaşın (savaş mücadelesinin) kralıdır. (Bu yazı ile) hatıra edilen şey Oq stratejisine dayanan aklın başarısıdır...* **10. satırında;** *Oq'ların mücadelesi sonucunda edilen zafer anıtı dolayısı ile Tanrıya saygı duruşu edilen Oq mücadelesi, Tanrı zaferidir...* **13. satırında;** *Kozmosu idrak hakkında Tanrıyı yetkili gör; kozmostaki Oq zaferini Tanrıdan bil...* yazmaktadır. Peki, Amerika'da OQ ismi taşıyan topluluk ya da topluluklar (kabileler) var mıdır?

Amerika'daki Kızılderililer sömürü döneminde topraklarından sürülerek tek bir coğrafyada toplanmaya başlanmış ve Oklahoma bölgesinde yoğunlaştırılarak bu bölge Kızılderililerin yaşayacağı eyalet haline getirilmiştir. ABD'nin orta bölgesinde yer alan bir eyalet olan Oklahoma, 1828 yılında ABD Kongresi'nde alınan kararla Kızılderililere ayrılmıştır. 1828'den 1880 yılına kadar geçen süreçte "Kızılderili Toprakları" olarak anılan bu bölgeye 60'tan fazla Kızılderili kabilesi yerleştirilmiştir. Oklahoma'ya sürülen Kızılderili kabileleri arasında, ABD'li beyaz adamlara direnmek için birlik olan beş kabile de yer almaktadır. Beş Kızılderili kabilesi, kurdukları bu birliğe "**Beş Uygur Kabile**" adını vermiştir ve bu birlik sürgün edildikleri yeni bölgeye Oklahoma adını vermiştir.

Araştırmacı T. Tuğçe Türkoğlu'nun tespitlerine göre; Oklahoma Eyaleti'nin adı Çoktav dilinde "OK'lar" anlamına gelen "**Okla**" ve İngilizcede insan

anlamına gelen “**human**” kelimelerinden türetilmiştir. Oklahoma, Çeroki dilinde “Oqalahoma” şeklinde söylenmektedir. Oq-ala-homa’nın kelime anlamı muhtemelen, “**Ala** (karışık) **Oq insanı**” anlamına gelmektedir...

“Kansas Tarihi” isimli kitapta geçen bir hikâyeye göre; Beş Uygur Kabile, 1840 yılında bulundukları bölgeden silah zoruyla uzaklaştırılmıştır. Bölgedeki Kızılderili kabilelerinin zorunlu göçü sırasında bu bölgeye gelen ABD’li bir tüccar, yanında getirdiği Uygur kökenli aşçısının bir Kızılderili’yle konuştuğunu görmüş. (Batılılar Uygurlara, China Tartar/Çin Tatarı diyor.) Aşçısının Kızılderili’yle konuştuğunu gören tüccar, “**Sen bir Çin Tatarısın bir Kızılderili ile nasıl konuşabiliyorsun?**” diye sormuş. Çin Tatarı (Uygur) aşçı da ona, “**Biz birbirimizi anlıyoruz, aynı dili konuşuyoruz.**” diye cevap vermiş.³

Günümüzde Kızılderililerin Türk kökenli olduğunu kanıtlayan birçok araştırmanın mevcut olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, Kızılderililerin kurmuş olduğu “Beş Uygur Kabile” birliğinden biri olan **Creek** (Krik) kabilesinin bayrağında “Ay-Yıldız” bulunması bizleri şaşırtmamalıdır.

Creek Kabilesi Bayrağı

3 / Teksas Tarihi – Tarihçi-Yazar Sibel Zeren – Turgay Tüfekçioğlu ile Türk Dili ve Tarihi Programı - <https://www.youtube.com/watch?v=uf03xmgOXv8>

Kızılderililerin Oklahoma Eyaleti'ne OK-LA-HOMA (OQ-ALA-HOMA) ismini vermesi, Kâzım Mirşan'ın Amerika'daki Erken-Türk yazıtlarını doğru okumuş olabileceğini göstermektedir.

İNCELEME 2 MİRŞAN'IN ÇEVİRİLERİNDE GEÇEN ÖLÜ YAKMA KONUSU

Kâzım Mirşan, İraq Bitig olarak isimlendirdiği ve tarih kitabı olarak değerlendirdiği yazmanın çevirilerinde, oylama yapılarak ölen kişinin yakılmasına karar verilmesinden, yani **Ölü yakma** geleneğinden bahsetmektedir. Ölü yakma konusu İraq Bitig yazmasının 2 – 5 – 29 ve 43. bölümlerinde geçmektedir. Toplam 4 bölümde ölü yakma konusu işlenmiştir.

İraq Bitig el yazmasında ölü yakma konusunun geçtiği bölümler şunlardır:

İRAQ BİTİG - BÖLÜM 2: *Ala Tavuları (Ala dağları) geçerek, (bu dünyada atımızı) sürmeye devam eder isek, (ölüyü) ateşe atarak Tanrısına ulaşacağına inanan kişiöğullarının (yönettiği) Oq egemenliği denilen kişilere ulaşırız.*

İRAQ BİTİG - BÖLÜM 5: *Ölenin şerefi ile Tanrı'dan kazanılmış yetkiyle milleti, Kağanı gömmek (defnetmek) için yapılan oylama merasimi(ne) binlerce (kişi) gelmiş olduğu için onun **öbür dünyaya göçmesi için ateşe atılmış.** Kağanın ruhu*

(gökyüzüne) çekilmiştir. Kağanın ruhunun sonsuzluğa ermesi, son derece olumlu bir hadisedir.

IRAQ BİTİĞ - BÖLÜM 29: *Düşünülene (öbür dünyaya) erişen kişinin (ölünün) ateşte yakılması hakkında hüküm veren, düşünceye tabi olarak (mezarına) alıp götürülmüş. Erkek kişinin (ölünün) ateş aracılığı ile öbür dünyaya geçmemiş olacağı varsayımı ile ateşe (atılma) aracılığı ile öbür dünyaya geçerek boş mezar kazanmış olan (Tanrı) vekilinin (yani: kağanın) görevini kabul ettiğini ilan eder, der.*

IRAQ BİTİĞ - BÖLÜM 43: *Başkent nehri (Amu-Derya ötesi) Oq egemenliği, Oq'larca yönetilen (yere) varmış. (Ölüyü) ateşe atma ile meşhur Oq milleti talihsizce (At-İl'den) koparak/göçerek varmış, der...*

Iraq Bitig'de geçen bu konulardan, (özellikle 5. bölümde yer alan anlatımlardan) cenaze törenine gelenler çok kalabalık olursa, yani ölen kişinin çok sevildiği anlaşılırsa, ölen kişinin oylama sonucunda yakılıp yakılmayacağına karar verildiği anlaşılmaktadır. Günümüzde cenaze namazına katılan cemaate "Rahmetliyi nasıl bilirdiniz?" sorusunun sorulması ve cemaatin çoğunluğunun "iyi bilirdik" demesi ile (ölen kişinin iyi biri olduğuna şahitlik edilmesi nedeniyle) cennete kabul edileceğine inanılması gibi bir inanış olduğu anlaşılmaktadır.

Kâzım Mirşan'ın Iraq Bitig çevirisindeki okumaları ve yorumları doğruysa, Türk kültüründe de ölü yakma geleneğinin var olması gerekmektedir. Peki, tarihi belgelerde Türk kültüründe ölü yakma geleneğinin olduğunu gösteren kayıtlar ya da bulgular var mıdır?

Türk kültüründeki ölü yakma geleneğinin bilimsel kanıtlarına, Uygur Türkü olan Ahmet Süleyman Kutluk'un "Doğu Türkistan Medeniyeti ve Uygurlar" adlı eserinde rastlamaktayız. Eserin on sayfası bu konuya ayrılmıştır. Süleyman Kutluk, arkeolojik buluntuları ve Çin kaynaklarında geçen kayıtları ayrı başlıklar halinde ele almıştır. Eserde bahsi geçen arkeolojik buluntular şunlardır:

- 1976–1977 yıllarında, Taşkurgan ilçe merkezinin kuzeyindeki Şambaba kurganında İ.Ö. 900 ile 500 yılları aralığına ait olduğu belirlenen 40 adet mezar bulunmuş ve bu mezarların 19 tanesinde ölen kişinin yakılarak defnedildiği anlaşılmıştır. Mezarlardaki yakarak defnetme âdeti iki farklı şekilde gerçekleştirilmiştir. Birincisinde ölü mezarın içine indirilip burada yakılarak defnedilmiştir. İkincisinde ise ölü farklı bir yerde yakıldıktan sonra külleri alınarak mezara konulmuştur.⁴
- 1957 yılında, Doğu Türkistan'ın Karaşehir bölgesindeki Mingöy harabelerinde ölümlere ait külün konulduğu çömlekler bulunmuştur. Ayrıca

Kuç'a'da (Eski Küsen bölgesinde) bulunan mezarın birinde, içine ölü külü ve bir çift yemek kaşığı konmuş çömlek bulunmuştur.⁴

- 1976 yılında, Doğu Türkistan'ın Keplin ilçesinde, içinde ölü külü saklanan üç tane çömlek bulunmuştur.⁴
- 1987 yılında, Kaşgar'ın Konişehir ilçesinin Kogan köyündeki Yavuluk mezarlığında, bir ölüye ait kül sandığı bulunmuştur. Bu sandık, Yavuluk mezarlığının İ.S. 3.-4. yüzyıllara ait olduğunu göstermektedir. Bu bilgiye dayanarak, Eski-Kaşgar (Sule) Beyliği'nde de ölülerini yakarak gömme âdetinin olduğu öne sürülebilir.⁴

Ayrıca; Prof. Dr. Erhan Aydın'ın "Uygur Yazıtları" isimli kitabında da Türklerde ölü yakma geleneğinin var olduğunu gösteren çokça arkeolojik buluntudan bahsedilmektedir.⁵

Bahsi geçen arkeolojik veriler ve Çin kaynaklarındaki kayıtlardan elde edilen bilgiler, Türk kültüründe ölü yakma geleneğinin var olduğunu kanıtladığı gibi aynı zamanda da Kâzım Mirşan'ın okumalarının doğruluk payının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir.

4 / Ahmet Süleyman Kutluk - Doğu Türkistan Medeniyeti ve Uygurlar, s. 137-138 - Selenge yayınları, 2020

5 / Prof. Dr. Erhan Aydın - Uygur Yazıtları, Bilge yayınevi, 1. baskı, 2018

İNCELEME 3 MİRŞAN'IN ÇEVİRİLERİNDE GEÇEN OY ve MÜHÜR KULLANIMI KONUSU

Kâzım Mirşan, İraq Bitig olarak isimlendirdiği ve tarih kitabı olarak değerlendirdiği yazmanın çevirilerinde, **oylama yapılarak** ölen kişinin yakılmasına karar verilmesi konusundan bahsetmektedir. Oylamayla ölü yakma konusu İraq Bitig yazmasının 5. bölümlerinde şu şekilde geçmektedir: *“Ölenin şerefi ile Tanrı’dan kazanılmış yetkiyle milleti, Kağanı gömmek/defnetmek için yapılan oylama merasimi(ne) binlerce (kişi) gelmiş olduğu için onun öbür dünyaya göçmesi için ateşe atılmış. Kağanın ruhu (gökyüzüne) çekilmiştir. Kağanın ruhunun sonsuzluğa ermesi, son derece olumlu bir hadisedir.”*

İraq Bitig’in 5. bölümünde geçen konudan, ölen kişinin (eğer seveni çoksa) yakılıp yakılmamasına oylama sonucunda karar verildiği anlaşılmaktadır. Oy yetkisi olanlar muhtemelen ölen kağana bağlı olan beyler ve üst rütbeli komutanlar olsa gerek...

İraq Bitig yazmasının 8. bölümünde **OY SAHİBİ OLMA** (oy kullanma yetkisi olan kişiler) bahsinin geçtiğini görmekteyiz. 8. bölümde; *“Altın başlıklı oy sahibiyim, savaşta yetkisini sonuna kadar kullanan askerim. Kılıç ile kesme alanında kendi düşüncemin dışında (diğer) fikirleri de aklıma ilave ederim. Buna göre biliniz, seçimdir bu...”* denmektedir.

Eğer Kâzım Mirşan tarafından okunan İraq Bitig yazmasının 5. ve 8. bölümlerinin çevirileri doğruysa, bu durumda, **oy kullanma** ve oylama için gerekli olan **mühür kullanma** konusunun Türk tarihi içerisinde de yer alıyor olması gerekir. Peki, tarihi kayıtlarda oylama ve mühür kullanma yönteminin uygulandığına dair bulgular var mıdır?

Oy kullanma yetkisi olanların kullandığı mühürler genellikle yetki sahiplerinin kullandığı yüzüklerdir. Kazakistan'daki Issık kurganında gömülü bulunan savaşçının başlığı altındandır (altın süslerle bezenmiştir) ve yüzüğü de mühür şeklindedir.⁶

Altın başlıklı oy sahibiyim. (İraq Bitig – 8. bölüm)

Altın Elbiseli Adam ve Yüzüğü (Resim kaynağı: M. Kemal Sallı arşivi)

6 / Prof. Dr. Mirali Seyidov – Altın Elbiseli Adam – Çeviri, Oder Alizade (Kutluer) – Kutlu Yayınevi, İstanbul, 2019

Bahsi geçen arkeolojik veriler ve kurganlardan çıkan buluntulardan elde edilen bilgiler, Türk kültüründe OY ve MÜHÜR kullanma âdetinin var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da Kâzım Mirşan'ın okumalarının tarihi verilerle uyumlu olduğunu göstermektedir.

İNCELEME 4 MİRŞAN'IN ÇEVİRİLERİNDE GEÇEN ORTAK YÖNETİM ŞEKLİ (FEDERASYON) KONUSU

Kâzım Mirşan, İraq Bitig olarak isimlendirdiği ve tarih kitabı olarak değerlendirdiği yazmanın çevirilerinde, **Ortak Yönetim (Federasyon)** sisteminden bahsetmektedir. Ortak Yönetim konusu İraq Bitig yazmasının 11. ve 17. bölümlerinde şu şekilde geçmektedir:

İRAQ BİTİĞ - BÖLÜM 11: *Kağanın milletine tâbi isimli olarak yönetilen inançlı halk, ortak yönetim diye söz edilen (yönetim) kağandan kağana geçerek gelmektedir. Buna göre biliniz, son derece olumludur.*

İRAQ BİTİĞ - BÖLÜM 17: *Kendi halkımızın devletinin bulunduğu yerde, fetih başarısını mümkün kılmış olan Tanrı gücü (etrafında) hâkimiyet vasıtası ile toplanarak Tanrı buyruğu ile savaşarak elde edilen başkentte ortak yönetim teşkil etmek üzere (ortak yönetime) katılmalarını sağlayarak hâkimiyetim (altına) aldım. Hayattan ayrılıp, öldüğümde Tanrı'ya ulaşmış olduğumu hatırlasınlar. Buna göre biliniz, olumludur...*

Eğer Kâzım Mirşan'ın çevirileri doğruysa, bu durumda Federasyon sisteminin (Ortak Yönetim şeklinin) Türk tarihi içerisinde de var olması gerekir. Peki, tarihi verilerde federasyon sistemiyle ilgili bulgular var mıdır?

Günümüz tariflerinde Federasyon (Federal Devlet); *“Coğrafi yapılarına göre oluşmuş birden fazla devletin kendi istekleriyle bir araya gelerek dışarıya karşı tek bir siyasal güç olarak görülmeleri ve bu amaçla kurdukları örgütün kendisini oluşturan devletlerin üzerinde olduğunun kabulüyle oluşan topluluk...”* olarak tarif edilmiştir.

Türk tarihinin birçok döneminde federasyonların (ortak yönetimlerin) var olduğu bilinen bir konudur. Bu nedenle fazla detaya girmeye gerek olmadığını düşünmekteyiz. Federasyon konusunda da Kâzım Mirşan'ın okumalarının tarihi verilerle uyumlu olduğunu görmekteyiz.

İNCELEME 5 MİRŞAN'IN ÇEVİRİLERİNDE GEÇEN TANRI NÂMINA HÜKÜM SÜRME KONUSU

Kâzım Mirşan, İraq Bitig'in 16. ve 17. bölümlerinin çevirisinde, **Tanrı namına (Tanrı buyruğuyla)** hüküm sürme konusundan bahsetmektedir.

IRAQ BİTİĞ-BÖLÜM 16: *Tanrı hâkimiyetine atılma, ismi verilmiş olan yerin (Türük Bil'in kuruluşu dolayısı ile) küskünlük tahakkuk etmiş bulunan*

yerinde, egemenlik kurulmak üzere kazanılmış devletin kurulduğu yılda, Oq uygulaması söz konusu olması dolayısı ile değinmiş bulunduğum, Oq'lar üzerinde **Uma (Tanrı) namı hüküm sürmüştür**, der. Buna göre biliniz, uyumludur o...

IRAQ BİTİG-BÖLÜM 17: *Kendi halkımızın devletinin bulunduğu yerde, fetih başarısını mümkün kılmış olan Tanrı gücü (etrafında) hâkimiyet vasıtası ile toplanarak **Tanrı buyruğu ile savaşıarak** elde edilen başkentte ortak yönetim teşkil etmek üzere (ortak yönetime) katılmalarını sağlayarak hâkimiyetim (altına) aldım. Hayattan ayrılıp, öldüğümde Tanrı'ya ulaşmış olduğumu hatırlasınlar. Buna göre biliniz, olumludur...*

Tanrı buyruğu konusu Türklerle bütünleşmiş bir konudur. Türk kağanların Tanrı namına hüküm sürdüğü, Oğuz Kağan'ın Tanrı buruğunu Türk töresi yaptığı gibi konular bilinen konular arasındadır. Bu konuda da Kâzım Mirşan'ın okumalarının tarihi verilerle uyuştuğunu görmekteyiz.

Ayrıca; Kâzım Mirşan'ın Iraq Bitig çevirilerinin 12. bölümünde, Tanrı seçiminde özgürlükten yani laiklikten bahsedilmektedir. El yazmasındaki bu bölüm; *Kişilerin ziyarete vardığı başkentte bulunan mabette **Tanrı seçiminde özgürlük vardır** denmektedir. Buna göre biliniz, öbür dünyaya geçme yetkilisidir... şeklinde geçmektedir.*

Eğer federasyon içerisinde farklı inançlara sahip halklar mevcutsa, Tanrı seçiminde serbestlik (yani laik bir yönetim şeklinin olması) gayet normal bir durumdur.

İNCELEME 6 MİRŞAN'IN ÇEVİRİLERİNDE GEÇEN UÇ BEYLİĞİ KONUSU

Kâzım Mirşan, İraq Bitig olarak isimlendirdiği ve tarih kitabı olarak değerlendirdiği el yazmasının çevirilerinde, **Uç Beyi / Uç Beyliği** konusundan bahsetmektedir. Bu konu, İraq Bitig yazmasının 44. bölümlerinde şu şekilde geçmektedir:

İRAQ BİTİĞ - BÖLÜM 44: *At (At-Bil) mensubu Oq yönetimi, Tanrı tarafından gönderilen tavşanın eti koparılıp alınmış ve At-Bil mensuplarının **Oq yöneticisi (uç beyi)** olarak egemen liderlik kazanmış. Yanaşılarak ortak yönetim At-Bil(i) kurmuş olan At-Bil mensubu Oq yönetimi, temsilci (**uç beyi**) devleti halinde büyümesi daim olmuş ve tavşan derisi sayesinde, öncelik ile yücelmeye koşarak varmış, der. Buna göre biliniz, yavuz o...*

Eğer Kâzım Mirşan'ın çevirileri doğruysa bu durumda “Uç Beyliği” konusunun Türk tarihi içerisinde de var olması gerekir. Peki, tarihi kayıtlarda Uç Beyliği sistemiyle ilgili bulgular var mıdır?

Oğuz Kağan Destanı ve Oğuz Kağan hakkındaki diğer anlatımlara göre, Oğuz Kağan'ın ilk eşinden olan üç oğlu Üçoklar'ı, diğer eşinden olan üç oğlu da Bozoklar'ı oluşturmuştur.

Bozoklar, Oğuz Han'ın ikinci (göksel) eşinden olan üç oğlu ve onlardan türeyen boylardır. Oğullarının adı Gün Han, Ay Han ve Yıldız Han'dır. **Altın yayın** sahibidirler.

Üçoklar (Uç oklar), Oğuz Han'ın ilk (yersel) eşinden olan üç oğlu ve onlardan türeyen boylardır. Oğullarının adı Gök Han, Dağ Han ve Deniz Han'dır. **Altın okların** sahibidirler.

Türk tarihinin binlerce yıllık geçmişini Oğuz Kağan töresi üzerinden değerlendirecek, Bozoklar'ın merkezi yöneticiler, Üçoklar'ın ise uç beylikleri olarak yönettikleri büyük bir devlet yapısı karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda; Bozoklar, devleti yöneten ve imar eden (yani "Ong"duran) topluluğu, Üçoklar ise uç sınırları koruyan ve sınırların genişletilmesini sağlayan diğer topluluğu oluşturuyor olmalıdır.

Buradaki **Ong**durmak (Ondurmak) kelimesini (alfabemizde bu sesin karşılığı bir harf olmadığı için) söylendiği gibi yazamıyoruz. Yazabilmemiz için "N" ile "G" arasında (ikisinin birleşiminden oluşan) bir harf olması gerekir. Buradaki "**Ong**" sözcüğünden kastımız; "**O iş o adamı ongdurmadı /ondurmadı.**" cümlesindeki "ng" kısmının söyleniş şeklidir... Bu kelimeden yola çıkarak, UÇ (Uç Beyi)

kelimesinin Üç(Uç)oklarla bütünleşmiş olduğu gibi, ONG kelimesinin de “ON”lara yani Çinlilerin deyimile “HUN”lara dönüşerek Bozoklarla bütünleşmiş olduğunu düşünmekteyiz.

Büyük resme bu açıdan bakarsak, Üçoklar adındaki uç beylerinin devletin sınırlarını genişlettiğini, yaşamaya değer bir coğrafya bulduklarında da Bozoklar adındaki yönetim kesiminin bu coğrafyaya bir grup gönderip imar ederek yeni bir devlet oluşturduğunu, federasyon sistemi çatısı altında Türklerin bu şekilde geniş coğrafyalara yayılmış olabileceğini var sayabiliriz.

Türklerde “Uç beyliği” sisteminin yakın tarihlere kadar var olduğu zaten bilinen bir konudur. Bu nedenle Kâzım Mirşan’ın çevirisini yaptığı 44. bölümde bahsi geçen “Uç Beyliği” konusu, Türk tarihiyle uyumlu bir anlatımdır.

Kâzım Mirşan’ın Thomsen’den farklı olan çevirileri hakkında yapmış olduğumuz bütün incelemeler, çevirilerde bahsi geçen konuların Türk tarihinde bir karşılığı olduğunu ve Erken-Türk tarihiyle uyumlu anlatımlar içerdiğini göstermektedir.

Kâzım Mirşan, Uygur el yazmasını okurken aynı zamanda da herkesin okuyabilmesi için alfabesini oluşturmuş ve bu alfabenin tablosunu yayınladığı IRAQ BİTİĞ isimli esere eklemiştir.

KÂZİM MİRŞAN'IN OLUŞTURDUĞU IRAQ BİTİĞ ALFABESİ ve BU ALFABEYLE YAPILAN OKUMA ÖRNEKLERİ

harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.	harf	tam.
a,e	ا	ë		k	ك	ñ	ن	s	س	z	ز
b	ب	g	ج	q	ق	o,u	و	ş	ش	nç	نچ
c		ğ	ج	l	ل	ö,ü	و	t	ت	ök	ب
ç	چ	x		m	م	p	پ	w	و	oq	و
d	د	l,i,î	ل	n	ن	r	ر	y	ي	oñ	و

Kâzım Mirşan'ın bu alfabeyle yaptığı okumalara üç örnek verelim:

1. ÖRNEK: (Okumalar sağdan sola doğru yapılmaktadır.)

66. BÖLÜM

•• ••• ••••

ق ا ر م ا ت م ا

Q(A)R M(A) I T M (A)

ا ق ن ا م ن ل ج و

AÇN(A) M(I) N(I) L G O

• ر ل ن ل ب

R(E) L Ñ I L I B

ب ق ا ر ا ب

I B Q(A)R I U B

ل و ج د غ ل ت

LO Ü G D(E) G I T

ن ع ك و ق ل ا پ ن ا

N(E)K U Q L(A)P(I) ÇN(A)

ALTIŞ ALTINCI BÖLÜM

Şimdi sevgili oğullarım, şöylece biliniz; bu Iraq Bitig'in iyidir. Öyle ki herkes kendi payına düşeni seçmekte serbesttir.

2. ÖRNEK: (Okumalar sağdan sola doğru yapılmaktadır.)

1. BÖLÜM

0 0 0 0 0

ⲛⲉⲙ ⲓⲥⲓ ⲛⲓⲧⲓ

N(E)M İS(İ) N(I)T(I)

ⲉⲕ ⲛⲟⲣⲟⲩⲱⲟ

E Ç İ K N(OR)(Y)(O)

ⲓⲅⲟⲩⲣⲱ ⲛⲓⲧⲓ

İG(Ö)RÜ NUTL(A)

ⲣⲓⲟⲩ ⲉⲗⲟ

U L O E Z Ö N

ⲙⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ

Y(Ü)LİN(E)M N(İ)WU)R

ⲁⲕⲛⲉⲙ ⲣⲓ

AÇN(A) N(E)M RÜ

ⲣⲉⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓⲛⲓ

R(E)L N İ L İ B

ⲣⲓⲟⲩ ⲉⲗⲟ

L O Ü GD(È)

BİRİNCİ BÖLÜM

Benim gibi içgüdü dinine inanmış olanlar, yeryüzünden geçerek öbür dünyada övünerek hüküm sürerler. (Ey) Boylar halinde yaşayan aileler; ancak bu kadar biliniz, olumludur.

© 2012 by Veli Metin Türkoğlu. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the author.

3. ÖRNEK: (Okumalar sağdan sola doğru yapılmaktadır.)

2. BÖLÜM

0000 0000 0000

0 . 5 1 6 5 3 4

Y(O)Ğ(I)LT(A)ALA

7 . 5 6 1 1 . 1 7

(E)M İ R Ñ(E)T LU

5 2 . 3 4 0 . 3 4

ÏK N(I)R(I)Y(O) N

4 7 = 4 2 1 = 4 2

N(E)M R Ü S E Ç

0 5 2 : 3 4 6 7 :

İK(Ö)UR(U)TO

= 5 1 5 2 = 5 1 0

İ S İ K Ğ(I)L(I)Y(O)

1 . 7 8 = 3 5 1 2 7

Q O Ş (U) N İ L Ğ O

= 5 1 5 2 = 1 5 3 4

İ Ş İ K S İ M(I)ŞU

= 1 5 6 7 8 9 10

S İ M(I)Q(U)RUQ(O)

𐎧𐎠𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡

T AM(I)Q(I)RUQ(O)

𐎧𐎠𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡

B T U Q S (I) M İ

𐎧𐎠𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡

N(E)M Y (E) G R İ

𐎧𐎠𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡

AÇN(A)S İ M İ T (İ)

𐎧𐎠𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡

Ñ İ L İ B

𐎧𐎠𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡𐎧𐎡

L O Ü G D(E)

İKİNCİ BÖLÜM

(Canları) alan isimli Tanrıyım. O yeri [yani, Ala Tavlari] geçerek, (bu dünyadan atımızı) sürmeye devam eder isek, (ölüyü) ateşe atarak Tanrısına ulaşacağına inanan kişiöğullarının (yönettiği) Oq egemenliği denilen kişi(lere ulaşırız). Oq ırkı inananları (diğer inançsız) Oq ırkına demiş ki: "Kut vermesi için içgüdü dinine inanın!" Ancak bu kadar biliniz, olumludur.

KÂZIM MİRŞAN'IN IRAQ BİTİK HARİCİNDEKİ BAZI OKUMALARININ DOĞRULUĞUNUN İNCELENMESİ

Kâzım Mirşan, Iraq Bitig el yazması haricinde birçok yazıt okumuş ve günümüz Türkçesine çevirmiştir. Okumuş olduğu bu yazıtlarda da benzer incelemeler yaparak Türk tarihinde bir karşılığının olup olmadığını araştırdığımızda, yine karşılığı olan okumalar yaptığını görmekteyiz... Örneğin;

- Etrüsk aynasındaki “İhtiyar çocuk”

17. Bir Brera aynası tablosu.
Sağ yanda yer alan, çıplak haldeki kadın, erkek ve çocuk hakkında şöyle deni-
yor:
EMUY ON ORUY ► Kemik benliğim
ELUÇ ED OLUÇ. ► köli halinde tesellisi.
Tablonun sol yanında ise, yapamakta olduğumuz (gizimli İ) dünyamda tecelli
eden kart-çocuk hakkında şöyle deniliyor:
EMUÇ ON UDU AT ► Komos stratejisi sahibi (yani Allah)
UQUY EDITEN. ► haldeimde izahat.
Buna göre, Etrüskler çağında tecelli eden kart-çocuk Tanrılar hakkında izahat
vermek için yeryüzüne inmiştir.
(A.J.Pöhl 1975, s.350 ve G.R.165'e göre).

Resim kaynağı: Kâzım Mirşan – Etrüskler / Tarihleri, Yazıları, Dilleri – MBB,

1998

Kâzım Mirşan, Etrüsk dönemine ait bronz bir aynanın arka kısmında yer alan görselin arasına yazılmış olan cümleleri günümüz Türkçesine şöyle çevirmiştir: [Aynanın sağ yanındaki çıplak haldeki kadın ve erkek hakkında şöyle denilmektedir.] **Kozmik benliğin kişi haline tecellisi...** [Aynanın sol yanındaki kıyafetli kişilerin kucağındaki KART ÇOCOK izahta bulunmaktadır.] **Kozmos stratejisi sahibi (yani Allah) hakkında izahat...**

Bronz ayna

Sağ yanda yer alan, çıplak haldeki kadın, erkek ve çocuk hakkında şöyle deniliyor:

ÊMÜY ON OŖUY ➡ Kozmik benliğin

ÊLİÇ ÊD OLUÇ. ➡ kişi halinde tecellisi.

Tablonun sol yanında ise, yaşamakta olduğumuz (güymli !) dünyamızda tecelli eden kart-çocuk hakkında şöyle deniliyor:

ÊMİÇ ON UDU AT ➡ Kozmos stratejisi sahibi (yani, Allah)

UQUY ÊDİTİN. ➡ hakkında izahat.

Buna göre, Etrüskler çağında tecelli eden kart-çocuk Tanrılar hakkında izahat vermek için yeryüzüne inmiştir.

Kâzım Mirşan'ın bu aynadaki okumadan çıkardığı yorum ise; *Etrüskler döneminde tecelli eden KART ÇOCUK, Tanrı hakkında izahat vermek için yeryüzüne gelmiştir... şeklinde*dir.

Kâzım Mirşan'ın bu okuma ve yorumunun doğruluğunu kıyaslayabileceğimiz bilgilere Adile Ayda'nın "Etrüskler Türk İdiler" isimli kitabında rastlamaktayız. Adile Ayda kitabında (Etrüsklerin dini inancını anlattığı bölümde), Etrüsklerin "**Yaşlı çocuk**" adını verdikleri bir peygamberleri olduğundan bahsetmektedir. Bu peygamber, bir çiftçinin tarlasını sürdüğü sırada aniden ortaya çıkmış ve dini öğrettikten sonra yine aniden kaybolmuş⁷...

Kazım Mirşan'ın Etrüsk aynasındaki görsel ve yazılar hakkında yaptığı çeviri ve yorum, özellikle Etrüsklerin "**Yaşlı çocuk**" olarak isimlendirdiği peygamberi "**Kart çocuk**" olarak benzer şekilde yorumlaması ve yaptığı okumalardan Kart Çocuk'un bir peygamber olabileceğinin anlaşılması oldukça isabetli bir çeviri yaptığını göstermektedir.

7 / Adile Ayda – Etrüskler (Tursakalar) Türk İdiler – Boyut yayınları – 2020

“**At-Ata ↔ Tatar**” dönüşümünün doğru olup olmadığını kıyaslayabileceğimiz ve Mirşan’ın doğru okuma yapıp yapmadığını sorgulayabileceğimiz bilgileri Prof. Dr. Necati Demir’in yazdığı ULU HAN ATA isimli kitapta bulmaktayız. Kâzım Mirşan, “Prototürkçe Yazıtlar” isimli eserini 1970 yılında yazmış ve 2016 yılında da vefat etmiştir. Yani Kâzım Mirşan, 2018 yılında yayınlanan “Ulu Han Ata” kitabını okumamıştır.

Ulu Han Ata Bitiği eseri, Memluk Devleti’nin resmi tarihçisi Kıpçak kökenli Aybek ed Devedari tarafından yazılmış ve Prof. Dr. Necati Demir tarafından günümüz Türkçesine çevrilerek yayınlanmıştır. Bu kitap Türklerin ilk atalarını anlatmaktadır. Kitapta; Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın topraktan yaratılışı, onların ilk çocukları ve bu kişilerin hayat hikâyeleri anlatılmaktadır.⁹ Bu kişilerden birisi de **Kuşçu Tatar Han**’dır.

Kitapta, Kuşçu Tatar Han’ın; Oğuz Han, Şingiz (Cengiz) Han ve Altın Han’ın atası olduğu belirtilmektedir.⁹ Kuşçu Tatar Han’ın ismindeki **TATAR** kelimesini aklımızda tutalım, çünkü başka bir bağlantıyla birleştirdikten sonra konuyu AT-ATA sözcüğünün TATAR sözcüğüne dönüşmesiyle olan bağlantısına getireceğiz.

Kâzım Mirşan’ın, silindirik bir taş üzerine yazılmış olan “Van Çilgiri” yazıtındaki okumasında, AT-ATA sözcüğüne rastlamaktayız.

9 / Necati Demir – Ulu Han Ata Bitiği – Ötüken yayınları, 2018

*Oq'ların medeni olmalarını sağlamış olan o Oq majestesi **AT-ATA** olarak anılmaktadır. Siperi cennete olabilme, Allah'a aşma demektir. Ve işte peygamberin canı oraya aşmış bulunuyor¹⁰... yazmaktadır.*

Van Çilgiri yazıtında OQ halkının peygamberlerini AT-ATA olarak andıklarından bahsedilmektedir. Van Çilgiri yazıtından ve diğer ilgili konulardan, Türklerin geçmiş (uzak) atalarına At-Ata dediğini anlamaktayız. Ulu Han Ata Bitiği isimli eserin Hz. Havva ve Âdem'den bahsettiğini belirtmiştik. Bu kitapta Hz. Havva'nın adı AY ANA, Hz. Âdem'in adı ise AY ATA olarak geçmektedir. "Ata" kelimesi günümüzde de kullanıldığı için anlamını biliyoruz. Peki, AT-ATA sözcüğündeki "AT" kelimesi ne anlama geliyor olabilir.? AT tamgası (kelimesi), bir noktadan başka bir noktaya ulaşmayı temsil etmektedir. Bu kelimeyi günümüzde de bir taksiye bindiğimizde, "Beni şuraya ativer" ya da gelmesini istediğimiz kişiye "Atla gel" derken kullanmaktayız. Görüldüğü gibi, AT-ATA kelimesinin eski (ölmüş/ bu dünyadan öteki dünyaya gitmiş) ata anlamına geldiği açıktır.

Yukarıda ismi geçen Kuşçu Tatar Han da Türklerin eski (uzak) atalarından biridir. Kâzım Mirşan'ın AT-ATA↔TATAR dönüşümünü "Kuşçu **Tatar** Han" ismine (Kuşçu **At-Ata/Tatar** Han) uyguladığımızda ismin anlamının değişmemesi, her iki kelimenin de "eski ata" anlamına geliyor olması, Mirşan'ın doğru bir tespit yapmış olabileceğini göstermektedir.

10 / Kâzım Mirşan – Bolbollar (Balballar) – MMB yayınları, Ankara, 1991

- **Mısır hiyerogliflerinde Türk tamgalarının tespit edilmesi**

Kazım Mirşan, bugüne kadar anlamı çözölemeyen **184 tane mısır hiyeroglifini Erken-Türkçe olarak okumuş** ve yaptığı araştırmalarda **“isub-ög” yazısının** Mısır’ın erken dönemlerinde, Ot-Oğ olarak isimlendirilen **Eski-Mısır’a, İ.Ö 3000 yıllarında Doğu Anadolu’dan gittiğini tespit etmiştir.** Bu oldukça iddialı ve şok edici bir söylemdir. Bu nedenle konuyu ilk defa duyan okurlarımız için Antik-Mısır’ın Türklerle olan bağlantısına kısaca değinmek gerekir.

Prof. Dr. Osman Çataloluk, “Türk’ün Genetik Tarihi” isimli kitabında, Mısır hanedanlık ailelerinden olan Akhenaton’un (IV. Amenhotep’in) geldiğı soyun Türk genine sahip olduğunu yazmıştır.¹¹ Kâzım Mirşan’ın ve Prof. Dr. Osman Çataloluk’un bu bulguları üzerine biz de bu konuyu araştırmaya karar vermiş ve tespitlerin doğru olduğunu görerek “Mısır’ın Türk Firavunları” isimli kitabımızda bulgularımızı yayınlamıştık... Kısacası, Antik-Mısır’ın Türk tarihiyle bağlantısının gerçek olduğu görölmektedir ve bu konu akademik düzeyde detaylı olarak ele alınması gereken bir konudur.

Mısır hiyeroglifi

Firig kabı

11 / Osman Çataloluk – Türk’ün Genetik Tarihi – Togan yayınevi, 2012

Buraya kadar yapmış olduğumuz karşılaştırmalar haricinde, Kâzım Mirşan'ın daha birçok okumasını tarihi gerçekliklerle kıyaslamış ve bu şekilde sorgulamaya tabi tutmuştuk. Bir bölümünü sizlerle paylaştığımız bu karşılaştırmalar haricinde Kâzım Mirşan'ın Asya ve Avrupa'da okuduğu daha birçok yazıt mevcuttur. Fakat sıkıcı olmaması açısından karşılaştırmaları burada noktalayıp bu kadarıyla yetinmeye çalışalım. Kâzım Mirşan'ın Avrupa'da incelemiş ve okumuş olduğu yazıtların Türk tarihine ışık tuttuğunu ve bu konuda hacimli bir arşiv oluşturduğunu belirtmekle yetinelim.

KÂZIM MİRŞAN'IN RESMİ OLARAK KABUL GÖREN OKUMA ve TESPİTLERİ

Altın Elbiseli Savaşçı (Alp/Tigin) ve beraberindeki eşyaların gömülü olduğu kurgan, 1969 yılında Kazakistan'daki Issık Gölü yakınlarında, Arkeolog Bekin Nur Muhammed tarafından bulunmuştur. İ.Ö 5. yüzyıla ait olduğu tahmin edilen kurganda çok kıymetli eserlerle birlikte çok gösterişli bir kıyafetle gömülü olan bir genç Alp/Tigin ortaya çıkarılmıştır. Kurgandan çıkan gence ait kemikler karbon testi yapılması için Ruslar tarafından götürülmüş fakat elde edilen tarihlendirme (C-14 test) sonuçları açıklanmamıştır. Bu nedenle kurganda yatan gencin hangi tarihlerde yaşadığı tam olarak bilinemediği için tahmini İ.Ö. 5. yüzyıl olarak kayıtlara geçmiştir.

Rusya, kemiklerin karbon testi sonuçlarını halen açıklamamaktadır ve açıklamamak konusundaki ısrarını sürdürmektedir. Bu durum, **“Acaba bulgular bilinen tarihi değiştirecek bir sonuç mu içeriyor?”** sorusunu aklımıza getirmektedir.

Aynı kurgandan çıkarılan bir de gümüş kap vardır. Bu kap (çanak) diğer her şeyden çok daha fazla önem arz etmektedir. Kabin üzerinde Erken-Türk harfleriyle, 24 harften oluşan bir metin yazılıdır. Bu metin, Erken-Türk alfabesinin İ.Ö 5. yüzyılda da (yani Orhun yazıtlarından en az 300 yıl önce de) kullanıldığının en önemli kanıtıdır.

Issık kurganından çıkan Erken-Türkçe yazılı gümüş kap ve Yazısı

Issık kurganından çıkan **Gümüş Kap** üzerindeki yazı, birçok akademisyen ve araştırmacı tarafından okunmuş fakat birbirinden farklı çeviriler ortaya çıkmıştır. Yapılan okumalardaki farklı çeviriler şunlardır:

- **Rus tarihçilerin okuması:**

“Tigin 23’ünde öldü. Esik (Issık) halkının başı sağ olsun.”

- **Prof. Gayneddin Alioğlu Musabay’ın okuması:**

“Temiz çek tuğunu ağabeyinin. Sağlam sahip ol. Atın, askerin sana şan verir. Yasma yeterek (büyüterek) bahtını açasın. Sağ ol.”

- **Olcas (Oljas) Süleymanov’un okuması:**

“Han oğlu 23’ünde yok oldu. Tozu savruldu.”

- **Dr. Selahi Diker’in okuması:**

“Han Onger Çarık. Siz askerler ayrılın. Gönüllü katılan kahramanlar gibi cennete yükselin, sonsuz barışı sağlayın.”

- **Melih Erçin’in okuması:**

“Agan er. Çok içtin. Aralıksız içtin. Keşke az içseydin bak şimdi yoksun.”

- **Prof. Dr. Ahmet Ercilasun'un okuması:**

"Yükselerek esenlikle (afiyetle) en içten (yanan) mumlar ile (mumlar eşliğinde) abla hazırlamıştır en küçük kardeşçağızına azık."

- **Altay S. Amanjolov'un okuması:**

"Ağa (bu) ocak sana. Yabancı diz çok. Halkın içerisinde azık (bol ola)."

- **Kâzım Mirşan'ın okuması;**

"Asaleti övgüyle anılmakta olan ve öbür dünyaya göçmüş OQ (OK) asıllı savaşçıdır. O, tanrı katına geçmek suretiyle günahlarından arınarak öte dünyaya alınmış olan saygın kişidir..." şeklindedir.

Kâzım Mirşan'ın okuması en kabul gören okuma olarak Kazakistan'daki müzede, "Gümüş Kap"ın bulunduğu vitrinde yer almaktadır.

Peki, bu kadar farklı okumaların çıkmasının nedeni nedir..? Okumalar genellikle aynı ya da birbirine yakın olarak yapılmakta, fakat yorumlama (çeviri) aşamasında farklılıklar oluşmaktadır. Örneğin; bir yazıtta, "Adam arkadaşlarıyla dağda yürürken teke çıkmış." yazdığını düşünelim. Uzmanlar bunu okurken genelde aynı ya da benzer şekilde okuyor. Fakat bu yazıtı günümüz Türkçesine çevirirken bazıları "Adam arkadaşlarıyla dağda yürürken tek (yalnız) kalmış." diye çevirirken, Türk diline hâkim olan uzmanlar bu yazıtı "Adam dağda arkadaşlarıyla

yürürken karşısına keçi (teke) çıkmış.” şeklinde çeviriyor. Çünkü Türkçe dil ve lehçelerine hâkim olanlar, hem dedelerinin konuştuğu Türkçeyi hem de yeni kuşağın konuştuğu Türkçeyi bildikleri için daha doğru çeviriler ve yorumlar yapabilmektedirler. Kâzım Mirşan’ın, okuduğu yazıtları oldukça isabetli bir şekilde yorumlamasının nedeni de Asya dillerine ve lehçelerine hâkim olmasıdır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Kâzım Mirşan, Türk dilleri olan Tatarca, Özbekçe, Başkurtça, Tarançıca, Kaşkarlıkça (Uygurca), Kazakça, Kırgızca, Azerbaycanca, Türkiye Türkçesi ve kendi ana lehçesi olan Tümenlikçeyi bilmektedir.

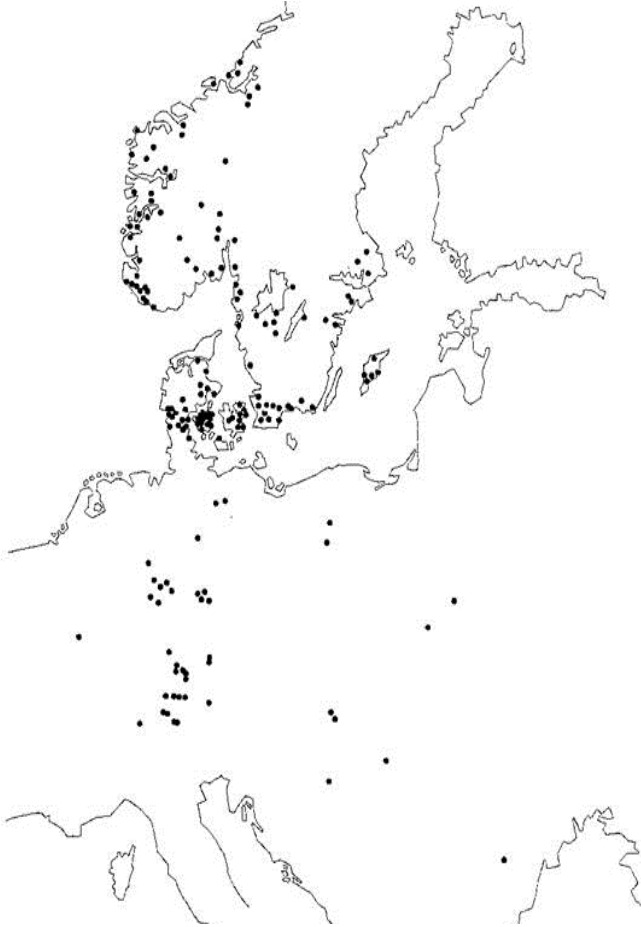
Issık kurganından çıkan gümüş kabın Kâzım Mirşan tarafından okunması haricinde, Mirşan’ın Asya ve Avrupa’da okuduğu daha birçok yazıt mevcuttur. Mirşan’ın Avrupa’da incelemiş ve okumuş olduğu runik yazıyla (Erken-Türk alfabesiyle) yazılmış olan yazıtlar Türk tarihine ışık tutmuş ve günümüzde Avrupalı diye bildiğimiz birçok halkın kökeninin Türk atalardan geldiği konusunun gündeme gelmesini sağlamıştır. Kâzım Mirşan, Avrupa’daki runik yazılı eserlerin Türklere ait olduğunu söylediğinde çok büyük tepkiler görmüştür. Fakat zaman Kâzım Mirşan’ı haklı çıkarmaya devam etmektedir... Avrupa’daki yazıtların Türk tarihiyle bağlantıları kesinleştikçe konuya olan ilgi daha da artmış ve konuyu derinlemesine incelemeye başlayan akademisyenler,

Avrupalı diye bildiğimiz Pelasgların, Etrüsklerin, İberlerin, Keltlerin, İskandinavların ve Cermenlerin atalarının Türk kökenli olduğunu keşfetmeye başlamıştır. Etrüsklerin, İberlerin, Pelasgların ve İskandinavların Türk kökenli halklar olduğu kesinleşme aşamasına gelmiş, Keltlerin ve Cermenlerin Türk kökenli olduğu konusu ise henüz tartışma aşaması sürecindedir.

Kâzım Mirşan'ın bütün eserleri, Turgay Tüfekçioğlu tarafından bir araya getirilerek Celal Gökçen tarafından 6 cilt halinde 2000 takım olarak bastırılıp bütün üniversitelere ve Türk Tarih Kurumu kütüphanesi, Türk Dil Kurumu kütüphanesi gibi kurumlara dağıtılmıştır.

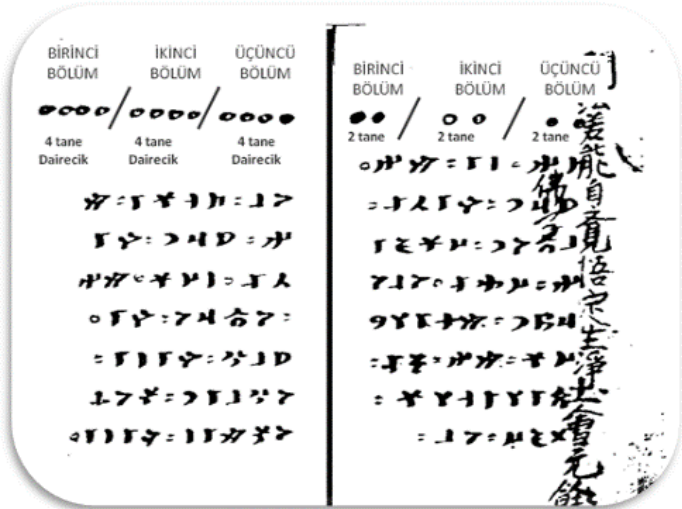

Kâzım Mirşan – Erken Türk Tarihi Araştırmaları - (6 CİLT)
B Plas Plastik, Bursa, 2020.

Kâzım Mirşan tarafından çizilmiş olan, runik yazılı eserlerin bulunduğu noktaların işaretlendiği Avrupa haritası, Avrupa'daki Türk varlığının kanıtı niteliğindedir.

2. BÖLÜM

İRK/İRAQ BİTİĞ EL YAZMASININ
SAYFA BAŞLARINDAKİ
DAİRECİKLER
NE ANLAMA GELİYOR?

IRAQ (UZAK) KELİMESİNİN HANGİ ANLAMDA KULLANILDIĞININ İNCELEMESİ ve YORUMU

Kâzım Mirşan'ın çevirisini yaptığı Iraq Bitig el yazmasında AT-OY, ON-OQ ya da AQ-AT isimli birleşik halklardan ve BÜ, AT, OQ isimli boylardan bahsedilmesi nedeniyle bu kitaba (K. Mirşan'ın da dediği gibi), kadim bilgilerin anlatıldığı “**Irak (Uzak) Bilgiler Kitabı**” denebilir...

IRAQ (UZAK) kelimesinin anlamını Iraq Bitig'de geçen konulara göre değerlendirdiğimizde;

- **UZAK MESAFE (COĞRAFYA) : 6 bölümde** geçmekte.
- **UZAK ÂLEM (ÖBÜR DÜNYA) : 6 bölümde** geçmekte... Eserde 14 bölümde geçen Din/İnanç konuları da dâhil edilirse, toplam **20 bölümde** geçmekte.
- **UZAK TARİH:** Eserde anlatılan olaylarda net bir zaman/tarih verilmiyor. Konular “mış-lı geçmiş zaman” üzerinden anlatılmakta.

Iraq Bitig el yazmasının çevirisinde geçen konuların içeriklerini değerlendirdiğimizde ortaya çıkan sonuca göre bu esere, **Dini ve sosyal kadim bilgiler kitabı** diyebiliriz... Bu tahminimiz, el yazması kitabın sonunda yer alan “*Şimdi sevgili oğullarım, şöyle biliniz; bu **Iraq Bitig** (Uzak/Eski Bilgiler Kitabı) iyidir. Öyle ki, herkes kendi payına düşeni seçmekte serbesttir...*” sözüne de uymaktadır.

IRK/IRAQ BİTİĞ EL YAZMASININ SAYFA BAŞLARINDAKİ DAİRECİKLER NE ANLAMA GELİYOR?

Günümüzde yayınlanmış olan Vilhelm Thomsen/ Talat Tekin'in IRK BİTİĞ ve Kâzım Mirşan'ın IRAQ BİTİĞ isimli kitaplarını defalarca okumama rağmen orijinal el yazmasının sayfa başlarındaki daireciklere bir anlam verme ve bu konuya bir yorum getirebilme şansım olmadı. Bu nedenle farklı yöntemler deneyerek bir cevap aramaya ve sayfa başlarında yer alan dairecikler üzerinde çalışmalar yapmaya başladım... Renklendirme, sayılara dönüştürme, kelime benzerliklerini renkli tablolara dönüştürme gibi bazı modellemeler denedim.

1. BÖLÜM:	0	00	00-	
	1	2	2	
Benim gibi içgüdü dinine inanmış olanlar, yüzümden geçerek öbür dünyada övünerek hüküm sürerler. (Ey) boylar halinde yayayan aileler; ancak bu kadar biliniz, olumludur.				
Ben	Ancak	bu kadar	biliniz	olumludur

12. BÖLÜM:	0-00	0000	0-00	
	3	4	3	
Kıgilerin ziyarete vardı, başkentte bulunan mabette Tanrı seçiminde özgürlük vardır denmektedir. Buna göre biliniz, öbür dünyaya geçme yetkilisidir.				
Belirsiz Kişi	Öyle duymuş	Din yetkilisinden Buna göre	biliniz	öbür dünyaya geçme yetkilisidir

1. BÖLÜM:	0	00	00-	
	1	2	2	
2. BÖLÜM:	0000	0000	0000-	
	4	4	4	
3. BÖLÜM:	000	000	000	
	3	3	3	
4. BÖLÜM:	•	•	•	
	1	1	1	
5. BÖLÜM:	0-0	0000-	0-0-	
	2	4	2	
6. BÖLÜM:	••	0-0-	0-	
	2	2	1	
7. BÖLÜM:	••	•	••	
	2	1	2	
8. BÖLÜM:	••••	0-0-	•	

1. BÖLÜM:	0	00	00-	
	1	2	2	
2. BÖLÜM:	0000	0000	0000-	
	4	4	4	
3. BÖLÜM:	000	000	000	
	•	•	•	
4. BÖLÜM:	•	•	•	
	•	•	•	
5. BÖLÜM:	0-0	0000-	0-0-	
	••	••	0-0-	
6. BÖLÜM:	••	•	••	
	••••	0-0-	•	

1. BÖLÜM:	1	2	2
2. BÖLÜM:	4	4	4
3. BÖLÜM:	3	3	3
4. BÖLÜM:	1	1	1
5. BÖLÜM:	2	4	2
6. BÖLÜM:	2	2	1
7. BÖLÜM:	2	1	2
8. BÖLÜM:	3	2	1

Bu modellemelerle, el yazmasının sayfa başlarında yer alan daireciklerin neden üç bölüm (üç grup) halinde yer aldığını ve her bir bölümün neden farklı sayıda daireciklerden oluştuğunu çözmeye çalıştım.

Bu dairecikleri, ortasının açıklık ya da kapalılık oranına göre renklendirdim. Ortası açık olanları “Yeşil”, az açık olanları “Sarı”, az kapalı olanları “Kırmızı” ve kapalı olanları “Bordo” renklerle işaretledim... [Siyah-beyaz baskı nedeniyle renkler belli olmasa da, renklendirme modellerimizin bazı örnekleri tablolarda (↑↓) yer almaktadır.]

RENK TABLOSU

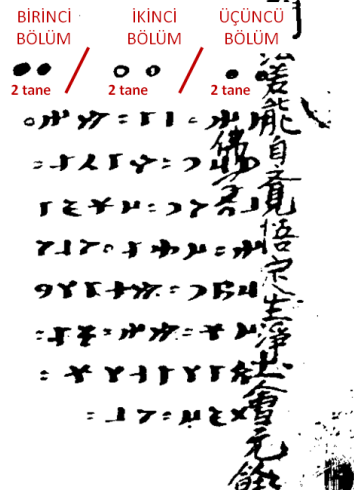
1. BÖLÜM:	0	00	00-
2. BÖLÜM:	0000	0000	0000-
3. BÖLÜM:	000	000	000
4. BÖLÜM:	•	•	•
5. BÖLÜM:	0-0	0000-	0-0-
6. BÖLÜM:	••	0-0-	0-
7. BÖLÜM:	••	•	••
8. BÖLÜM:	••••	0-0-	•

Bu sayı ve renklendirme modelleri sonrasında el yazmasında anlatılan konuları tekrar incelediğimde, daireciklerin içinin boş ya da dolu olmasının bir önemi olup olmadığını anlayamamakla beraber, **dairecik sayısının** önemli olduğunu fark ettim.

BÖLÜMLER	DAİRECİK SAYISI		
1. BÖLÜM:	2	2	2
2. BÖLÜM:	4	4	4
3. BÖLÜM:	3	3	3
4. BÖLÜM:	1	1	1
5. BÖLÜM:	2	4	2
6. BÖLÜM:	2	2	1
7. BÖLÜM:	2	1	2
8. BÖLÜM:	3	2	1

El yazması eserin bazı bölümlerinde (1.-2.-3. ve 4. bölümlerde) aynı dairecik sayısının üç kez tekrarlandığını gördüm ve dairecik sayısının bir şeyleri temsil ediyor olabileceğini fark ettim. Yaptığım denemeler ve doğrulamalar sonrasında 1'den 4'e kadar değişen dairecik sayısının dört şeyi (dört kavramı) temsil ettiğini ve bu temsillerin (dairecik sıralamalarının), •••• / •••• / •••• şeklinde olduğu gibi, üç bölüme (gruba) ayrılmış olduğunu gördüm. Bu üç bölümdeki (gruptaki) dairecik (kavram) sıralamasının fihrist benzeri bir yapı oluşturduğunu fark ettim.

Değişik metotlarla yapmış olduğum çalışmalardan çıkardığım sonuçlara göre, dairecik sayılarının temsil ettiği anlamlar (kavramlar) aşağıdaki şekildedir:

- (1) dairecik **Öbür dünya'yı**
- (2) dairecik **Kişi/Kişiler ve/veya Vatandaş'ı**
- (3) dairecik **Kağan - Lider - Yönetici ve/ve ya Millet'i**
- (4) dairecik **Tanrı - Kozmos - Tanrı katı ve/ve ya Din - İnananlar** anlamındaki kavramları temsil etmektedir...

Eseri yazan kişinin bu yöntemle **FİHRİST** benzeri bir tasnif sistemi oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu düzenleme sayesinde; örneğin, sadece tanrı ile ilgili bölümleri okumak isteyen kişinin 4 dairecikli (....) bölümlere bakması yeterli olacaktır.

Bu tespitin doğruluğunu öğrenebilmek için eser üzerinde çok sayıda denemeler yaptım... Örneğin;

DENEME 1: İraq Bitig el yazmasının satır başlarındaki üç bölümlü temsilde aynı sayıda dairecikler varsa, üç temsilde de aynı kişiden (temsilden/kavramdan) bahsediliyor olması gerekir. Peki, öyle midir? Sorgulayıp deneyelim.

Sorgulama 1:

.... (4 dairecik) “**Tanrı, Kozmos. Tanrı katı** ve/ve ya **Dini inanç, İnananlar**” şeklindeki kavramları temsil etmektedir demiştik...

İraq Bitig			
2. BÖLÜM	4	4	4

Orijinal Yorum: “(Canları) alan isimli Tanrıyım. O yeri (Ala Tavuları) geçerek, (bu dünyada atımızı) sürmeye devam eder isek, (ölüyü) ateşe atarak Tanrısına ulaşacağına inanan kişi(ğullarının (yönettiği) Oq egemenliği denilen kişi(lere) ulaşırız. (İnançlı) Oq insanları (diğer inançsız) Oq insanlarına demiş ki: “Kut vermesi için içgüdü dinine inanın!”. Ancak bu kadar biliniz, olumludur...” **şeklinde**dir. Bu durumda üç bölümde de yer alan (Tanrı/ Din/

İnananlar gibi) kavramların üç kez tekrarlanması gerekir...

4 dairecik sayısının (••••) temsil ettiği kavramın konu içerisinde var olup olmadığının tespiti:

(Canları) alan isimli **Tanrıyım** •••••. O yeri (Ala Tavuları) geçerek, (bu dünyada atımızı) sürmeye devam eder isek, (ölüyü) ateşe atarak **Tanrısına ulaşacağına inanan** ••••• kişioglularının (yönettiği) Oq egemenliği denilen kişi(lere) ulaşırız. (İnançlı) Oq insanları (diğer inançsız) Oq insanlarına demiş ki: “Kut vermesi için **icgüdü dinine** ••••• **inanın**. Ancak bu kadar biliniz, olumludur.

Sorgulama 2:

••• (3 dairecik) “**Kağan, Lider, Yönetici** ve/ve ya **Millet**” türündeki kavramları temsil etmektedir demiştik...

Iraq Bitig	•••	•••	•••
3. BÖLÜM	3	3	3

Orijinal Yorum: *Altın kanatlı kağanın adı ile adlandırılan Oq yönetimi mensubuyum. Bu yönetimin mensubu olarak diğerleri ile birlikte (hepimizle) Taluy'da (Kore Denizinde) yaşama zaferini kazanmış bulunmaktayım. Benim düşünceme göre, onun için güçlü kıldım. Buna göre biliniz, olumludur.*

Dairecik sayısının (•••) temsil ettiği kavramın konu içerisinde var olup olmadığının tespiti:

Altın kanatlı **kağanın** ••• adı ile adlandırılan Oq yönetimi mensubuyum (Yöneticiyim/Uç Beyiyim). Bu yönetimin mensubu olarak diğerleri ile birlikte (**hepimiz/milletçe** •••) Taluy'da (Kore Denizinde) yaşama zaferini (Yöneticiliğini /Uç beyliğini) kazanmış bulunmaktayım. Benim düşünceme göre, **onun için güçlü (bir Kağan)** ••• kıldım. Buna göre biliniz, olumludur.

Sorgulama 3:

•• (2 dairecik) “Kişi, Kişiler, Vatandaş” türündeki kavramları temsil etmektedir demiştik...

Iraq Btig	••	••	••
1. BÖLÜM	2	2	2

Orijinal Yorum: *Benim gibi içgüdü dinine inanmış olanlar, yeryüzünden geçerek öbür dünyada övünerek hüküm sürerler. (Ey) boylar halinde yaşayan aileler; ancak bu kadar biliniz, olumludur.*

Dairecik sayısının (••) temsil ettiği kavramın konu içerisinde var olup olmadığının tespiti:

Benim •• gibi içgüdü dinine **inanmış olanlar** (**inanmış kişiler**) •• yeryüzünden geçerek öbür

dünyada övünerek hüküm sürerler. (Ey) boylar halinde yaşayan **aileler** ••; ancak bu kadar biliniz, olumludur.

Sorgulama 4:

- (1 dairecik) “**Öbür dünyayı**” temsil etmektedir demiştik...

Iraq Btig	•	•	•
4. BÖLÜM	1	1	1

Orijinal Yorum:

Öbür dünyada da inançlı olarak hüküm süren Oq yönetimi mensubuyum. Oraya lider (olarak) atanan kişinin üzerinde hüküm sürdüğü taht, bin boydan oluşur. Bu şekilde bilmelisiniz.

Dairecik sayısının (•) temsil ettiği kavramın konu içerisinde var olup olmadığının tespiti:

Öbür dünyada • da inançlı olarak hüküm süren Oq yönetimi mensubuyum. **Oraya** • (**Öbür dünyaya**) lider (olarak) atanan kişinin üzerinde hüküm sürdüğü (**Öbür dünyadaki**) • **taht**, bin boydan oluşur. Bu şekilde bilmelisiniz.

DENEME 2: İraq Bitig’de, sayfa başlarında yer alan üç bölümlü temsillerde, [(2/2/2) (2/4/2) (2/2/1)] gibi, iki •• daireciğin temsil ettiği kavramın yani 2 sayısının çoğunlukta olduğu benzer sayılardan oluşan dairecik sıralamaları olduğuna göre, bu sıralamaların olduğu konuların içeriğinin de benzer olması gerekir. Bu konuda sorgulama yaptığımız benzer sayılar içeren 1. - 5. ve 6. bölümlerdeki konuların içerikleri gerçekten de (kişi/kişiler ve inançla ilgili) benzer konulardır.

İRAQ BİTİĞ – 1. BÖLÜM:

•• •• •• (Dairecik sayısı 2-2-2)

*Benim gibi içgüdü dinine inanmış olanlar, yeryüzünden geçerek **öbür dünyada övünerek hüküm sürerler.** (Ey) boylar halinde yaşayan aileler; ancak bu kadar biliniz, olumludur.*

İRAQ BİTİĞ – 5. BÖLÜM:

•• •••• •• (Dairecik sayısı 2-4-2)

*Beyi, (Tanrısına) eriştirecek olan zekâ, bedeninden ayrılarak (Tanrısına) varmış. (Böylece) o topluluğunu devam ettirebilmiş. Şöyle ki; Devletin yetkili hâkimiyetini kendi soyundan muzaffer olan bir kişiye (ölenin oğluna) başkanlık verilmiş. Ölenin şerefi ile Tanrı’dan kazanılmış yetkiyle milleti, Kağanı gömmek/defnetmek için yapılan oylama merasimi(ne) binlerce (kişi) gelmiş olduğu için onun **öbür dünyaya göçmesi için ateşe atılmış.** Kağanın ruhu (gökyüzüne) çekilmiştir. Kağanın ruhunun sonsuzluğa ermesi, son derece olumlu bir hadisedir.*

IRAQ BİTİĞ – 6. BÖLÜM:

•• •• • (Dairecik sayısı 2-2-1)

*Zafer kazanmış komutan, **öbür dünyaya günahlarından arınarak geçip**, Kağan gibi kabul olunarak (öbür dünyaya) ulaşmış bulunuyor. Zaferin gereğini düşünmüş olan ulu akıl (Tanrı), (Komutanın) göğe çekilmesi ile **öbür dünyaya geçmiş olan** (kağanımızı), (bize) hatırlatır. Buna göre biliniz, uyumludur.*

DENEME 3:

Iraq Bitig el yazmasının bazı bölümlerinde, sözü söyleyen kişi belli değildir. Satır başındaki üç bölümlü temsilde temsil edilen kavrama (dairecik sayısına) bakılarak, sözü kimin ve kimler için söylediğinin belirlenebilmesi gerekir. Peki, öyle midir? Sorgulayıp deneyelim.

Sorgulama 1:

Iraq Bitig	● Öbür dünya	●●● Kağan	●●● Kağan
21. BÖLÜM	1	3	3

Orijinal Yorum:

Yaşlılığın artması sebebi ile düşünerek baba, dedi. Yüreğinin (sesinin) doğrultusunda, ürkmüş bulunuyor, der. Anca bilin.

● Öbür dünya	Öbür dünyaya gitmek üzere olan (ölüm döşeğinde olan)
●●● Kağan	Yaşlı baba = Yaşlı Kağan
●●● Kağan	Nasihat edilen oğul = Kağan adayı

Dairecik sayılarına göre tekrar yorumlarsak:

*Yaşlılığın artması sebebi ile ● **öbür dünyaya** gitmek üzere olan ●●● **baba Kağan** düşünerek, ●●● (**Kağan olacak**) **oğlu için** dedi. Yüreğinin (sesinin) doğrultusunda, ürkmüş (babasının öleceğini anlamış ve ürkmüş) bulunuyor, der. Anca bilin.*

Sorgulama 2:

Iraq Bitig	●● Kişi	●●● Kağan	●●● Kağan
66. BÖLÜM	2	3	3

Orijinal Yorum: Şimdi sevgili oğullarım, şöyle biliniz; bu Iraq Bitig iyidir. Öyle ki, herkes kendi payına düşeni seçmekte serbesttir.

●● Kişiler/ Vatandaş	Herkes (Kişiler)
●●● Kağan	Baba Kağan
●●● Kağan	Oğul Kağan

Dairecik sayılarına göre tekrar yorumlarsak:

(●●● Baba kağan ●●● kağan adaylarına söylüyor)
Şimdi sevgili oğullarım, şöyle biliniz; bu İraq Bitig iyidir. Öyle ki, herkes **(●● Kişiler)** kendi payına düşeni seçmekte serbesttir.

Görüldüğü gibi, dairecik sayısının temsil ettiği kavramlara bakılarak, sözü kimin ve kimler için söylediği belirlenebilmektedir.

İRAQ BİTİĞ HARİCİNDEKİ BİR YAZITTA DAİRECİKLERLE BAĞLANTILI BİR TESPİT

Daireciklerin temsil ettiği kavramlardan bahsederken, yan yana sıralanmış ●●●● (4'lü) daireciğin **“Tanrıyı - Dini ve/veya İmanlı insanları - İnananları”** temsil ettiğini söylemiştik.

Kazım Mirşan'ın, “Erken-Türklerin Skandinavya (İskandinavya) yazıtları” isimli eserinde, İraq Bitig el yazmasındaki daireciklere açıklama getirebilecek bir konuya rastlamaktayız. Kâzım Mirşan, Skandinavya yazıtları isimli kitabının 32. Sayfasında, bir kemik üzerinde yer alan dörtlü işareti (aynı işaretin 4 kez tekrarlanmasını) **“Ruhun kozmosta asılı kalacağı yer (Tanrı katı)”** olarak okuyup yorumlamıştır.¹³

13 / Kâzım Mirşan – Erken Türklerin Skandinavya yazıtları – Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını, İstanbul, 2004

Weser Irmağında bulunan öküz kemiği (İ.Ö. 2720)

Resim kaynağı: Kâzım Mirşan – Erken Türklerin Skandinavya yazıtları
– Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını, İstanbul, 2004

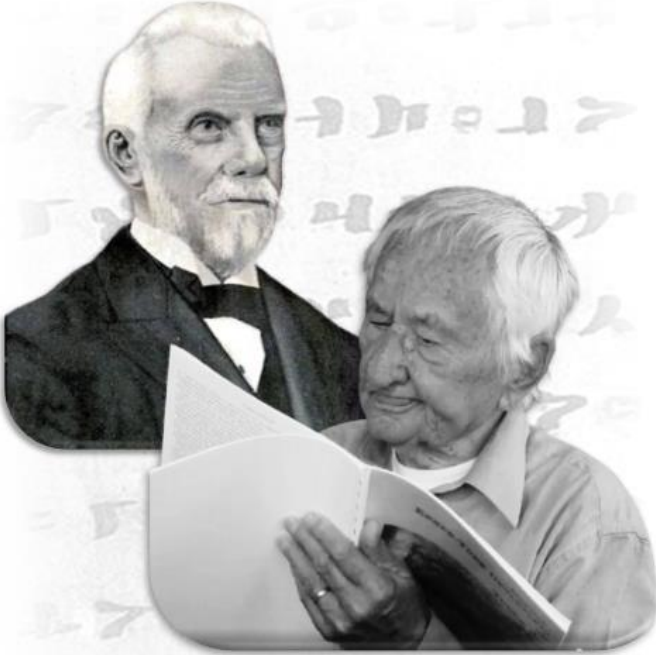
Görülen odur ki, yan yana sıralanarak dört kez tekrarlanmış olan işaretler (semboller/tamgalar), Uygur el yazmasının sayfa başlarında yer alan 4'lü daireciklerin temsil ettiği gibi, “Tanrı/Din/İnananlar” şeklindeki kavramları temsil etmektedir. Bu da, hem bizim daireciklerle ilgili tahminlerimizin hem de K. Mirşan’ın okumalarının isabetli olduğunu doğrulamaktadır...

Daireciklerin ne anlama geldiği konusunda yapmış olduğumuz doğrulama denemeleriyle, hem dairecik sayılarının bir kavramı temsil edip etmediğini hem de temsillerin konuya uyup uymadığını deneyerek uyguladığımız metotların doğruluğunu sorgulamış olduk. Görüldüğü gibi, uyguladığımız metotlarla yaptığımız sorgulamaların doğruluk oranı oldukça yüksektir. Bu durumda, Iraq Bitig el yazmasını yazan kişinin **fihrist** benzeri bir uygulama yapmış olma ihtimali oldukça yüksek görünmektedir...

Buraya kadar olan anlatımlarımızda, Kâzım Mirşan ve Vilhelm Thomsen'in Irk/Iraq Bitig çevirilerindeki birbirine uymayan ve farklı anlamlar içeren 36 bölümdeki konuları inceledik. Bu incelemeyi yaparken de Uygur el yazmasına fal kitabı diyen Vilhelm Thomsen'in çevirilerini değil, el yazmasına "Tarih Kitabı" dediği için Kâzım Mirşan'ın çevirilerini inceleyerek Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığını sorguladık.

Şimdi de her iki bilim insanının **aynı şekilde çevirdiği ve yorumladığı bölümlerin konu içeriklerini inceleyerek**, çevirilerde geçen konu içeriklerinin fala mı yoksa tarihi bilgilere mi benzediğini anlamaya ve el yazmasının ne kitabı olduğunu çözmeye çalışalım.

3. BÖLÜM

**VİLHELM THOMSEN ve KÂZIM MİRŞAN'IN
BİRBİRİYLE AYNİ – BENZER - YAKIN OLAN
ÇEVİRİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

VİLHELM THOMSEN ve KÂZIM MİRŞAN'IN BİRBİRİYLE AYNI – BENZER – YAKIN OLAN ÇEVİRİLERİNDEKİ KONU İÇERİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Toplam 67 bölümden oluşan Uygur el yazmasının bölümleri Vilhelm Thomsen/Talat Tekin ve Kâzım Mirşan tarafından okunarak günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Toplam 31 bölüm aynı ya da benzer anlamlar içerirken geriye kalan 36 bölüm farklı anlamlar içermektedir.

Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın **aynı ya da benzer** çeviriler yaptığı bölümlerin sıralaması (kaçıncı bölümler olduğu) aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Aynı kelimeler / Aynı sonuç içeren bölümler	26, 27, 28, 33, 34, 35, 37, 38, 41, 47, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 59, 63, 65, 66	20
Farklı kelimeler / Aynı sonuç içeren bölümler	24, 32, 48, 55, 57, 62, 64, 67	8
Farklı anlatım ve yorum içeren fakat aynı sonuca varan bölümler	36, 42, 46	3
	TOPLAM	31

Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın aynı ya da benzer çeviriler yaptığı bölümlerin içeriğinde geçen anlatımların, Uygur el yazmasının fal kitabı mı yoksa tarih kitabı mı olduğunu çözmemize yardımcı olacağı kanaatindeyiz. Çünkü bölümlerde anlatılan (aynı anlatıların yapıldığı) konuların fala mı yoksa tarihi bilgilere mi benzediğine bakarak tahmini bir sonuca varabiliriz.

Thomsen ve Mirşan'ın birebir **aynı** okuma ve yorumlar yaptığı toplam 20 bölüm, **aynılık içeren** yorumlar yaptığı 8 bölüm ve farklı yorumların yapıldığı fakat **benzer sonla biten** 3 bölüm (Toplam 31 bölüm) içerik olarak bize neler anlatıyor şimdi bu detayları inceleyelim.

AYNI KELİMELERİN KULLANILDIĞI BİRBİRİYLE AYNI OLAN ÇEVİRİLER

26. bölüm: ● ●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Şafak söktü ve yer aydınlandı ve güneş doğdu. Her şeyin üzeri aydınlık oldu, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Şafak söktü (ve) yer aydınlandı. Güneş doğdu, her şeyin üzeri aydınlık oldu. Buna göre bilin, olumludur.

27. bölüm: ●● ●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Zengin (bir) adamın koyunu ürküp kaçmış. (Yolda bir) kurda rastlamış. (O sırada) kurdun ağzı zehirlenmiş. (Koyun böylece) sağ salim kalmış, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Zengin (bir) kişinin koyunu ürkerek gitmiş ve bir kurt ile karşılaşmış. (O sırada) kurdun ağzı zehirlenmiş, (böylece koyun) sağ-salim (hayatta) kalmış der. Buna göre biliniz, olumludur.

28. bölüm: ● ● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) Han tahta oturup (kendine bir) saray yap(tır)mış. Devleti ayakta kalmış. (Ülkesinin) has ve muktedir adamları (etrafında) toplanmış, (sarayını) neşe içinde süslüyorlar, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kağan olarak tahta oturunca, (kendisine) ordu kurmuş. Halkının hâkim olduğu dört bucaktaki en olumlu düşünceleri (Ak Sakallıları) (etrafına) toplayarak, binlerce başarı göstermişler, der. Buna göre biliniz, olumludur.

33. bölüm: ●●●● ●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Adamın biri) keçeyi suya sokmuş. Daha çok vur, sıkıca bağla, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirsan:

(Keçeyi/yünü) kesilerek suya sokmuş, elde olunmuş dokuyu (bir araya getirmek için) daha çok vurmak gerek, der. Buna göre biliniz, uyumludur o.

34. bölüm: ●●●● ●●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir han sefere çıkmış, düşmanı mızraklamış. (Askerlerini) göç ettire kondura geliyor. Kendisi ve askerleri neşe ve sevinç içinde karargâhına doğru geliyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirsan:

Kağan ordusuna ulaşmış, düşmanı mızraklamış. (Askerlerini) göç ettirerek-konaklatarak gelir iken, kendi ordusu, sevindiğini ilan etmek üzere, resmigeçit yapmış, denmektedir. Buna göre biliniz, olumludur.

35. bölüm: ●●●● ●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) adam orduya gitmiş. Yolda atı yorulmuş. Adam (bir) kuğu kuşuna rastlamış. Kuğu kuşu (onu) kanatlarına vurup onunla uçmuş ve anasına babasına eriştirmiş. Anası babası neşe ve sevinç içinde, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Erkek orduya (askere) varmış. Yolda atı yorulmuş. Er kuğu kuşuna rastlamış. Kuğu kuşu kanadını vurup kalkmak (uçmak) sureti ile vararak, evdeki babasına anlatır. Evdeki babası ise, sevindirici ilan eder, der. Buna göre biliniz, olumludur.

37. bölüm: ●●●● ●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yaşlı bir öküzü, bir karınca, belini biçerek yemiş. Öküz yerinden kıınıldayamadan duruyor, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Bir ihtiyar öküzün belini, ısırarak karınca yemiş, hırslı bir şekilde. (İhtiyar öküz) ümitsiz bir şekilde (kıınıldamadan) duruyor, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

38. bölüm: ●●●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir köle kız) kamlışlar arasında (yalnız) kalmış. Tanrı (bunu) doğru bulmamış. (Bu köle kız) Hatun olsun, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

(Bir kız) sazlıklar arasında (yalnız) kalmış, Tanrı bunu uygun bulmamış. (Kız) saygın bir hatun gibi davransın, der. Buna göre biliniz, olumludur.

41. bölüm: ●●●●● ●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Ak benekli bir inek doğurmak üzere imiş. Öleceğim (galiba) demiş; (fakat ölmemiş), ak benekli bir erkek buzağı dünyaya gelmiş. (Bunu) Tanrıya kurban etmek uygun olur, (çünkü inek böylece) kötü talihinden kurtulmuş, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Öbür dünyaya gitme düşünceli (ölmek üzere olan) inek buzağılayacak (doğuracak) olmuş ve öleceğim demiş. Öbür dünyaya gitme düşünceli inek (neslini devam ettirmek üzere) erkek (boğa) doğurmuş. (Doğum yaparak) yararlı (bir) hissedere yer almış (ve ölmemiş). Buna göre biliniz, olumludur.

47. bölüm: ●●●●● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Adamın biri konukluğa gitmiş. (Yolda) Tanrı'ya rastlamış. (Ondan) şans dilemiş. (Tanrı da ona) şans vermiş: "Ağlında atların olsun, ömrün uzun olsun" demiş. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Er emekleyerek varmış, Tanrı'ya rastlamış. (Tanrı) kut vermiş: "Ağlında atın olsun, ömrün uzun olsun" demiş. Buna göre biliniz, olumludur.

51. bölüm: ●●● ●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yırtıcı kartalım. Yeşil kayalar yazlığım, kızıl kayalar kışlığım. Dağlarda kaldığım için mutluyum. Öylece biliniz.

Kâzım Mirsan:

Adım karakuştur (kartaldır). Yeşil kaya yaylağım, kızıl kaya kışlağım. Söz konusu dağda yaşayarak ebediyetteyim. Buna göre biliniz.

52. bölüm: ●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Adam kaygılı, gök bulutlu oldu. Bulutlar arasından güneş doğmuş, kaygılar arasından (da) sevinç gelmiş, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirsan:

Er kişi düşünceli (çünkü) gökyüzü bulutlu oldu. (Bulutlar) arasından güneş ışığı doğmuş, ara açılınca bana kadar gelmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

53. bölüm: ●● ●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Boz bulut yürüdü, halk üstüne yağmur bıraktı, kara bulut yürüdü her şeyin üstüne yağmur bıraktı. Ekinler olgunlaştı, taze otlar çıktı. Hayvanlar ve insanlar için iyi oldu, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Boz bulut yürüdü, millet üzerine (yağmur) yağdı. Kara bulut yürüdü, herkesin üzerine (yağmur) yağdı. Ekin biçtiler, yaş ot meydana çıktı. Atlar ve insanlar için iyi oldu, der. Buna göre biliniz, olumludur.

54. bölüm: ● ●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Kölenin sözü beyinden ricadır, kuzgunun sözü Tanrıya yakarıştır. (Bunları) yukarıda Tanrı işitti, aşağıda insan bildi, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kul, himayesinde bulunduğu beyine rica ederek, dilekte bulunur. Aklı başında olanlar ise Tanrı'ya yalvararak dilekte bulunur. Üzerimizdeki Tanrı bunu duyar, (Tanrının) makamındaki kişi ise bunu bilir, der. Buna göre bilin, olumludur.

56. bölüm: ● ●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Sürüsü ile mutlu bir aygırım. Cevizlikler yazlığım, kuşlu ağaçlar kışlağım. Buralarda yaşayıp mutlu oluyorum, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Sürüsü (ile birlikte) yaşayan mutlu bir aygırım. Yağışlı yerlerdeki ağaçlıklar yaylağım, kuşlar ile meskûn yerlerdeki ağaçlıklar kışlağım. Böyle bir hayat yaşayarak hayattayım, der. Buna göre biliniz, olumludur.

58. bölüm: ●● ●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Evin) oğlu babasına anasına öfkelenerek kaçıp gitmiş. (Sonra) yine düşünmüş, (geri) gelmiş. Ananın öğüdünü alayım, babamın sözlerini dinleyeyim diye (geri) gelmiş, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirsan:

Oğlu annesine, babasına küsmüş. Ve (evden) uzaklaşmış. (Sonra) yine tedbirli düşünüp (eve geri) gelmiş. Annemin öğüdünü alayım, babamın sözlerini dinleyeyim, diyerek (geri) gelmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

59. bölüm: ●●● ●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir yıla erişmiş kokutmayayım, bir aya erişmiş bozmayayım. Hayırlısı olsun, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirsan:

(Bir) yılına basmış olanları (bir yaşındaki çocukları) yalnız bırakmayın. Ayına basmış (bir aylık bebek) olanları göz ardı etmeyin. İyisi (hayırlısı) olsun, der. Buna göre biliniz, olumludur.

63. bölüm: ● ●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Hanın ordusu ava çıkmış. Avlak içine bir erkek karaca girmiş. (Onu) elleri ile tutmuşlar. (Hanın) bütün sıradan askerleri seviniyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kağanlık ordusu ava gitmiş. Av alanının içine olgun (bir) geyik girmiş. Kağan onu (geyiği) eliyle tutmuş. Ona tabi (olan) tüm sıradan ordu mensupları sevinçlerini ilan etmiş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

65. bölüm: ●● ●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Semiz atın ağzı sertleşti. Sahibi (onu iyileştirmek için hiçbir şey) yapamıyor, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Semiz (besili) atın ağzı katı hale geldi. Sahibi (onu iyileştiremiyor), der. Buna göre biliniz, bu kötüdür.

66. bölüm: V. Thonsen / Talat Tekin'in kitabındaki 66. bölümün başında >>> **Hatime (Kolo fon)** yazısı, Kâzım Mirşan'ın kitabındaki 66. bölümün başında >>> ●● ●●● ●●● dairecikler yer almaktadır.

V. Thomsen / Talat Tekin:

Şimdi, sevgili çocuğum, şöylece biliniz: Irk bitig (Bu fal kitabı) iyidir. Fakat (yine de) herkes kendi kaderi üzerinde güç sahibidir.

Kâzım Mirşan:

Şimdi sevgili oğullarım, şöyle biliniz; bu Iraq Bitig'in iyidir. Öyle ki, herkes kendi payına düşeni seçmekte serbesttir.

FARKLI KELİMELERİN KULLANILDIĞI FAKAT BİRBİRİYLE AYNI ANLAMA GELEN ÇEVİRİLER

24. bölüm: ●●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Kör (bir) tay (emmek için) erkek attı meme arıyor. Güpegündüz kaybedip gece yarısı nerede, nasıl bulacak, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirsan:

Doğmuş olan nesil erkek olarak emzirilmek (meme) istiyor. (Ancak) gün ortası kaybedip gece yarısı nereye inmiş olabilir ki, der. Buna göre bilmelisiniz, bu bizim düşünce şeklimiz.

32. bölüm: ●●●● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir hünnap (meyvesi) yüz oldu. Yüz hünnap bin oldu. Bin hünnap on bin oldu, der. Öylece biliniz. Yararı var. İyidir.

Kâzım Mirsan:

Bir keşif yüz oldu, yüz keşif bin oldu, bin keşif on bin oldu, der. Buna göre biliniz, iş bu hakikat olumludur.

48. bölüm: ●●●● ●●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yaşlı yol tanrısıyım. Senin kırıklarını onarıyorum, çıkıklarını yerine oturturum. (Nitekim) ülkeyi (de) düzene sokmuşum. Hayırlısı olsun, der. Öyle biliniz.

Kâzım Mirsan:

Yaşlılar yolu (ölüm) Tanrısıyım. İnemeleri dinlendiririm, ayrılmışları birleştiririm. İnsanı yarattım, iyi olsun (diye) der. Buna göre biliniz.

55. bölüm: ●● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yiğit bir adamın oğlu savaşa gitmiş. Savaş alanında (kendisine) güçlü bir sözcü türetmiş, der. Evine doğru gelirken kendisi ünlü ve mutlu, atı (da) yetkin olarak geliyor, der. Öylece biliniz. Çok iyi(dir).

Kâzım Mirsan:

Alp bir kişinin oğlu orduya (askere) gitmiş. Ordunun bulunduğu yerde yetkili başvurucuya dürtmüş, der. Karargâha varınca ise kendileri de atanmış (askeri hizmete kabul edilmiş) öğrenci topluluğu kahkahalar ile gülmeye (başlamış) der. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

57. bölüm: ● ●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Kızın) gözde sevgilisi ölmüş, kovası (da) donmuş. Gözde sevgilisi niçin ölsün? Beydir o. Kovası niçin donsun? Güneşte duruyor. Öylece biliniz: Bu **fal**(ın) başında biraz acı var, (ama) sonra yine iyi olur.

Kâzım Mirsan:

Kağanı ölmüş, kaderi donmuş (kaderi sona ermiş). Hangi neden ile ölmüş olabilir ki? Onun beylik (asalet) günleri ne ola ki? Donduktan (öldükten) sonra güneş doğmuş olur. Buna göre biliniz, bu **ıraklık** (ayrılık) başlangıcında biraz acı var. (İşler) sora yine iyi olacak.

62. bölüm: ●●● ● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yargun denilen hayvanım. Yazlık dağıma çıkarak yazı geçiriyorum. Mutluyum, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirsan:

Yorgunluğu üzerinde (bir) haldeyim. Yayla dağıma çıkarak, yaylayarak yaşamaktayım. (Bu şekilde) ebediyim, der. Buna göre biliniz, olumludur.

64. bölüm: ● ●●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Ak boyunlu gri bir şahinim. Manzaralı kaya(lık)lara konup etrafa bakınırım, üstü cevizle dolu kavak üzerine inip yazı geçiririm, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirsan:

(Vücudum) gök mavisinde doğan kuşum. (Gözle) görülür kayaya konmayı gözlemekteyim. Çalılık üzerine inerek yaylamaktayım, der. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

67. bölüm: ÇİNCE BÖLÜM

V. Thomsen / Talat Tekin:

Kaplan yılı(nda), ikinci ayın on beşinde, Taygüntan manastırında, (ben) genç dindar (mürit), mürşit kâhinden işitip, ağabeyimiz aziz Sangun İtaçuk için (bu kitabı) yazdım.

Kâzım Mirşan:

Bars (Kaplan) yılının ikinci ayının on beşinde “At-Oy Tarihi” isimli (eseri) geçmiş yıllardaki zaman hatırlayıcımız (tarihçimiz) Aziz Asının İtaçug için yazdım.

BİRBİRİNDEN FARKLI FAKAT HİKÂYE OLARAK BENZER SONUÇLARA GÖTÜREN ANLATIMLARIN YER ALDIĞI ÇEVİRİLER

36. bölüm: ● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Sende) çok atı olan (bir kişinin) sevinci yok; (öte yandan, sende) az atı olan bir kişinin korkusu (da) yok. (Uzun sözün kısası), uçuşan bayraklarla kutlanacak iyi bir talihin yok, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Tabiatın öğretilerine karşı çıkılmaz. Aslında dik uçan güvercin yoktur. (Güvercini) uçurabilecek kutun (yetkin) yok, der. Buna göre biliniz, son derece kıt düşün çeliktir o.

42. bölüm: ●●●● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir kadın kabını kacağını bırakıp gitmiş. Sonra iyice düşünmüş. Kabımdan kacağımdan ayrı nereye gidiyorum ben demiş. Sonra yine gelmiş, kabını kacağını sapasağlam bulmuş. Mutlu olup seviniyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Uzun adımların sahibi, ayağını kaldırıp (yürüyüp) varmış. İyi yönde işler yapmak düşüncesiyle yürümeye başlamış. Kaç zamanda varırım? der. Birçok olumsuz sebep bir araya gelse de sağ-salim tamamlamış olduğu başarılarla sevinir, der. Buna göre biliniz, olumludur.

46. bölüm: ●●● ●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir deve bir bataklığa düşmüş. Bata bata (yine) yemeye devam etmiş, (fakat) kendisini (de) bir tilki yemiş, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Derler ki, tepe düzlüğe inmiş, başını yemiş. Kendisini ise tilki yemiş, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

Yukarıda yer alan çevirilerde Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın birbiriyle aynı ya da benzer çeviriler yaptığı anlatımları inceledik ve birbiriyle aynı olan çevirilerde geçen konuların içeriklerine yani ne anlattığına bakarak Uygur el yazmasının fal kitabı mı yoksa tarih kitabı mı olduğunu çözmeye çalıştık. Konunun başında da belirttiğimiz gibi, bölümlerde anlatılan konuların falları mı ilgili yoksa tarihle mi ilgili olduğuna bakarak tahmini bir sonuca varabileceğimizi düşündük. Şimdi de incelediğimiz konular bize nasıl bir içerik sunuyor onu değerlendirelim.

AYNI KELİMELERİN KULLANILDIĞI BİRBİRİYLE AYNI OLAN ÇEVİRİLERİN İÇERİĞİ

Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan, Uygur el yazmasındaki 20 bölümde aynı kelimelerle aynı yorumları yapmışlardır. (Bu bölümler: 26, 27, 28, 33, 34, 35, 37, 38, 41, 47, 51, 52, 53, 54, 56, 58, 59, 63, 65 ve 66. bölümlerdir.) Bu bölümlerin okumaları, çevirileri ve yorumları birebir aynıdır. Bu bölümlerde anlatılan konuların içerikleri ise şöyledir:

- 26-27-33-37-41-51-52-53-56-65. bölümler; eşyalar, hayvanlar ve doğa üzerinden, insanların ders çıkarması için anlatılan imâlı (dolaylı) anlatımları içermektedir.
- 28-34-35-54 ve 63. bölümler; Kağan, devlet, ordu ve vatandaş ilişkilerini anlatan konuları içermektedir.
- 58. ve 59. Bölümler; aile bireylerinin davranışlarını anlatan, ders alınması gereken konuları içermektedir.
- 38. ve 47. bölümler; Tanrı ve insan ilişkileri hakkındaki konuları içermektedir.
- 66. bölümde ise, Uygur el yazmasının isminin ne olduğu (ne kitabı olduğu) belirtilmektedir.

Görüldüğü gibi, on bölümde ele alınan konular (anlatılar), İmâ yoluyla (Eşya, hayvan ya da doğa üzerinden dolaylı olarak) anlatılan ve dinleyenlerin bundan bir ders çıkarmasını amaçlayan anlatılardır.

Diğer on bölümde ise Tanrı, Kağan, devlet, ordu, vatandaş ve aile bireyleri arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğinin izah edildiği, nasihat şeklindeki anlatılardır.

FARKLI KELİMELERİN KULLANILDIĞI FAKAT AYNI YORUMLARIN YAPILDIĞI ÇEVİRİLERİN İÇERİĞİ

Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan, Uygur el yazmasındaki 8 bölümde, farklı kelimeler kullanarak aynı yorumları yapmışlardır. Bu bölümler: 24-32-48-55-57-62-64 ve 67. bölümlerdir. Bu bölümlerde anlatılan konuların içerikleri ise şöyledir:

- 24-32-62 ve 64. bölümler; eşyalar, hayvanlar ve doğa üzerinden yapılan imâlî anlatımları içermektedir.
- 48. bölüm; Tanrı ve insan ilişkisini içeren bir bölümdür.
- 55. bölüm; aile ilişkilerini içeren bir bölümdür.
- 57. bölüm; Kağan, devlet, ordu ve vatandaş ilişkilerini içeren bir bölümdür.
- 67. bölümde ise, Uygur el yazmasının kimin adına yazıldığı anlatılmaktadır.

Görüldüğü gibi, 4 bölümde İmâ yoluyla anlatılan konular, diğer 3 bölümde Tanrı, kağan, devlet, ordu, vatandaş, aile ve birey ilişkileri, 1 bölümde de Uygur el yazmasının kimin adına yazıldığı konuları anlatılmaktadır.

BİRBİRİNDEN FARKLI KONULARIN ANLATILDIĞI FAKAT HİKÂYE OLARAK AYNI SONUCA GÖTÜREN YORUMLARIN OLDUĞU ÇEVİRİLERİN İÇERİĞİ

Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan, Uygur el yazmasındaki 3 bölümde birbirinden tamamen farklı anlatımlar yapmışlardır. Fakat anlatılan bu farklı hikâyeler benzer uyarılarla/nasihatlerle sonlanmaktadır. Bu bölümler 36. – 42. ve 46. bölümlerdir.

Bu bölümlerde anlatılan konuların içerikleri ise şöyledir:

36. bölüm: ● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Sende) çok atı olan (bir kişinin) sevinci yok; (öte yandan, sende) az atı olan bir kişinin korkusu (da) yok. (Uzun sözün kısası), uçuşan bayraklarla kutlanacak iyi bir talihin yok, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Tabiatın öğretilerine karşı çıkılmaz. Aslında dik uçan güvercin yoktur. (Güvercini) uçurabilecek kutun (yetkin) yok, der. Buna göre biliniz, son derece kıt düşün çeliktir o.

Her iki yorum birbirinden farklıdır fakat anlatılmak istenen hikâye ve varılmak istenen sonuç birbiriyle aynıdır. Her iki hikâyede de “**Talihsizlik**” anlatılmak istenmiştir.

42. bölüm: ●●●● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir kadın kabını kacağını bırakıp gitmiş. Sonra iyice düşünmüş. Kabımdan kacağımdan ayrı nereye gidiyorum ben demiş. Sonra yine gelmiş, kabını kacağını sapasağlam bulmuş. Mutlu olup seviniyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirsan:

Uzun adımların sahibi, ayağını kaldırıp (yürüyüp) varmış. İyi yönde işler yapmak düşüncesiyle yürümeye başlamış. Kaç zamanda varırım? der. Birçok olumsuz sebep bir araya gelse de sağ-salim tamamlamış olduğu başarılarla sevinir, der. Buna göre biliniz, olumludur.

Her iki yorumda da farklı hikâyeler anlatılmaktadır fakat varılmak istenen sonuç birbiriyle aynıdır. Her iki hikâyede de “**Yanlış karardan dönmenin faydası**” anlatılmak istenmiştir. Hikâyede, “Zararın neresinden dönersen kârdır.” uyarısı vurgulanmaktadır.

46. bölüm: ●●● ●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir deve bir bataklığa düşmüş. Bata bata (yine) yemeye devam etmiş, (fakat) kendisini (de) bir tilki yemiş, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirsan:

Derler ki, tepe düzlüğe inmiş, başını yemiş. Kendisini ise tilki yemiş, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

Her iki yorumda da farklı hikâyeler anlatılmaktadır fakat varılmak istenen sonuç birbiriyle aynıdır. Her iki

hikâyede de “**Batağa düşen kurtulamaz.**” uyarısı vurgulanmak istenmiştir. Hikâyede, “Yanlış yolda olanın sonunun hüsrân olacağı” anlatılmak istenmiştir.

Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan’ın çevirisini yaptığı el yazmasındaki birbiriyle aynı ya da yakın olan 28 bölümü ve birbirinden farklı olan fakat sonuç olarak benzer çıkarımların yapıldığı 3 bölümü içerik açısından incelediğimizde aşağıdaki şekilde bir tablo ortaya çıkmaktadır.

AYNI ya da BENZER BÖLÜMLERİN SAYISI	
Eşya, hayvanlar ve doğa üzerinden (ders çıkarma amaçlı) anlatılan imâlî anlatımların geçtiği bölümler	14
Tanrı, kağan, devlet, ordu, aile ve birey ilişkilerinin nasıl olması gerektiğini anlatan bölümler	13
Uygur el yazmasının ne kitabı olduğu konusuyla ilgili bölüm	1
AYNI UYARILARIN YAPILDIĞI BÖLÜMLERİN SAYISI	
Farklı yorumların yer aldığı fakat sonuç itibarıyla aynı uyarıların yapıldığı bölümler	3
TOPLAM	31

Tabloda da görüldüğü gibi, Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan’ın aynı ya da benzer çeviriler yaptığı bölüm sayısı 28, farklı yorumlar yaptıkları fakat

benzer sonuçlara götüren bölüm sayısı 3'tür. Toplam 31 bölüm aynılık taşımaktadır diyebiliriz. El yazmasında yer alan toplam 67 bölümün 31'inin (yani yarıya yakınının) aynı ya da benzer olması, Uygur el yazmasının ne kitabı olduğuna dair bir tahmin yapabilmemiz için yeterli bir veridir. Bu bölümlerin içerikleri aynı olduğu için, içeriklerde geçen konulardan el yazmasının ne kitabı olabileceğini tahmin edebilmek mümkündür.

VILHELM THOMSEN'IN ÇEVİRİLERİNİN ERKEN TÜRK TARİHİ İLE BAĞLANTISI HAKKINDA YAYINLANAN AKADEMİK BİR MAKALE

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi'nde*¹ Yrd. Doç. Dr. A. Turgay Sebzecioğlu*² ve yüksek lisans öğrencileri olan Sibel Ekdi*³ ile Hilfe Akcan*⁴ tarafından, "İrk Bitig'deki 38. bölümün çevirisine ilişkin bir öneri ve aktardığı **Kağan Eşi** öğretisi" başlığıyla yayınlaman makalenin sonuç bölümünde; *"Bir bilgelik kitabı olan İrk Bitig'de yer alan 38'inci ırk'ın (38'inci bölümün) diğer ırk'lar (bölümler) gibi okuyuculara aktarmak istediği bir mesajı bulunduğu-*

*1) Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 9 Sayı:45 Ağustos 2016 - Issn: 1307-9581

*2) Yrd.Doç.Dr. A. Turgay SEBZECİOĞLU - Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

*3) Sibel EKDİ - Mersin Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Öğrencisi.

*4) Hilfe AKCAN - Mersin Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., Yüksek Lisans Öğrencisi.

-nu varsayıyoruz. Bu bağlamda 38'inci ırk çözümlenmeye çalışıldığında, **Türk töresi ve evrensel erdemlere ilişkin mesajların daha çok mecazlarla sunulduğu anlaşılmaktadır.**" şeklinde bir kanaate varıldığını görmekteyiz.

Makalede, Irk Bitig'in 10'uncu ve 38'inci bölümlerinin birbiriyle bağlantılı olduğu, aynı zamanda da bu iki bölümün Türk tarihiyle bağlantısının görüldüğü bahsi geçmektedir.

Vilhelm Thomsen'in çevirisini yaptığı 10. ve 38. bölümlerin çevirisi şöyledir:

IRK BİTİĞ 10. BÖLÜM

Esneyip duran kaplanım. Kamışlar arasında başım. Onca cesur (ve) onca erdemliyim. Öylece biliniz. İyidir.

IRK BİTİĞ 38. BÖLÜM

(Bir köle kız) kamışlar arasında (yalnız) kalmış. Tanrı (bunu) doğru bulmamış. (Bu köle kız) Hatun olsun, der. Öylece biliniz. İyidir.

10'uncu ve 38'inci bölümler hakkındaki bulgularla ilgili açıklamalar, makalede özetle şu şekilde yer almaktadır:

Türk töresinde kadına bakışla ilgili bilgiler ışığında 38'inci ırk'ın sembolik ve örtük anlatımını biraz daha ayrıntılı olarak çözümleyebiliriz. 38'inci ırk'ta kamış sözcüğünün seçilmiş olması, biraz da ses

çıkarması ile ilgili olabilir. Kamış hem kadının bedenini örtmekte hem de çıkardığı ses ile onu dışarıdan kimsenin duymamasını sağlamaktadır. Bu yönüyle kamış iki yönlü bir örtü görevi görmektedir. 10'uncu ırk'ta da geçen kamış, kağanlık öğretisinde görünmez olabilme yeteneğinin ve bununla ilişkili olarak saklanma, gizlenme tarzındaki savaş stratejilerinin bir alegorisi gibi durmaktadır.

10'uncu ırk'ın çevirisi (Tekin 2013: 28)

Esneyip duran kaplanım. Kamışlar arasında başım. Onca cesur (ve) onca erdemliyim. Öylece biliniz: (Bu fal iyidir).

Oğuz Kağan'ın ava gittiği zamanda gördüğü kızın ağaç kovuğunda, 38'inci ırk'taki cariyenin de kamışlar arasında bulunması mekânların işlevsel özellikleri açısından ilginç benzerlikler içermektedir. Bu benzerlik, yukarıda kısaca değinildiği gibi, bilge ve güzel kağan eşi adayının eğitim aldığı, kendini gerçekleştirdiği korunaklı yerle (yuva, vatan, aile, ocak) ilişkilidir. Irk Bitig'de bu yer gökyüzünün bile değmediği kamışlar arasıyken Oğuz Kağan destanında ise içerisinde gizemli ışıkların olduğu bir ağaç kovuğudur. Bunun yanı sıra hem kamış hem de ağaç kovuğu sularla çevrili bir hat içerisinde. Bir başka Türk destanı olan Zayaltülek ile Hılhlıv Destanında da Zayaltülek akıllı atı Gök Tulpar'ı otlattığı bölgedeki gölün kıyısında bir taş üzerinde, saç örgülerini dağıtmış, altmış kulaç uzunluğundaki kara saçını altın tarakla tarayan bir su kızını görür.

Kızın güzelliğine hayran kalan Zayaltülek, Hılhlıv'a âşık olur. Onunla evlenmek istediğini söyleyen Zayaltülek'e Hılhlıv, soyunun nurdan yaratıldığını, bir insanla evlenemeyeceğini, suyun derinliklerinde hayat sürdüğünü dolayısıyla da sudan uzaklaşırsa ölebileceğini söyler (Atsız Gökdağ ve Üçüncü, 2015:177-178). Burada, 38'inci ırk'ta geçen kamışların su içerisinde bulunduğunu hatırlatmakta yarar var. Hılhlıv ne derse desin Zayaltülek her şeyi kabul edip onunla yaşayacağını söyler ve evlenirler. Denizkızı efsanelerini de anımsatan bu destandan da anlaşılacağı üzere, korunaklı bir yerde yetişen ve bu korunaklı yerin gizemine uygun insan dışı bir soydan gelen bu kıza âşık olan Zayaltülek'in temsil ettiği bilinçaltının derinlikleri, korunaklı, el değmemiş yerlerde bilgelikle ve güzellikle (destan da "nur") yoğrulan kadınlarla evlenmenin ideal olduğunu söylemektedir.

Çıkardığı müzikal sesle kamışın aynı zamanda huzur verici bir yuva olduğu düşünülebilir. Kamışın genellikle suya yakın yerlerde olması "yuva" ve "huzur" kavramlarını desteklemektedir. Aslında, Divânü Lugâti't-Türk'ün madde başlarında ve açıklama bölümlerinde dahi birçok kamış sözcüğünün geçmesi, onun Orta Asya Türklerinin yaşamını kolaylaştıran bir bitki olduğunu açıkça göstermektedir. Yaşamın ev ve çeşitli ev gereçleri gibi birçok alanında kullanılan böylesi bir bitkinin "yuva", "ev", "örtü", "korunak", "ocak" gibi birçok kavramı çağrıştırması doğal görülmelidir. 38'inci

ırk'ta kamyş ile kadın arasında da bir benzetme ilişkisi kurulmuş olabilir.

Sonuç olarak, bir bilgelik kitabı olan Irk Bitig'de yer alan 38'inci ırk'ın diğerk ırk'lar gibi okuyuculara aktarmak istediğı bir mesajı bulunduğunu varsayıyoruz. Bu bağlamda 38'inci ırk özömlenmeye çalışıldığında, **Türk töresi ve evrensel erdemlere ilişkin mesajların daha çok mecazlarla sunulduğu anlaşılmaktadır.** Bu çalışmada, bir kağan eşinin nasıl olması ve nasıl yetişmesi gerektiğıyle ilgili olan 38'inci ırk'ta amaçlı bir bilgi aktarımı olduğı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu kanıtlama sürecinde Kutagu Bilig, Dede Korkut Kitabı, Manas Destanı, atasözleri ve çeşitli masallardan 38'inci ırk'ın varsayılan öğretisini destekleyen birçok içerik ve kavramlar tespit edilmiştir. İçeriğe ait ortaya çıkan benzerlikler Türk töresine özgü kavramlarla birleştirildiğinde genel hatlarıyla birkaç maddeyle özetlenebilir: (i) Başlangıçta kadının dışarıyla bağılantısını kesen, onu erdem ve töre yolunda yetiştiren korunaklı bir mekân (devletin en küçük birimi aile, oba, vatan, ocak vb.) bulunmaktadır; (ii) kadın korunaklı o mekândan erdemli bir insan ve töre sürdürücüsü olarak; devlet-ordu bilinciyle yoğrulmuş bir bilgelik ve göz izi bile değmemiş bir saflık ile çıkmaktadır; (iii) aile (ocak) eğitiminden çıkan kadın güzellik, iyilik ve erdem timsali olduğı için bir kağanla (metne göre prens, sultan, padişah veya kralla) evlenerek hak ettiğı statüye kavuşmuş olmaktadır. Üç madde ile özetlenen içeriğın bize gösterdiğı bir diğerk gerçek, kadim Türk kültüründe eğitim hususunda kız-erkek ayırımının

yapılmadığıdır; çünkü kadın da her anlamda etkin olarak sosyal hayatın içerisinde bulunmakta, bir erkek kadar eşit sorumluluklar almaktadır. Bu çalışmaya özgü olarak sunulan çeviri denemesi, sembolik bir dille örülen mesajın etrafında biçimlenmiştir. Ancak, **İrk Bitig’in bir öğreti kitabı olduğu** çok açıksa da bu çalışmada yapılan çeviri ve anlamlandırmanın yalnızca bir varsayım olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Dolayısıyla, bu çalışma, daha doğru çeviri, etimoloji ve anlamlandırmaların önünü açmak için atılmış küçük bir adım olma mahiyetini taşımaktadır

Görüldüğü gibi; makalede yer alan tespitlerden ortaya çıkan varsayımlar İrk Bitig’in, *“Anlatımların mecazlarla yapıldığı bir öğreti kitabı”* olduğu yönündedir...

Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan’ın aynı ya da benzer çeviriler yaptığı bölümlerin içeriğinde geçen anlatımların, Uygur el yazmasının fal kitabı mı yoksa tarih kitabı mı olduğunu çözmemize yardımcı olacağı düşüncesiyle benzer çevirileri de bu şekilde ele almış olduk. Aynı ya da benzer okumaların yer aldığı bölümlerde anlatılan konuların falları mı ilgili olduğu yoksa geçmişten ders çıkarılmasını amaçlayan tarihi bilgilerle mi ilgili olduğu konusunun analizini siz saygıdeğer okurlarımıza bırakıyoruz...

Önceki bölümlerimizde, Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın faklı çevirilerini incelemiş ve Kâzım Mirşan'ın Thomsen'dan farklı olan çevirilerinde geçen konuların Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığını araştırarak doğru okuma yapıp yapmadığını sorgulamıştık. Bu bölümümüzde de, Vilhelm Thomsen ve Kâzım Mirşan'ın birbiriyle aynı olan çevirilerinin konu içeriklerini inceleyerek Uygur el yazmasının fal kitabı mı yoksa tarih kitabı mı olduğunu çözmeye çalıştık. Uygur el yazmasına tarih kitabı dediği için ve yanlış anlaşılmaya neden olmamak için, yani amacımız Thomsen'in tezini çürütmeye çalışmak olmadığı için, Vilhelm Thomsen'in Mirşan'ın okumalarından farklı olan çevirilerinin Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığını ya da fala benzeyip benzemediğini sorgulamadık.

Vilhelm Thomsen'in Kâzım Mirşan'dan farklı olan çevirilerinin Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığını ya da fala benzeyip benzemediğini sorgulamak isteyen okurlarımıza kolaylık olması açısından, faklı çevrilerin olduğu bölümlerin tamamını ayrı bir başlık altında (kitabımızın 4. bölümüne) sizler için ekledik.

4. BÖLÜM

**VİLHELM THOMSEN ve KÂZIM MİRŞAN'IN
BİRBİRİNDEN FARKLI ÇEVİRİLERİNİN
YER ALDIĞI BÖLÜMLER**

VİLHELM THOMSEN ve KÂZIM MİRŞAN'IN BİRBİRİNDEN FARKLI ÇEVİRİLERİNİN YER ALDIĞI BÖLÜMLER

Vilhelm Thomsen'ın Kâzım Mirşan'dan farklı olan çevirilerinin Türk tarihinde bir karşılığı olup olmadığını ya da fala benzeyip benzemediğini sorgulamak isteyen veya Thomsen ve Mirşan'ın farklı olan çevirilerini karşılaştırmak isteyen okurlarımıza kolaylık olması açısından, farklı çevirilerin olduğu bölümlerin tamamını sizler için bir araya getirdik. Karşılaştırma yapmak **istemeyen** okurlarımız bu bölümü atlayıp bir sonraki bölümden okumaya devam edebilirler...

1. bölüm: ●● ●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Göğün oğluyum (= Çin imparatoruyum). Sabah akşam altın taht üzerinde oturarak mutlu oluyorum. Öylece biliniz. (Bu fal) İyidir.

Kâzım Mirşan:

Benim gibi içgüdü dinine inanmış olanlar, yeryüzünden geçerek öbür dünyada övünerek hüküm sürerler. (Ey) boylar halinde yaşayan aileler; ancak bu kadar biliniz, olumludur.

2. bölüm: ●●●● ●●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Alaca atlı yol tanrısıyım. Sabah akşam (atımla) rahvan gidiyorum. (Bu yol tanrısı) güler yüzlü iki insanoğluna rastlamış. İnsanoğulları korkmuş. (Yol

tanrısı) Korkmayın demiş, (size) kut vereceğim demiş. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

(Canları) alan isimli Tanrıyım. O yeri (Ala Tavuları) geçerek, (atımızı) sürmeye devam eder isek, (ölüyü) ateşe atarak Tanrısına ulaşacağına inanan kişiöğullarının (yönettiği) Oq egemenliği denilen kişi(lere) ulaşırız. Oq ırkı insanları (diğer inançsız) Oq ırkına demiş ki: “Kut vermesi için içgüdü dinine inanın !”. Ancak bu kadar biliniz, olumludur.

3. bölüm: ●●● ●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Altın kanatlı yırtıcı (bir) kartalım. Vücudumun tüyleri henüz tam büyümemiş olmakla birlikte, deniz (kıyısın)da yatarak dilediğimi tutuyor, sevdiğimi yiyorum. Onca güçlüyüm. Öyle biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Altın kanatlı kağanın adı ile adlandırılan Oq yönetimi mensubuyum. Bu yönetimin mensubu olarak diğerleri ile birlikte (hepimiz) Taluy’da (Kore Denizinde) yaşama zaferini kazanmış bulunmaktayım. Benim düşünceme göre, onun için güçlü kıldım. Buna göre biliniz, olumludur.

4. bölüm: ● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Ak benekli şahin kuşuyum. Sandal ağacı üzerinde oturarak mutlu oluyorum. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Öbür dünyada da inançlı olarak hüküm süren Oq yönetimi mensubuyum. Oraya lider (olarak) atanan kişinin üzerinde hüküm sürdüğü taht, bin boydan oluşur. Bu şekilde bilmelisiniz.

5. bölüm: ●● ●●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bey atlarına doğru gitmiş. (Bakmış ki) ak kısağı yavrulamış. (Bu taya) altın toynaklı bir aygır olmak yakışır (diye düşünmüş). (Bey bu kez) develerine doğru gitmiş. (Bakmış ki) beyaz dişi devesi yavrulamış. (Buna) altın burunsalıklı buğra olmak yakışır (diye düşünmüş). (Bey bu kez de) evine doğru gitmiş. (Bakmış ki) üçüncü prensesi bir oğlan doğurmuş. (Buna da) beylik yakışır (diye düşünmüş), der. (Anlaşılan) mutlu (bir) şey imiş. (Öylece biliniz). Çok iyidir.

Kâzım Mirşan:

Beyi, (Tanrısına) eriştirecek olan zekâ, bedeninden ayrılarak (Tanrısına) varmış. (Böylece) o topluluğunu devam ettirebilmiş. Şöyle ki; Devletin yetkili hâkimiyetini kendi soyundan muzaffer olan bir kişiye (ölenin oğluna) başkanlık verilmiş. Ölenin şerefi ile Tanrı'dan kazanılmış yetkiyle milleti, Kağanı gömmek/defnetmek için yapılan oylama merasimi(ne) binlerce (kişi) gelmiş olduğu için onun öbür dünyaya göçmesi için ateşe atılmış. Kağanın ruhu (gökyüzüne) çekilmiştir. Kağanın ruhunun sonsuzluğa ermesi, son derece olumlu bir hadisedir.

6. bölüm: ●● ●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) ayı ile (bir) domuz (bir) dağ geçidinde çarpışmışlar imiş. Ayının karnı yarılmış, domuzun azı dişleri kırılmış, der. Öylece bilin. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Zafer kazanmış komutan, öbür dünyaya günahlarından arınarak geçip, Kağan gibi kabul olunarak ulaşmış bulunuyor. Zaferin gereğini düşünmüş olan ulu akıl (Tanrı), (Komutanın) göğe çekilmesi ile öbür dünyaya geçmiş olan (kağanımızı), (bize) hatırlatır. Buna göre biliniz, uyumludur.

7. bölüm: ●● ● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) adam koşar adım geliyor. İyi haber getirerek geliyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Evlenmek için gelin getirilirken, (önce) söz alınıp getirilmelidir. Buna göre biliniz, olumludur.

8. bölüm: ●●● ●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Altın başlı yılanım. Altın kursağımı kılıç ile keserek nefsimi kopar ininden, başımı kopar evinden, der. Öyle biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Altın başlıklı oy sahibiyim, savaşta yetkisini sonuna kadar kullanan askerim. Kılıç ile kesme alanında kendi düşüncemin dışında (diğer) fikirleri de aklıma ilave ederim. Buna göre biliniz, seçimdir bu.

9. bölüm: ● ●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Büyük (bir) ev yanmış. Katına kadar (sağlam yeri) kalmamış, köşe-bucağına kadar (yanmadık yeri) kalmamış, der. Öylece bilin. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Büyük yokuşun sonundaki Tibet'e kadar ulaşamadık. BÜ (Sarı Uygur) Kağanlığına kadar olan bölgeye Oq'lar derler. Buna göre biliniz, uyum içindedirler.

10. bölüm: ●●● ●●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Esneyip duran kaplanım. Kamışlar arasında başım. Onca cesur (ve) onca erdemliyim. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

İman ve inanç yolunda giden kişiyim. Oq'ların idaresini yöneten, ulu kağan olarak başarı sahibiyim. Erdemliyim. Buna göre biliniz.

11. bölüm: ●●● ●●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Sarı atlı haberci, yağız atlı elçi iyi haber getirerek geliyor, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kağanın milletine tâbi isimli olarak yönetilen inançlı halk, ortak yönetim diye söz edilen (yönetim) kağandan kağana geçerek gelmektedir. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

12. bölüm: ●●● ●●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Adam(ın biri) ava gitmiş. Dağda (yürürken) düşmüş. Kudretli (Tanrı) göklerde, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Kişilerin ziyarete vardığı, başkentte bulunan mabette Tanrı seçiminde özgürlük vardır denmektedir. Buna göre biliniz, öbür dünyaya geçme yetkilisidir.

13. bölüm: ●● ●●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Dindar (bir) yaşlı kadın terk edilmiş kamp yerinde (yalnız) kalmış. Yağlı bir kepçe bulup yalamış, (öylece) hayatta kalmış, ölümden kurtulmuş, der. Öylece biliniz.

Kâzım Mirşan:

Tanrı'yı bulabilme adına belli bir düşüncesi olan, Oq mensubu toplum aklın Tanrı'ya ulaşması için toplanmış, (bu sırada) ölüm halinde aklı öbür dünyaya geçmiş deniliyor. Bunu bu şekilde biliniz.

14. bölüm: ●●●● ●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) kuzgunu ağaca bağlamışlar. Sıkı bağla, iyi bağla, der. Böylece biliniz.

Kâzım Mirşan:

Oq'ların arasına girmiş olan On-Oğlar tahta çıkmış bulunuyorlar. Ard arda (tahta) çıkmış, bütün hanedanı ele geçirmiştir. Bu şekilde biliniz.

15. bölüm: ● ●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yukarıdan sis bastırdı, aşağıdan toz kalktı. Kuş yavrusu uçup yolunu kaybetti, geyik yavrusu koşup yolunu kaybetti, insanoğlu (da) yürüyüp yolunu kaybetti. (Bunlar) yine Tanrı lütfu ile üçüncü yılda sağ salim (buluşup) görüşmüşler. Hepsi (de) mutlu olur, sevinirler, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Tanrı adına hüküm süren yönetimde, Tanrı'ya ulaşmak için hüküm sürdü. Oq kağanı, şerefi (/şerefli?) liderliğine bağımlı oldu. Kişioğlu olarak (Tanrı'ya) bağımlı olmak üzere, Tanrı kutunda, üçüncü yılda (Bars/Kaplan yılında), ruhu üzerinde etraflı olarak görüşülmüş bulunan ve (Tanrı'ya) gönderilen ruhu, yukarı (göğe) çıkmıştır. Buna göre biliniz, olumludur.

16. bölüm: ●●●●● ● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Zayıf at semirdi. (Kaldığı) yerini düşünüp koşarak gitmiş. Yolda karşısına (bir) hırsız çıkmış, (atı) tutup (üstüne) binmiş. (At hızlı koşmaktan) yelesine ve kuyruğuna kadar yara bere içinde kalmış, kımlıdayamadan duruyor, der. Öylece bilin. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Tanrı hâkimiyetine atılma, ismi verilmiş olan yerin (Türük Bil'in kuruluşu dolayısı ile) küskünlük tahakkuk etmiş bulunan yerinde, egemenlik kurulmak üzere kazanılmış devletin kurulduğu yılda, Oq uygulaması söz konusu olması dolayısı ile

değınmiş bulunduğum, Oq'lar üzerinde Uma (Tanrı) namı hüküm sürmüştür, der. Buna göre biliniz, uyumludur o.

17. bölüm: ●●● ●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) binek atı çölde yorgunluktan (ve susuzluktan) bitkin halde kalakalmış. (Sonra) Tanrının inayeti ile dağ üstünde yol (ve) su görerek, dağ çayırında (da) taze ot görerek yürüyüp gitmiş, su içip taze (ot) yiyerek ölümden kurtulmuş, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Kendi halkımızın devletinin bulunduğu yerde, fetih başarısını mümkün kılmış olan Tanrı gücü (etrafında) hâkimiyet vasıtası ile toplanarak Tanrı buyruğu ile savaşarak elde edilen başkentte ortak yönetim teşkil etmek üzere (ortak yönetime) katılmalarını sağlayarak hâkimiyetim (altına) aldım. Hayattan ayrılp, öldüğümde Tanrı'ya ulaşmış olduğumu hatırlasınlar. Buna göre biliniz, iyidir.

18. bölüm: ● ●●●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Çadırın içi nasıl? Bacası nasıl? Penceresi nasıl? Manzaralı. Çatısı nasıl? İyidir. İpleri nasıl? Var, der. Öylece biliniz. Çok iyidir.

Kâzım Mirşan:

Olman gerektiği gibi ol ! (Bu) tükenmişlik hali nedir? Göründüğün nasıl ise, göründüğün gibi ol. Elindekilerle yetinmesini bilersen (sana)

bağışlananın nasıl verildiğini anlarsın. Buna göre biliniz, son derece olumludur.

19. bölüm: ●●● ● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Kır at, rakibini üç arayışta seçerek bir dilsiz duaya yollamış, der. Korkma, iyi dua et; korkma iyi yalvar, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Aq-At askerlerinin Tanrı'ya arması emniyete alınmış olması dolayısıyla, Anavatanın ululanmasına katkıda bulunulmuş olduğundan, (onlar batıya) gitmiş (sevk edilmiş) der. Bundan korkmuş olma, (yurtlarına) geçilmiş olması dolayısı ile onları iyice birleştirmek üzere götürdü, der. Buna göre bilin, olumludur.

20. bölüm: ●●● ●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Dişi deve(li) (bir) erkek deveyim. Ak köpüklerimi (ağızımdan öyle) saçarım (ki) yukarıda göklere erişir, aşağıda yer(in dibin)e girer. Uyuyanları uyandırıp yatanları kaldırırım. Onca güçlüyüm. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Dağılmış (milletimin) arasında kalan ben, öbür dünyaya gitmek için kabarıyorum (dilekte bulunurum). (Bu dünyadan) çekilme safhasındayım. Özüm, Tanrı'ya ulaşana kadar uzaktaki yerlere gider, der. Hedefim şerefimle savaşıp vuruşmaktır. Belirtilen durumda arka arkaya asker sevk ederim. Bu derece güçlüyüm. Buna göre biliniz, olumludur.

21. bölüm: ● ●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yaşlı hüthüt (kuşu) (yeni) yıl (sabah daha ortalık) ağarmamışken öttü. Heyecanlanmayın, bakmayın, ürkütmeyin, der. Öylece bilin.

Kâzım Mirşan:

Yaşlılığın artması sebebi ile düşünerek baba, dedi. Yüreğinin (sesinin) doğrultusunda, ürkümüş bulunuyor, der. Anca bilin.

22. bölüm: ●● ● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) kadın aynasını göle düşürmüştü. (Bu yüzden) sabah(ları) söyleniyor, akşam(ları) sızlanıyor, der. Öyle biliniz. Üzücüdür. Çok kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Geçilebilecek halde gözüken, göle düşmüş yarın yeni durumu geçerli olunca, (göl) genişlemiş olur der. Bunu böyle biliniz, (bu durum) sıkıntılıdır. Son derece olumsuzdur.

23. bölüm: ●● ●●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) oğlan kartal tezeğini buldu. Tarla kuşu! Etin kutlu olsun! der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Gök Tanrı'ya kişioglunun ulaşmak sureti ile uçarak gitmiş olmasına, kutlu olsun der. Bunu bu şekilde biliniz, olumludur.

25. bölüm: ●●● ● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

İki öküzü bir sabana koşmuşlar. (Öküzler) kımıldayamadan duruyor, der. Öylece bilin. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

İki öküz, bir boğanın (bir ineğe) binmesini akıllarına getirmiş olsalar bile, kanıncaya kadar emmeyi umarak dururlar der. Buna göre bilin, uygun bir seçimdir.

29. bölüm: ●● ●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) sakatatçı çocuklarını (ve) karısını rehin olarak koyup (bir yarışta, kesilen koyunların) iç organ ve bağırsaklarını oymaya gitmiş. (Yarıшта) çocuklarını (ve) karısını kaybetmemiş, üstelik doksan koyun kazanmış. Çocukları ve kadını hep seviniyorlar, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Düşünülene (öbür dünyaya) erişen kişinin (ölünün) ateşte yakılması hakkında hüküm veren, düşünceye tabi olarak (mezarına) alıp götürülmüş. Erkek kişinin (ölünün) ateş aracılığı ile öbür dünyaya geçmemiş olacağı varsayımı ile ateşe (atılma) aracılığı ile öbür dünyaya geçerek boş mezar kazanmış olan (Tanrı) vekilinin (yani kağanın) görevini kabul ettiğini ilan eder, der. Buna göre biliniz, olumludur.

30. bölüm: ●●● ●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Yoksul (bir) adamın oğlu (para) kazanmaya gitmiş. Yolculuğu yararlı olmuş. Neşe ve sevinç içinde (eve) geliyor, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Liderliğe erişerek komutanlık kazanmış, (halkı onun) yolunun başarılı olmuş olduğunu ilan etmek sureti ile sevinerek gelmektedir, der. Buna göre biliniz, olumludur.

31. bölüm: ●●●● ●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

(Bir) kaplan avlanmaya gitmiş. Avını bulmuş. (Avını) bulup yuvasına neşe ve sevinç içinde geliyor, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Zırh giyince binlik askeri birliğe varmış. Ve bu binliğe dâhil olmuş olunca, (bu) teşkilatlanma ilan edilince, sevinç gelir, demektir. Buna göre biliniz, olumludur.

39. bölüm: ●●●● ●● ●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Demir kır (bir atın ayaklarını) çapraz olarak kösteklemişler. (At) kımıldayamadan duruyor, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Dağın yeniden meydana gelmesi için kum halinde bulunması gerekir. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

40. bölüm: ● ●●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Cesur bir genç, omuzları açık, okunun ucu ile yalçın kayaları yara yara yapayalnız yürüyor, der. (Bu genç) öylesine güçlü imiş. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirsan:

Ruh bedeni vurup parçalayınca, hayat yolundan kayar (ölünür). (Ruh bedenden) uzaklaşır. Geri kalan beden, son derece yığılmış/güçlüymüş. Buna göre biliniz, olumludur.

43. bölüm: ●●●● ●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir şahin, su kuşu avlamaya gitmiş. (Ama) yırtıcı bir kartal yerinden uçup karşısına çıkmış, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirsan:

Başkent nehri (Amu-Derya ötesi) Oq egemenliği, Oq'larca yönetilen (yere) varmış. (Ölüyü) ateşe atma ile meşhur Oq milleti talihsizce (At-İl'den) koparak/göçerek varmış, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

44. bölüm: ●● ●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir şahin (işte) bir tavşan! diyerek göklerden aşağı inmiş ve (tavşanı) kapmak istemiş. (Bu arada) şahinin pençeleri yolunmuş ve sıyrılmış. Şahin pençeleri yolunmuş olarak uçup gitmiş, tavşan derisi soyulmuş olarak koşup gitmiş. Böyle diyor. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

At (Bil) mensubu Oq yönetimi, Tanrı tarafından gönderilen tavşanın eti koparılıp alınmış ve At-Bil mensuplarının Oq yöneticisi (uç beyi) olarak egemen liderlik kazanmış. Yanaşılarak ortak yönetim At-Bil(i) kurmuş olan At-Bil mensubu Oq yönetimi, temsilci (uç beyi) devleti halinde büyümesi daim olmuş ve tavşan derisi sayesinde, öncelik ile yücelmeye koşarak varmış, der. Buna göre biliniz, yavuz o.

45. bölüm: ●● ●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Geyik yavrusuyum. Otsuz ve susuz nasıl yapabilirim. Nasıl hayatta kalırım, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Yabancı oğluyum. Ateşsiz-talihsiz kaldığıma göre, nasıl sefer edeyim der. Buna göre biliniz, yavuzdur o.

49. bölüm: ● ●●●● ●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Bir kaplan avlanmaya gitmiş. Orta yerde bir yaban keçisine rastlamış. Benekli yaban keçisi gidip yalçın bir kayaya çıkmış, ölümden kurtulmuş. Ölümden kurtulup sevinç ve neşe içinde yürüyüp gidiyor, der. Öylece bilin. İyidir.

Kâzım Mirşan:

Büyük bir savaşa girmiş asker, inleyerek-minleyerek gidiyormuş. Etrafı (taşlarla) çevrili bir yerde bir duacıya tesadüf etmiş. Fark ettiği duacı devamlı kayaya (şehitler abidesine) yöneliyormuş. Çünkü

(asker) ölüm haline geçmiş (bulunuyordu). Ölme (noktasına) gelince, gayet sevinçli olarak (Tanrısına) yürümüş, der. Buna göre biliniz, olumludur.

50. bölüm: ●●● ●●●● ●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Demir kırı atın kuyruğunu düğümle ve onu osurtuncaya kadar son süratle sür; yağız atı (da) yıkılıp yere yayılınca kadar koştur. (Öyle ki) dokuz kat teyeltin yırtılıp delininceye kadar terlesinler, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Atılmış candan çıkıp kurtulmuş çekirdek (tohum) düğümlenerek, hız ile götürülme hadisesi, erken yabancılaşma At denilen Oq-At'da ki çöküş bilinci toplu olarak bulunarak hayat verendir. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

60. bölüm: ● ●●● ●●●●

V. Thomsen / Talat Tekin:

Dokuz çatalı boynuzu olan erkek geyiğim. Yüksek dizlerimin üstüne çıkarak böğürürüm. (Beni) yukarıda Tanrı işitmiştir, aşağıda insanoğlu bilmiştir. Onca güçlüyüm, der. Öylece biliniz. İyidir.

Kâzım Mirşan:

At denilenlerin (At'ların) Oral Dağları Kağanlığı vazifesini üstlendim. Başarılarımı İtiz (Kama Irmağının Subasar yöresinde) geliştirerek sürdürmekteyim. Beni Tanrı duydu ve (onun)

makamındaki kişi bildi. Başarılı olduğum için güçlü oldum, der. Buna göre biliniz, olumludur.

61. bölüm: ● ●●●● ●●●

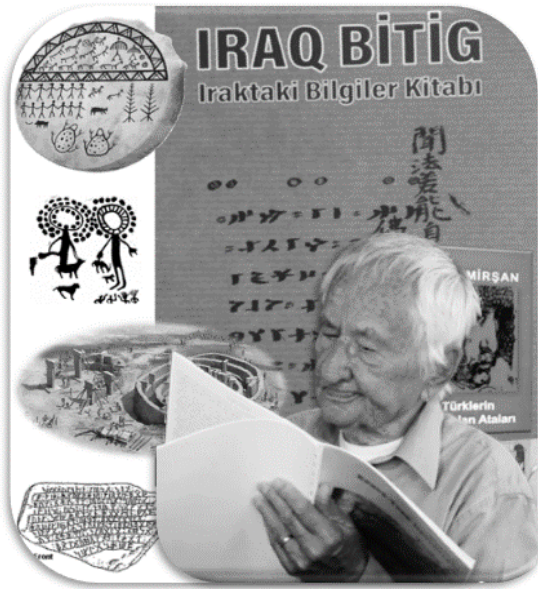
V. Thomsen / Talat Tekin:

Turna kuşu tüneğine konmuş. Farkına varmadan tuzağa takılmış, uçamadan oturuyor, der. Öylece biliniz. Kötüdür.

Kâzım Mirşan:

Hayata kuş şeklinde gelmiş olmadığı halde, canın öbür dünyaya geçmesi için uçmayı ümit ederek hüküm sürüyorlar, der. Buna göre biliniz, olumsuzdur.

5. BÖLÜM

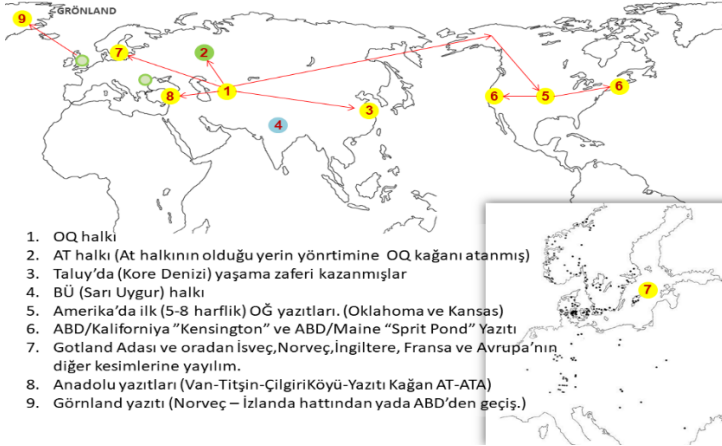
**KÂZIM MİRŞAN'IN ÇEVİRİ ve
YORUMLARININ BÜYÜK RESMİ
OLUŞTURMAMIZA KATKILARI**

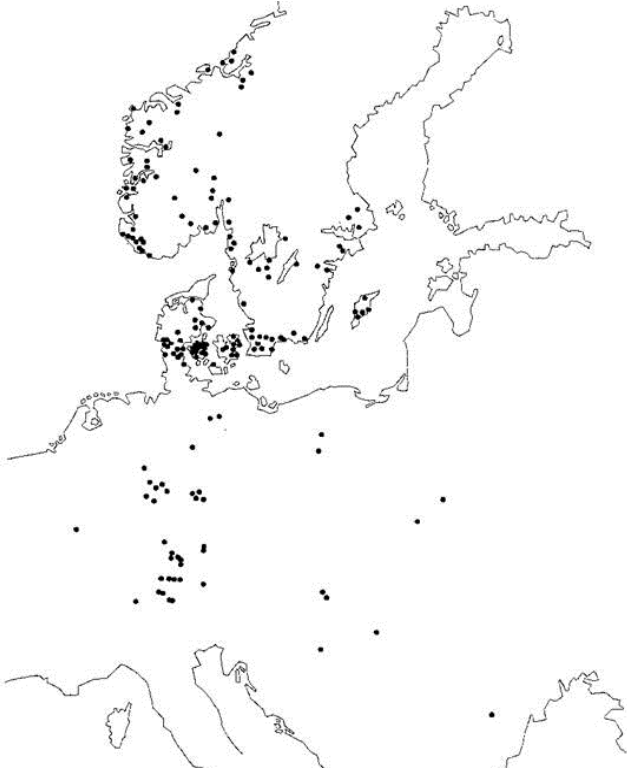
KÂZIM MİRŞAN'IN ÇEVİRİ ve YORUMLARININ BÜYÜK RESMİ OLUŞTURMAMIZA OLAN KATKILARI

Iraq Bitig el yazmasının (içerik açısından) Türk Tarihi'nin neredeyse her noktasıyla ilintili olduğu anlaşılmaktadır. Asya, Avrupa ve Amerika'daki Türk yazıtlarıyla ilgili bir detay, kıyaslama ya da doğrulama gerekli olduğunda Iraq Bitig adeta bir başvuru kaynağıdır.

Asya, Avrupa ve Amerika'daki yazıtlarla Iraq Bitig harmanlandığında, (özellikle Türklerin inanç şekli ve âleme nizam verme ülküsü konusunda) net ve anlaşılır bir Erken Türk Tarihi ortaya çıkmaktadır.

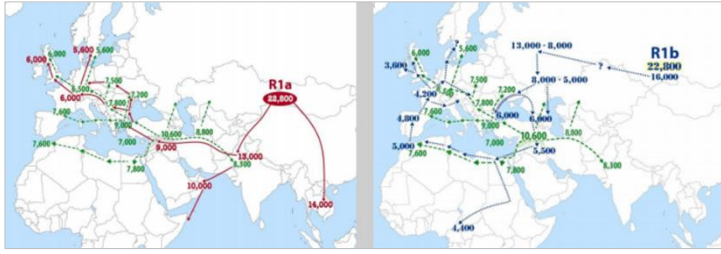
Runik alfabeyle (Erken-Türk alfabesiyle) yazılmış olan yazıtların bulunduğu noktalar harita üzerinde işaretlendiğinde Türklerin nerelere kadar yayılmış oldukları tespit edilebilmektedir.

Yukarıdaki resimde Kâzım Mirşan tarafından işaretlenmiş olan noktalar, Erken-Türk alfabesiyle yazılmış olan Avrupa'daki yazıtların bulunduğu yerleri göstermektedir.

Günümüzde yapılan genetik araştırmalar sonrasında yayınlanan "Gen Dağılım Haritaları" Türklerin farklı zamanlarda (20 ila 10 bin yıl önce ve 7 ila 3 bin yıl önce) Avrupa'ya iki büyük göç gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Bu genetik haritalar, Avrupa halklarının birçoğunun Türk kökenli olduğu konusunu tekrar gündeme getirmiş ve Kâzım Mirşan'ın araştırmaları daha dikkatlice incelenir hale gelmiştir. Konuyu araştırmaya başlayan akademisyenlerimiz ciddi bulgular elde etmeye ve bu bulguları yayınlamaya başlamıştır. Ancak, bu akademik yayınların kamuoyuna yansımaları (halk tarafından bilinir ve yayılır hale gelmesi) 20-30 yıllık bir zaman sürecinde gerçekleşecek gibi görünmektedir. Eğer bu konular devlet politikası haline getirilirse elbette ki bu süreç kısalacak ve halkımız daha hızlı bir şekilde bu bilgilere ulaşma imkanı bulacaktır.

Kâzım Mirşan, dünya genelinde bulabildiği Türklere ait bütün kaya resimlerini, tamgaları ve Erken-Türk alfabeli yazıtları incelemiş ve Türklerin kaya resimlerinden tamgaya, sonraki dönemlerde de tamgadan alfabeye kadar uzanan geçiş süreçlerinin tespit edilebileceğini ortaya koymuştur. Özellikle Kırgızistan'daki "Saymalıtay" ve Kazakistan'daki "Tamgalısay" yazıt alanlarındaki kaya yazıtlarında, Türklerin kaya resimlerinden alfabeye kadar uzanan

geçiş süreçleri net olarak takip edilebilmektedir.

Kâzım Mirşan bu tespitlerinden sonra, “Türklerin ilk yazı yazan halk olduğunu” söylemiş, Saymalıtış ve Tamgalısay yazıtlarını da buna kanıt olarak göstermiştir... Biz de bu konuyu “Kalemle ilk yazıyı yazan kişi” olan Hz. İdris’le bağdaştırarak ilginç bir sonuç elde ettik ve büyük resmi oluşturabileceğimiz bir ipucu yakalamış olduk. Yapmış olduğumuz araştırmalar sonrasında elde ettiğimiz bulguları Kâzım Mirşan’ın bütün eserleriyle ve Prof. Dr. Necati Demir’in yazmış olduğu (Türklerin ilk atalarını anlatan) Ulu Han Ata kitabıyla harmanlayınca, Türklerin “Gök Tanrı” inancının ve “Turan” idealinin kökeninin Hz. İdris’e dayanıyor olabileceğini fark ettik. Sorasındaki bulgularımız ise şöyle gelişti:

Hz. İdris, Hz. Âdem’den sonra liderlik yapan Hz. Şit’in torunudur. Kumaş dokumayı, terziliği ve kalemle (kalem benzeri uçlarla) yazı yazmayı insanlara onun öğrettiği rivayet edilir. İnsanların ilk kez Hz. İdris’in döneminde hayvan derileri giymekten kurtuldukları söylenir. Birçok tarih ve siyer âliminin kaynak kitap olarak kullandığı İbn-i İshak’ın “El Meb’aşüvel Megazi” isimli eserine göre, insanlara giyimler kesen ve ilk kutsal savaşı açan Hz. İdris’tir.

Antik Yunan mitolojisindeki Hermes’in ve Antik Mısır mitolojisindeki Tanrı Thot’un Hz. İdris ile aynı kişi olduğu ve Hermes Trismegistus’un 16.000 yıl önce yaşadığı iddia edilir.

Yunanlar, Hz. İdris'e "Hermes Trismegistus (Üç kere büyük Hermes)" demektedir. Yunan ve Latin mitolojisine göre Hermes Trismegistus, astroloji ve simyanın kurucusu olmasının yanı sıra kalemle yazı yazan ilk insandır. Hz. İdris de İslami kaynaklarda "Üç Nimet Sahibi" ve kalemle yazı yazan ilk kişi olarak geçmektedir...

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla beraber özgürlüğüne kavuşan Türk devletlerinin arkeolojik kazılara başlamasıyla beraber Erken Türk Tarihi konusunda ciddi bulgular elde edilmiştir. Bu bulgulara göre Türklerin atı ilk ehlileştiren ve ilk pantolon giyen millet olduğu anlaşılmaktadır.

Arkeolojik buluntular haricinde, Asya'daki kaya resimlerinin varlığı da Türk tarihi açısından önemlidir. Bu kaya resimleri, Türklerin, kökeni çok eskilere dayanan bir medeniyetin kurucuları olduklarını göstermektedir. Rus bilim insanları Türk kaya resimlerini 15.000 yıl önceye tarihlendirmiştir. Saymalıtaş ve Tamgalısay'da Türklerin, kaya resimlerinden alfabeye kadar uzanan geçiş sürecinin bütün örnekleri tespit edilebilmektedir. Bu süreç, kaya resimlerinden stilize resimlere, stilize resimlerden tamgaya ve sonrasında da tamgadan alfabeye geçiş şeklinde devam etmektedir.

Saymalıtaş ve Tamgalısay yazıtlarından da anlaşılacağı gibi (dünyanın başka bir bölgesinde Türk yazıtlarından daha eski bir yazıt çıkmadığı takdirde) ilk yazı yazmaya başlayan insanların Türkler olduğu anlaşılmaktadır. Türklerin ilk pantolon giyen insanlar olma özelliğini de göz önüne alırsak bu durumda, ilk terzi ve ilk yazı yazan kişi olan Hz. İdris'in Türklerle bir bağı olabileceği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Van'ın Tirşin bölgesindeki Çilgiri köyünde Türk tarihiyle bağlantısı olabilecek bir yazıt bulunmaktadır. 45 cm çapındaki silindirik bir taş üzerindeki bu yazıt Kâzım Mirşan tarafından okunmuştur. Kâzım Mirşan'ın okumasına göre bu yazıtta; *“Medeniyetlerin tekvinini temin eden peygamber, OQ'ların içinden çıkmış olan bir peygamberdir ve OQ'ların medeni olmalarını sağlamış olan o OQ majestesi, AT-ATA olarak anılmaktadır. Siperi cennete olabilme, Allaha aşma demektir ve işte peygamberin canı oraya (Cennete) aşmış bulunuyor...”* yazmaktadır.

ithaf edilen yazıt.

ΑΛΑΛ>>O	Ongu -utus Ögis
ΑΑ+	Oq at ögis
Ο+Ο>O>	Ongu-on oqun
<mt>λ>λ>	Ata Oq Uş Esis
λ>λ>O>O>	Işı Öz - içiş Bolu
λ>λ>λ>λ>λ>	Ub-oz aş a ekinç,
λ>λ>λ>	Esi Ögis aşınç
λ>λ>λ>	Mirşan tarafından okunmuş

olan bu yazıtta, “OQ halkları arasında halkını kalkındıran, onu uygar yapan **ermiş**(ya da peygamber) in Tanrıya aşması” nedeniyle ona

Resim Kaynağı: Kazım Mirşan – Bolbollar (Balballar) – MMB yayınları. Ankara. 1991 sayfa 16-17

Van Çilgiri yazıtında, bir peygamberden ve bu peygamberin cennete aştığından bahsedilmektedir. Yazıtta bahsi geçen, *“işte peygamberin canı **oraya (Cennete) aşmış bulunuyor.**”* cümlesindeki cennete aşma sözü, öldü anlamına geldiği gibi, **aştı** yani **oraya ulaştı** anlamına da gelmektedir. Eğer okumayı

bu şekilde yani “aştı/ulaştı” olarak yorumlarsak bu durumda OQ peygamberinin bedeniyle cennete ulaştığı anlamı ortaya çıkmaktadır ki Hz. İdris de bedeniyle cennete ulaşan ve hâlâ orada yaşadığına inanılan bir peygamberdir. Bu yorumu doğru kabul edersek, günümüzdeki **“Tapınak Şövalyeleri Haçı”** şeklinin köken olarak Hz. İdris’e dayanıyor olabileceği ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde “Tapınak Şövalyeleri” dediğimiz grubun kıyafetlerinde kullandığı haç, Hristiyanların kullandığı haçtan biraz farklıdır. Tapınak Şövalyeleri Haçı şekil olarak Van-Çilgiri’deki yazıtın ortasında yer alan tamgayla aynıdır.

Tapınak Şövalyeleri’nin ideolojik kökeninin Hermetizm’e yani Hermes Trismegistus’a dayanıyor olması, kıyafetlerindeki haçın da bu ideolojiden geliyor olma ihtimalini ortaya koymaktadır. Hermes Trismegistus’la Hz. İdris’in aynı kişi olduğunu kabul edersek, bu durumda Van-Çilgiri yazıtındaki haç benzeri tamganın (OZ tamgasının) Hz. İdris’in inancını temsil ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Yukarıdaki anlatımlarımızın bütününden Türklerin “Gök Tanrı” inancının Hz. İdris’e dayanıyor olabileceği anlaşılmaktadır. Hz. İdris (İslami rivayetlere göre) ilk kutsal savaşı yapan, yani Kabil kavmini hükümdarlığı altına alarak **“Tek Dünya Yönetimi”** sistemini kuran ilk kişidir. Bu sistemi sonraki dönemlerde Türklerde TURAN (Kızıl Elma) ideolojisi, Tapınak Şövalyeleri grubunda da SİYON (Yeni Dünya Düzeni) ideolojisi olarak görmekteyiz.

Bütün bu veriler (Türk tarihi açısından), Hz. İdris’in ilk kutsal savaşı kazanmasıyla beraber “Tek Dünya Devleti” modelini kurduğunu ve Türklerin bu modeli TURAN adıyla devam ettirerek günümüze kadar ulaştırdığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Türklerin Gök Tanrı inancının ve Turan idealinin tarihi kökeni ile Tapınak Şövalyelerinin Siyon inancının ve Yeni Dünya Düzeni ideolojisinin tarihi kökeni aynı yere, yani Hz. İdris’e dayanıyor olabilir diyebiliriz.

Türk tarihinin Hz. İdris’le olan muhtemel bağlantısının ipuçlarını yakalayabilmemizde Kâzım Mirşan’ın çeviri ve yorumlarının çok büyük katkısı olmuştur. Kâzım Mirşan’ın büyük resmin oluşturulmasına olan katkısı sadece bizim bulgularımızla sınırlı değildir. Bizim haricimizde birçok araştırmacı bu konularla ilgilenmiş ve farklı alanlarda birçok büyük resim oluşturulmuştur. Büyük resimlerin oluşturulmasına katkı sağlayan önemli ipuçlarından birisi de Asya’daki iç denizler konusudur.

Haritanın daha iyi anlaşılabilmesi için bu haritaya Türkiye'yi de ekledik...

Kâzım Mirşan tarafından çizilen Asya'daki iç denizler haritası.

Araştırmacı yazar Levent Ağaoğlu, ithalat-ihracat işi yapmasının avantajıyla 33 ülkede bulunmuş ve 1997-2001 yılları arasında Hong Kong'da yaşamıştır. Çin'deki Türk varlığının tarihi izlerini de araştırmış olan Levent Ağaoğlu, yapmış olduğu araştırmalarla Kâzım Mirşan'ın bulgularını harmanlayarak büyük resmi oluşturmuş ve Türklerin sanıldığı gibi göçebe çiftçiler değil, aynı zamanda da tecrübeli denizciler olduğunu tespit etmiştir.

Türkler, yeraltına karızlar inşa ederek, 5.000 kilometre uzunluğunda, 1.100'den fazla karızla tarım arazilerine su taşıyabilen uzman çiftçiler olmasıyla meşhurdur. Levent Ağaoğlu'nun tespitleri, Türkleri denizcilikte de meşhur edebilecek düzeydedir.

Levent Ağaoğlu'nun bulgularına göre, deniz ve su kuşakları Türklerin öncelikli yaşam alanlarıdır. Türkler, çok eski dönemlerde Büyük Okyanus'tan (Japonya'dan) Atlas Okyanusu'na (İspanya'ya) kadar uzanan coğrafyalarda ırmak bölgelerinde yerleşerek ilerlemiş ve iki okyanus arasını yaşadıkları alan haline getirmişlerdir.

Anadolu, Mezopotamya ve Hindistan bölgelerini uzun yüzyıllar yöneten Türk kökenli halklara, aynı yüzyıllarda İskandinavya'yı yöneten Türk kökenli halkları da dâhil edersek, Arktik Okyanusu'ndan Hint Okyanusu'na kadar olan coğrafyalarda da var oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Türklerin bütün deniz ve okyanuslara hâkim olan bir millet olduğu anlaşılmaktadır ki, böyle bir milletin usta denizciler olmaması mümkün değildir.

Levent Ağaoğlu, Mustafa Kemal Atatürk'ün denizcilik hakkındaki sözlerini de tespit ederek Türk tarihine damga vuracak bir detay yakalamıştır. Levent Ağaoğlu'nun, "Atatürk'ün Bütün Eserleri - 34. Cilt -384. sayfada tespit ettiği bölümde Atatürk; 24 Aralık 1930'da, Edirne Muallim Mektebi'ni ziyaretinde,¹² **"Dünyada en eski denizci ulus Türk ulusudur çocuklar. Bunu böyle bilin."** demektedir.

Levent Ağaoğlu'nun oluşturduğu büyük resmin Erken-Türk tarihinde bir karşılığı var mıdır diye baktığımızda, Kâzım Mirşan tarafından okunan ve Erken Orta Çağ dönemine ait olduğu düşünülen Kırgızistan/Talas vadisinde, **"Liderlik sahibi deniz aşan halk"** yazan bir yazıtla karşılaşıyoruz... Talas yazıtıyla aynı dönemde aynı yazı tarzıyla yazılan bir başka yazıt ise Baltık Denizi'nde yer alan Gotland Adası'ndaki Kylver Yazıtı'dır.

U>□W<4
X∩X(XBXfBD)DMX
73<77473(1)M(2)X)U87C
4.7.0.0 (087M8)07X

Kırgızistan - Talas Yazıtı

İskandinavya / Gotland Adası - Kylver Yazıtı

12 / Atatürk'ün Bütün Eserleri, 34. Cilt, sayfa 384 - Kaynak Yayınları, 2008

Talas ve Kylver yazıtlarındaki tamgalar (harfler) incelendiğinde, aynı tarz ve karakterde yazılmış birçok tamga olduğu görülmektedir.

Kırgızistan/Talas vadisi Açıktaş mevki yazıtının okunuşu ve çevirisi.

■>□▲C>4+	1. ÖC UÇU ÖGÜZ AŞU EL,
7f8D)DM7	2. BU ALTIŃ ON-UYUL UÇ BU,
x 7X(X8	3. EL BU, ES BU, ES ED !
ccx)ak87e	4. ÖGÜ AP-AQIN UÇ ISIP BUY,
111)	5. İP-İNİNÇİP,
7(c>7y)73c	6. İNİNÇİN AP-ANTI BU ÖG[ÜÇ].
7x7M8)777	7. BU ÖP-ÖSÜ AQIN ALT AW ES
◇ (	8. ÖG [ÜÇ BU ESİD] EKİ
▲77x	9. ÖDÜS UÇ[I].

- (1) Liderliği Deniz aşsa halk,
 (2) işbu yetkilin ON-Federasyonu lideridir,
 (3) halkımın isteklerine itaat et !
 (4) Namı akınlarda şöhret bulan lider yazdı
 bu notayı,
 (5) barışsever olarak,
 (6) bu barış şartları için yüce andım teminattır.
 (7) Bu (yazıyı yazan) ordu akını yetkilisinin
 (8) ögüçle duyulan namı
 (9) "Devler Lideri"dir.

İskandinavya/Gotland Adası - Kylver yazıtının okunuşu ve çevirisi.

Resim Kaynağı: Kâzım Mirşan - Erken Türklerin Skandinavya yazıtları – Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını, İstanbul, 2004

ĖZİL ALT ĖLİZ.

AT UÇU BU, AQINIŞ,

AP AQ-ONIS ALT AW,

ATINÇIS A.

ÖT ĖSİNİS,

OQ ANIRIDU

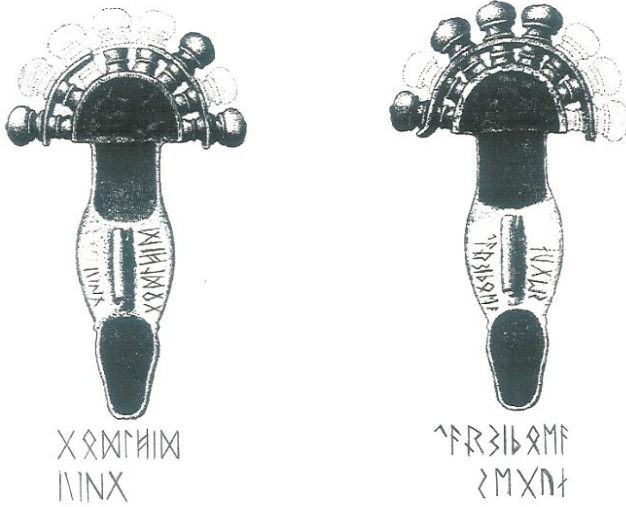
ÖKÜK ANT ĖLİĞ.

Biz transfer olmuş halkız.

Namdar Lider, yaptığı akın [savaş akını] sonucunda,
Allaha doğru kozmik olarak akmış bulunuyor,
vücudundan atılma yolu ile.

(Öbür Dünyaya) geçmiş olması nedeniyle,
biz, onun kuantumunu [ruhunu] anan,
Rabbanî Ant halkıyız.

Kâzım Mirşan, bu iki yazıttan elde ettiği bilgileri “Skandinavya (İskandinavya) Yazıtları” isimli eserinde (2004 yılında) yayınlamıştır. K. Mirşan yazıtlar hakkında şunları söylemektedir; *Bu iki yazıtı karşılaştırınca, akla şu geliyor: ÖDÜS UÇI, halkının arzusu üzerine Talas’tan kalkarak İskandinavya’ya doğru sefere çıkmış ve bu seferde yaptığı bir savaşta şehit düşmüştür. Bunun üzerine, halkı onun ruhu için Tanrılarına ant içmiş ve Gotland Adası’nda bunu beyan eden bir lahit (sarcophagus) yapmış görünüyor... Slovakya’nın başkenti Bratislava (Pressburg) yakınlarında bulunan “Bezenye Yazıtı” bu ihtimali canlandırıyor.*¹³

Slovakya/Bratislava – Bezenye Yazıtı

13 / Kâzım Mirşan – Erken Türklerin Skandinavya yazıtları – Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını, İstanbul, 2004

Slovakya/Bratislava – Bezenye yazıtının okunuşu ve çevirisi.

𐌹𐌿𐌺𐌹	AQIN ĖS ĖL	Akın etme kararındaki halk
𐌿𐌹𐌺𐌹	AP-AQIN BU ĖD	ap-akın yapmış
𐌹𐌿𐌺𐌹	ĖDINIS ĖSIS.	bulunuyor.
𐌹𐌿𐌺𐌹	ÖK ALT BU	Rabba verilen
𐌹𐌿𐌺𐌹	ANT ĖSINÇ.	ant dolayısı ile,
𐌹𐌿𐌺𐌹	URUS ÖKÜ	yapılan Rabbanî savaş
𐌹𐌿𐌺𐌹	OQ ONIS ĖD	OQ'ların ON (Devleti) halinde birleşmeleri
𐌹𐌿𐌺𐌹	ALT OZ.	için husule gelmiştir.

Kâzım Mirşan, Bezenye yazıtı hakkında şöyle demektedir; *Talas yazıtının içeriğinde ON-UYUL UÇ deniz aşan halka (yani, Baltık denizi ötesindeki İskandinavya halkına) kendi halkının isteklerini kabul etmesini söylüyor. Yazıtı yazan kişilerin isteklerinin İskandinavya topraklarına yerleşme isteği olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Yazıt, bunun barış içinde gerçekleşmesini öneriyor ve gerçekten de (Kylver Yazıtı'nda ve diğer İskandinavya yazıtlarında) savaş konusuna değinen hiçbir söze rastlamıyoruz. Ancak, buradan, Talas halkının İskandinavya'ya gelirken hiç kimseyle savaşmadığı sonucunu çıkartmamalıyız. Çünkü Petersburg/Bratislava yakınında bulunan Bezenye Yazıtı, Talas halkının İskandinavya'ya giderken savaşmak zorunda kaldığı intibasını uyandırıyor. Hatta ON-UYUL-UÇ bu savaşta ölmüş ve cesedi Gotland adasında gömülmüş (veya yakılmış) olmalı. Bu metne göre, Talaslılar, İskandinavya'ya giderken önlerine çıkan bir halkı yenmiş ve Talas'tan İskandinavya'ya kadar uzanan bir **ON UYUL (ON Federasyonu)** kurmuşlardır.*

Talas ve Kylver yazıtları karşılaştırıldığında, bu iki yazıtın gramer yapısının birbirine benzediği ve iki yazıtta yer alan konuların birbiriyle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Talas yazıtında, Türklerin deniz aşan bir millet olduğu açıkça belirtilmiştir. Kylver yazıtından da Talas yazıtında bahsedilen denizin Baltık Denizi olduğu anlaşılmaktadır.

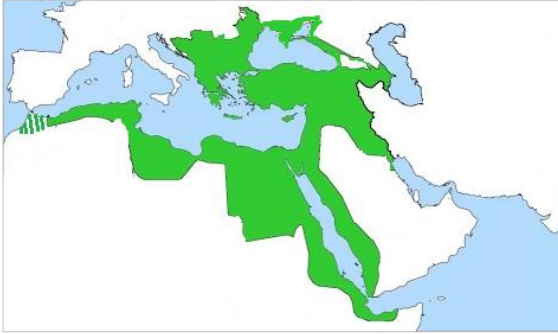
Bezenye yazıtında bahsi geçen konularda ise, Talaslıların İskandinavya'yı kendilerine bağlamak istediği, bunu yaparken de (köken olarak aynı halklar oldukları için) savaşmak istemedikleri ortaya çıkmaktadır. Bezenye yazıtında geçen metne göre; Talaslılar, İskandinavya'ya giderken önlerine çıkan bir halkı yenmiş ve Talas'tan İskandinavya'ya kadar uzanan bir **ON UYUL (ON Federasyonu)** kurmuşlardır...

Bezenye yazıtında geçen bu açıklama, "Türklerde Uç Beyliği" konusunu incelediğimiz bölümde (77. sayfada) bahsettiğimiz, *"Üçoklar adındaki uç beylerinin (OQ'ların) devletin sınırlarını genişlettiği, yaşamaya değer bir coğrafya bulduklarında da Bozoklar adındaki yönetim kesiminin (ON'ların) bu coğrafyaya bir grup gönderip imar ederek yeni bir devlet oluşturduğu, **federasyon sistemi çatısı altında** Türklerin bu şekilde büyümüş olabileceği"* varsayımımızı desteklemektedir.

Yazıtlardaki anlatımları biraraya getirdiğimizde; Türklerin deniz aşan bir millet olduğu, iki okyanus arasındaki kıtalar üzerinde (Japonya'dan İspanya'ya

kadar) uzanan bir coğrafyayı yurt edindikleri ve denizleri yaşam tarzlarının bir parçası olarak gördükleri için hiçbir zaman denizler üzerindeki hakimiyetlerini kaybetmek istemedikleri, hatta bu kararlılıklarını yakın tarihlere kadar sürdürdükleri anlaşılmaktadır.

Türklerin bu konudaki kararlılıklarının Babür, Selçuklu ve Osmanlı imparatorluğu dönemlerinde de devam ettiği anlaşılmaktadır. Osmanlı döneminde; Basra körfezi ve Kızıldeniz'in kontrol altına alınmaya çalışıldığı, Kara Deniz ve Akdeniz'in tamamen kontrol altına alındığı ve Avrupa'dan ilerleme sağlanamayınca Afrika üzerinden Atlas Okyanusu'na ulaşmaya çalışıldığı görülmektedir.

Levent Ağaoğlu'nun Türk Denizcilik Tarihi konusunda oluşturduğu büyük resim, Erken Türk Tarihi'ne ışık tutacak birçok konuyu ortaya çıkarırken, aynı zamanda da Erken Türk Tarihi'nin tekrar gözden geçirilerek güncellenmesi gerektiğini de gözler önüne sermektedir.

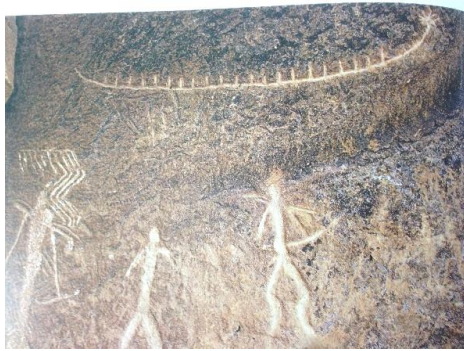
Levent Ağaoğlu'nun oluşturduğu büyük resim sadece denizleri değil nehirleri de kapsamaktadır. Ağaoğlu'nun bu tespitleri; okyanuslar, denizler, iç denizler, göller ve nehirler ile Türk tarihini bütünleştirmektedir.

Levent Ağaoğlu, nehirler konusundaki tespitlerini şöyle izah etmektedir: *Asya'da 4500'ü aşkın nehrin varlığı Türklerin suyollarının ne denli zengin olduğunu göstermektedir. İpek yolu olarak adlandırdığımız karadan giden kültür ve ticaret yolu önemli noktalarda sırtını nehirlerle yaslamış idi. Asya'daki bu nehirler, dört okyanusa birden dökülmekte idi. (Asya'nın devasa nehirleri Atlantik okyanusu, Arktik okyanusu, Pasifik okyanusu ve Hint Okyanusu'na sularını dökmektedir.) Asya'daki nehirler üzerinde oluşturulan suyollarında nakliyatı, iletişimi ve ekonomiyi geliştiren atalar, Büyük Asya'nın ardından Küçük Asya'ya (Anadolu'ya) gelindiğinde bu kez de beş denizlerin cazibesine kapılmışlar ve imparatorluğun gerçek kurucusu Fatih'ten başlamak üzere Karadeniz ve Akdeniz'e açılmaya başlamışlar, ardından da diğer üç denize açılarak tabloyu tamamlamışlardır. Suyollarının zemindeki derin işlevselliği, kendisine eşlik eden İpek Yolu'nun önemini yitirmesine paralel olarak 15. yüzyıldan başlamak üzere kaybolmaya yüz tutmuştur. Türklerin kaybettikleri zeminler zihinlerinde körelmiş ve 20 milyon kilometrekare yüzölçümünden 780.000 kilometrekare coğrafyaya kendilerini sığdırmak zorunda kalmışlardır.*

Türkler, ataların Türkistan coğrafyasından başlayarak su yollarını izlemek suretiyle geliştirdikleri “Sudaşlık” işbirliği ve felsefesini yeniden gündemlerine alarak, bu kez ise pusulalarını okyanuslara göre ayarlamak misyonu ile karşı karşıyadırlar... Zamanı hiçe sayarsanız geçmişte bulunduğunuz ve bugün yer aldığınız zeminleri de ortadan kaldırmış olursunuz ve bu şekilde zihninizi de kiraya çıkarmış olursunuz...

Levent Ağaoğlu’nun tespitleri, nehir ve denizlerin ulusal stratejiler açısından ne kadar önemli olduğunu gözler önüne sermektedir.

Türklerin denizcilik yönü tarihe yeni bir sayfa ekleyecek gibi görünmektedir. Kırgızistan/Talas’taki bir kaya yazıtında gemi iskeletine benzeyen bir kaya resmi, Türkiye/Ordu’daki bir kaya yazıtında da Viking gemisine benzeyen bir çizim mevcuttur. Bu kaya resimlerindeki görseller gerçekten de gemiyse, denizcilik tarihinin sandığımızdan çok daha eskilere uzandığı ortaya çıkmaktadır.

Kırğızistan/Talas – Kaya resmi

Türkiye/Ordu/Esatlı – Kaya resmi

Türklerin deniz aşan halk olduğunu Kırgızistan'da bulunan Talas yazıtıyla kanıtlayan Kâzım Mirşan, Kırgızistan'daki Saymalıtaş ve Kazakistan'daki Tamgalısay yazıt alanlarını da incelemiş ve bu alanlardaki kaya yazıtlarının adeta bir deftere yazılır gibi yazılarak burada (dini, sosyal ve kültürel) bir tarih kitabı oluşturulduğunu ve bu kutsal alanın kütüphaneye dönüştürülmüş (okul benzeri) bir alan olduğunu söylemiştir.

Tamgalısay ve Saymalıtaş yazıt alanlarında incelemeler yapmak için Türkiye'den giden ilk heyet, Turgay Tüfekçioğlu'nun organize ettiği, aralarında Kâzım Mirşan ve Servet Somuncuoğlu'nun da bulunduğu 15 kişilik heyet olmuştur.

Bu yazıt alanlarında yapılan inceleme sonuçlarının kamuoyuna duyurulması farkındalık oluşturmuş ve çalışmalar birçok akademisyenimizin bu bölgelere giderek incelemeler yapmasına öncülük etmiştir.

Bölgeye olan ilginin artması, kurum ve kuruluşların desteğini arttırmış ve bölgeyle ilgili birçok eser yayınlanmıştır. Yayınlanan bu eserler arasında Servet Somuncuoğlu'nun (Resim albümü şeklinde) yayınladığı iki eser de yer almaktadır. Servet Somuncuoğlu bu eserleri yayınladıktan sonra birçok TV programına konuk olmuş ve çektiği fotoğraflar hakkında bilgiler vermiştir. Bu TV programlarını izleyen Ankara/Güdül'lü vatandaşlar, Servet Somuncuoğlu'nu arayıp Ankara/Güdül'de de aynı kaya resimlerinin olduğunu söylemiş ve bölgede yapılan incelemeler sonrasında Erken-Türk tarihine ait 3.000 kaya resmi ve 1.000'e yakın kurgan (Türk tarzı mezar) tespit edilmiştir.

Servet Somuncuoğlu'nun Ankara/Güdül'deki tespitleri, "Damgaların Göçü-Kurgan" isimli eserde yayınlanmıştır. Resim albümü benzeri bu eserdeki

resimler, Türklerin binlerce yıl önce de Anadolu'da yaşadığının kanıtıdır. Bu eser, Somuncuoğlu'nun Türk kaya yazıtları hakkında yayınladığı üçüncü eseri olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk, Çatalhöyük kazılarında elde edilen bulguları gördükten sonra, *“Anadolu en az 7.000 yıllık bir Türk beşiğidir.”* demiş ve bu sözlerini kendi el yazısıyla not etmiştir. Ankara'nın Gündül ilçesindeki kaya resimleri ve kurganlar, Atatürk'ün ne kadar haklı olduğunun kanıtı niteliğindedir.

Bahsi geçen konulardan da anlaşıldığı gibi; Asya'daki kaya yazıtları, Erken-Türk alfabesiyle yazılmış olan Avrupa'daki ve Amerika'daki yazıtlar, Avrupalı diye bildiğimiz bazı halkların ve Kızılderililerin Türk kökenli halklar olarak karşımıza çıkması, Asya'daki iç denizler, Türklerin denizci yönü ve bunun gibi daha birçok konu büyük resmi oluşturan pazılın parçalarıdır. Kazım Mirşan'ın çevirileri ve yazıtlar hakkındaki yorumları bu büyük resimlerin oluşturulmasında ciddi katkılar sağlamıştır...

Kendisini; saygı, minnet ve rahmetle anıyoruz...

SONUÇ

Vilhelm Thomsen'ın IRK BİTİĞ ve Kâzım Mirşan'ın IRAQ BİTİĞ adındaki kitaplarını faklı açılardan inceledik ve değişik metotlarla Uygur el yazmasının fal kitabı mı yoksa tarih kitabı mı olduğunu çözmeye çalıştık. Elde ettiğimiz sonuçları sizlerle paylaşarak Uygur el yazmasının ne kitabı olduğunun son kararını siz saygıdeğer okurlarımıza bıraktık... Bizim bu konuda vardığımız sonuç, Uygur el yazmasının faldan daha ziyade (dini ve toplumsal hayatı anlatan) bir tarih kitabı olduğu yönündedir.

Kâzım Mirşan ve Vilhelm Thomsen, Uygur el yazması konusunda, en uygun çevirileri yapmaya ve tarihe ışık tutmaya çalışmışlardır. Okuma ve yorumlarda elbette ki benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da olacaktır. Bu iki bilim insanının çevirilerini incelemekteki amacımız, Uygur el yazmasının fal kitabı mı yoksa tarih kitabı mı olduğunu anlamaya çalışmaktır. Eğer tarih kitabıysa, daha detaylı inceleyerek Erken Türk Tarihi'nin çözümlenmesine katkı sağlayacak yeni bilgiler elde etme şansımız olacaktır. Kâzım Mirşan'ın çeviri ve yorumları hakkında yaptığımız incelemeler, onun yayınlamış olduğu eserlerin (bizim açımızdan) güvenilebilecek kaynaklar olduğu kanaatini oluşturmıştır. Bu nedenle bir sonraki araştırmamızda, Kâzım Mirşan'ın 1990 yılında yayınladığı *“Prototürk bilginlerine göre astrofizik”* isimli eserini inceleyerek, elde ettiğimiz sonuçları

Göbeklitepe bulgularıyla karşılaştırıp, Göbeklitepe ve diğer Taştepeler hakkında cevap bekleyen sorulara cevap bulmaya çalışacağız.

Yanlış anlaşılmacak adına sıkça belirttiğimiz gibi amacımız, hangi bilim insanının doğru okuduğunu kanıtlamaya çalışmak değil, her iki okumayı da inceleyerek Erken Türk Tarihi hakkında doğru bilgiler elde edebilme ve Taştepeler hakkında cevap bekleyen sorulara bir cevap bulabilme çabasıdır...

KAYNAKLAR

GÖRSEL KAYNAKLAR

VİLHELM L. P. THOMSEN resmi: Wikipedia sayfasından alınmıştır.

KÂZIM MİRŞAN resmi: M. Turgay Tüfekçioğlu arşivi.

ETRÜSK AYNASI resmi: Kâzım Mirşan – Etrüsklerin Tarihleri, Yazıları, Dilleri – MBB yayınları, Ankara, 1998

ALTIN ELBİSELİ SAVAŞÇI resmi: Gazeteci M. Kemal Sallı arşivi.

WESER IRMAĞI KEMİK YAZISI resmi: Kâzım Mirşan – Erken Türklerin Skandinavya yazıtları – Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını, İstanbul, 2004

TALAS ve KYLYER YAZITI resmi: Kâzım Mirşan – Erken Türklerin Skandinavya Yazıtları, sayfa 21- Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2004

BEZENYE YAZITI resmi: Kâzım Mirşan - Erken Türklerin Skandinavya yazıtları, sayfa 22 – Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2004

YAZILI KAYNAKLAR

1 / IRK BİTİĞ – Talat TEKİN – Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2019

2 / IRAQ BİTİĞ – M. Turgay TÜFEKÇİOĞLU ve Ö. İleriş BULCA – Özsan matbaacılık, Bursa, 2018

3 / Teksas Tarihi – Tarihçi-Yazar Sibel Zeren – Turgay Tüfekçioğlu ile Türk Dili ve Tarihi Programı - <https://www.youtube.com/watch?v=ufO3xmgOXv8>

4 / Ahmet Süleyman Kutluk - Doğu Türkistan Medeniyeti ve Uygurlar, s. 137-138 – Selenge yayınları, 2020

5 / Prof. Dr. Erhan Aydın – Uygur Yazıtları, Bilge yayınevi, 1. baskı, 2018

6 / Prof. Dr. Mirali Seyidov – Altın Elbiseli Adam – Çeviri, Oder Alizade (Kutluer) – Kutlu Yayınevi, İstanbul, 2019

7 / Adile Ayda – Etrüskler (Tursakalar) Türk İdiler – Boyut yayınları – 2020

8 / Kâzım Mirşan – Prototürkçe Yazıtlar – MMB yayınları, Ankara, 1970

9 / Necati Demir – Ulu Han Ata Bitiği – Ötüken yayınları, 2018

10 / Kâzım Mirşan – Bolbollar (Balballar) – MMB yayınları, Ankara, 1991

11 / Osman Çataloluk – Türk'ün Genetik Tarihi – Togan yayınevi, 2012

12 / Atatürk'ün Bütün Eserleri, 34. Cilt, sayfa 384 – Kaynak Yayınları, 2008

13 / Kâzım Mirşan – Erken Türklerin Skandinavya yazıtları – Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yayını, İstanbul, 2004